

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav pro dějiny umění

Diplomová práce

Bc. Anna Kusáková

Památková péče na přelomu 80. a 90. let 20. století v Praze

Heritage Preservation at the turn of the 1980s a 1990s in Prague

Praha 2018

Vedoucí práce: PhDr. Richard Biegel, Ph.D

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce Richardu Bieglovi za velmi důležité rady a za četné zajímavé postřehy. Velmi děkuji také Janu Kaslovi, Vladislavu Razímovi, Janu Sedlákovvi, Ladislavu Špačkovi a Josefu Štulcovi, kteří byli nadmíru ochotni se mnou vést rozhovor. Martinovi Krisemu pak vedle osobního rozhovoru vděčím také za poskytnutí několika materiálů, jež jsem využila v obrazové příloze. Děkuji také všem, kteří, byť jen v pár větách, zavzpomínali na 80. a 90. léta nebo byli ochotní se se mnou podělit o svůj názor na ochranu památek v tomto období.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 15. července 2018

.....

Anna Kusáková

Abstrakt:

Cílem práce je na příkladu historického centra Prahy zmapovat systém ochrany nemovitého kulturního dědictví koncem 80. let a počátkem 90. let 20. století. Práce je rozdělena do dvou obdobných částí, z nichž první se zaměřuje na systém, fungování, legislativu památkové péče a částečně i na širší společenské či politické aspekty v 80. letech. Druhá část sleduje obdobné okruhy pro první polovinu 90. let. Pro obě období zvlášť jsou vybrány tři památkové kauzy, které tak umožňují blíže sledovat nastíněný systém ochrany památek. Z prostudovaných materiálů a z nashromážděných informací vyplývá, že zatímco se v průběhu 70. a 80. let postupně konstituovala ochrana centra Prahy, v 90. letech se záměrně i nezáměrně tento systém postupně narušoval a oslaboval. Péče o historické objekty se však nedařila dostatečně zajišťovat ani v jednom ze sledovaných období.

Klíčová slova:

památková péče – ochrana památek – architektura – urbanismus – Praha – 20. století

Abstract:

The aim of this thesis is to conduct a survey of the preservation of architectural cultural heritage at the end of the 1980s and beginning of the 1990s. This will be demonstrated using as an example the historical centre of Prague. The thesis is divided into two similar parts. The first one focuses on the system, workings and legislation of heritage preservation in the 1980s. Partially it describes broader social and political aspects of the 1980s as well. The second part addresses the same topics, but during the beginning of the 1990s. In each case, three heritage preservation examples have been selected and these provide a closer examination of the system of cultural heritage preservation described earlier. The research work conducted demonstrates that whilst during the 1970s and 1980s a preservation system of the centre of Prague was gradually established, the 1990s saw the system being slowly disrupted and weakened, whether intentionally or unintentionally. However, heritage preservation never achieved a fully satisfactory standard in either studied period.

Keywords:

heritage preservation – historic preservation – architecture – urbanism – Prague – 20th century

Obsah

1	Úvod	7
2	Rešerše literatury	9
3	Památková péče po 2. světové válce v Československu	11
4	Památková péče v Praze v 80. letech 20. století	15
4.1	System památkové péče	20
4.1.1	Legislativní rámec	22
4.2	Kauzy	27
4.2.1	Nádraží Těšnov	27
4.2.2	Malá Strana	35
4.2.2.1	Regenerace Jánského vršku	37
4.2.2.2	Další stavební aktivity na Malé Straně koncem 80. let	42
4.2.3	Hotel Palace	46
5	Památková péče v Praze v 90. letech 20. století	50
5.1	System památkové péče	54
5.1.1	Legislativní rámec	62
5.2	Kauzy	66
5.2.1	Špačkův dům	66
5.2.2	Hotel Four Seasons	70
5.2.3	Václavské náměstí čp. 783	80
6	Závěr	85
7	Seznam literatury a pramenů	91
8	Seznam obrázků	104
9	Seznam zkratk	108

1 Úvod

„Žádná společnost si nemůže dovolit nevyužívat, zanedbávat a v důsledku nedostatečné péče ztrácet rozsáhlé materiální hodnoty, které představují její hmotné životní prostředí – ať již přírodní, nebo člověkem vytvořené.“

- Jiří Hrůza¹

Období na přelomu dvou různých epoch vybízí k jejich vzájemnému porovnávání a hledání odlišných, ale i styčných bodů. Přesto se však mnohé odborné práce vyhýbají onomu vzájemnému srovnávání a mapují spíše jednotlivá období samostatně. Předkládaná práce s názvem *Památková péče na přelomu 80. a 90. let 20. století* si však cíleně vytyčuje téma tak, aby bylo možno sledovat obecnější tendence dvou po sobě jdoucích období a poodkrýt tak dobové přemýšlení v oblasti ochrany památek. Ústřední zájem je soustředěn na dění v historickém centru Prahy a časově je zaměřen na období v letech 1985–1995. Rok 1985 byl stanoven proto, že tehdy byla zdemolována novorenesanční budova nádraží Těšnov v Praze a tento čin se stal výrazným mezníkem pro aktivizaci veřejnosti ve snahách za záchranu architektonického dědictví. Druhým rokem, který vymezuje sledované téma, je rok 1995 a představuje spíše jen orientační hranici tak, aby bylo možné podchytit nastalé změny po listopadu 1989. Současně do 1. poloviny 90. let spadají ostře sledované památkové kauzy, které byly prvními ukazateli dalšího možného vývoje v oblasti památkové péče.

V obou časových úsecích diplomová práce sleduje dobový systém státní památkové péče a dalších institucí, které se vyjadřovaly ke stavebním záměrům v Praze. Pozornost je věnována také územnímu plánování a legislativě vztahující se k ochraně kulturních památek. S ohledem na zvolené přelomové období proto bude sledována kontinuita anebo diskontinuita v jednotlivých směrech. S tím dále souvisejí otázky, jaké změny se odehrávaly, jak k nim docházelo a proč se děly. Pro detailnější vhled do každého z období jsou vybrány tři památkové kauzy, na nichž můžeme blíže sledovat postoje hlavních aktérů, odbornou diskuzi i obecnou atmosféru doby.

¹ HRŮZA 1989, 338.

Pro 80. léta 20. století je nejznámější kauzou dlouho trvající spor o demolici nádražní budovy Těšnov v Karlíně těsně za hranicí Pražské památkové rezervace. Ta nejprve překážela v trase plánované magistrály, ale posléze se podařilo její směr navrhnout tak, aby větší část budovy mohla zůstat zachována. Ani četné plány na její novější využití a různé snahy o záchranu nepomohly zabránit demolici. Rozčarování odborné veřejnosti bylo natolik silné, že vedlo k založení Sekce ochrany průmyslového dědictví při Národním technickém muzeu na přelomu let 1986 a 1987.² Druhým blíže sledovaným případem je rozsáhlá akce regenerace Jánského vršku na Malé Straně, jež se konala v reakci na tristní technický stav památkového fondu. Při bližším zkoumání je možné sledovat, co vše se muselo provést, aby započaly potřebné opravy historických domů, jak taková hromadná oprava celé čtvrti pak reálně probíhala a co to znamenalo pro jednotlivé domy, ale i pro místní obyvatelstvo. Současně v této části budou sledovány také jiné stavební záměry, které se koncem 80. let plánovaly na Malé Straně. Třetí sledovanou kauzou je záměr zbourání hotelu Palace v Jindřišské ulici, u nějž můžeme sledovat zvýšený zájem široké veřejnosti o historizující dům z počátku 20. století.

Pro 90. léta byly zvoleny kauzy demolice tzv. Špačkova domu v Petrské čtvrti, výstavba hotelu Four Seasons a (nakonec nerealizovaný) záměr demolice domu čp. 783 na Václavském náměstí. První dvě jmenované kauzy byly vysoce sledované a hojně komentované nejen veřejností, ale do debat se zapojil například také tehdejší prezident Václav Havel. Třetí vybraná kauza je pak podobně jako případ hotelu Palace dnes již spíše zapomenou kauzou, ve své době však vyvolala velký ohlas. Na záměru zbourání domu čp. 783 na Václavském náměstí je ale zajímavá především změna postojů některých aktérů ve srovnání s jinými případy.

² FRAGNER 2017, 3.

2 Rešerše literatury

Literatura k tématu památkové péče ve 2. polovině 20. století zatím není příliš početná. Nejobsáhlejší pohled podává kniha Karla Kibice a Aleše Vošahlíka *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945–2010*.³ V této publikaci, která obsahuje vedle podrobných částí zaměřených na výčet a stručné hodnocení rekonstrukčních prací pro jednotlivá sledovaná desetiletí, nalezneme také velmi zajímavé kapitoly k širším okolnostem plánování rekonstrukčních prací a postupnému zavádění ochrany měst.

Po teoretické stránce se tématu poválečné památkové péče dlouhodobě věnuje Ivo Hlobil. Jeho velmi dobrá důsledně zpracovaná stať *Teorie městských památkových rezervací* vydaná roku 1985 detailně popisuje vývoj názorů na ochranu historických celků v českých zemích od počátku 20. století do roku 1975.⁴ Jiné Hlobilovy texty k památkové péči byly souhrnně vydány roku 2008 v knize *Na základech konzervativní teorie české památkové péče*.⁵

Situaci v památkové péči v Praze v 90. letech se zabývá případová studie politologa Martina Horáka, která je součástí jeho výzkumu knižně vydaného pod názvem *Úspěch i zklamání: Demokracie a veřejná politika v Praze 1900–2000*.⁶ Autor ve své práci zkoumá především systém a způsob rozhodování v městské samosprávě, což dále zasazuje do širšího kontextu vývoje demokracie v postkomunistických zemích. Kniha je z odborného politologického hlediska zpracována velmi pečlivě, přičemž Horák prováděl vedle studia četných materiálů také osobní rozhovory s významnými osobnostmi tehdejšího dění. V tématu památkové péče však v některých odborných bodech dochází k určitým nepřesnostem, což může být dáno tím, že autor u příslušné kapitoly vycházel především z běžného denního tisku, případně ze zmiňovaných osobních rozhovorů, aniž by zohlednil dobovou diskuzi v odborném tisku nebo jinou odbornou literaturu. Přesto je kniha velmi zajímavou sondou do systému městského rozhodování a obecně do plánování rozvoje Prahy v 90. letech.

³ KIBIC / VOŠAHLÍK 2011.

⁴ HLOBIL 1985.

⁵ HLOBIL 2008.

⁶ HORÁK 2014.

Vedle výše zmíněných publikací vychází předkládaná diplomová práce z odborných periodik. Pro 80. léta to byl především časopis *Památky a příroda*, vydávaný Státním ústavem památkové péče a ochrany památek, v němž publikoval Josef Štulc dva obsáhlé texty, kde kritizuje špatný stav památkového fondu a poukazuje na příčiny nedostatečné péče.⁷ Při zpracování tématu památkové péče v 90. letech pak byl zásadní titul *Architekt*, který hojně referoval o plánovaných projektech v Praze nebo o proběhnuvších odborných akcích. Toto periodikum dávalo také prostor při některých názorových sporech.

V posledních letech vychází dílčí texty, které se zabývají poválečnou památkovou péčí v Čechách. V časopise *Zprávy památkové péče* byla v roce 2015 uspořádána anketa k tématu *Čtvrt století ochrany památek ve svobodné společnosti*, v rámci níž odpovídali osobnosti památkové péče, jejichž příspěvky mnohdy také reflektovaly stav před rokem 1990.⁸ Obdobně širší bilanční ohlédnutí nabízí dále text Richarda Biegla *Tak trochu smutná oslava* k 40letému výročí prohlášení Pražské památkové rezervace.⁹ Při příležitosti padesátého výročí vydání prvního památkového zákona bylo vydáno monotematické číslo časopisu *Zprávy památkové péče* s články informující o historii péče o architektonické dědictví v Čechách.¹⁰ Příspěvky Karla Kibice publikované opět ve *Zprávách památkové péče* informují o dějinách plošné památkové ochrany měst.¹¹ Velké ohlédnutí za situací v památkové péči v Praze nabízí speciální číslo věstníku Klubu Za starou Prahu z roku 2005.¹²

Ze studentských závěrečných prací můžeme zmínit práce Michala Kurze. Jeho bakalářská práce *Architektonické proměny center českých měst v letech 1945–1989* představuje danou tematiku mimořádně kvalitně a v obdivuhodné šíři.¹³ Diplomová práce stejného autora *Za novou Prahu! Tradice, vize a budování (obrazu) města po roce 1945* se pak zaměřuje na poválečný vývoj československého hlavního města a na širší okolnosti v rozhodování o jeho směřování.¹⁴

⁷ ŠTULC 1984; ŠTULC 1987.

⁸ *Zprávy památkové péče*, č. 1, 2015.

⁹ BIEGEL 2012.

¹⁰ *Zprávy památkové péče*, č. 5, 2008.

¹¹ KIBIC 2004; KIBIC 2008; KIBIC 2015.

¹² *Za Starou Prahu. Věstník Klubu Za starou Prahu*, č. 3, 2005

¹³ KURZ 2012.

¹⁴ KURZ 2015.

3 Památková péče po 2. světové válce v Československu

Na počátku 50. let byly v Československu v zásadě vhodné předpoklady k ochraně měst. Po tragických válečných zkušenostech bylo všeobecně sdíleno přání opravit poničená města, zabránit dalšímu chátrání a navrátit do nich běžný život. Roku 1950 došlo k vyhlášení třiceti měst za památkové rezervace, které měly být opravovány prioritně oproti ostatním městům. Připočteme-li k tomu silnou tradici památkové péče v Čechách utvářející se již od konce 19. století s výraznými osobnostmi oboru v čele s dlouhodobě velmi aktivním Zdeňkem Wirthem, bylo nakročeno správným směrem.

Již záhy se však ukázalo, že situace v oblasti ochrany památek nebude zcela příznivá. Vedle značného nedostatku financí chyběly také personální kapacity.¹⁵ O něco později začali někteří kritizovat památkovou péči jako překážku rozvoje společnosti.¹⁶ Postupná orientace stavebního průmyslu výlučně na výrobu prefabrikátů a následnou výstavbu z těchto sériově vyráběných stavebních materiálů je v přímém rozporu s potřebnou citlivou rekonstrukcí památek. Někteří navíc upozorňovali, že v tomto systému stavebnictví se stala oprava památek nevýnosnou záležitostí.¹⁷ Historická zástavba s úzkými ulicemi a nižší rozsahem zeleně byla vnímána jako nevhodná pro zdravý způsob života, protože není dostatečně osvětlená a provětrávaná.

Přesto se však odborná památkářská obec dále snažila hájit význam a hodnoty historických jader měst. Koncem 50. let byl po dlouhých snahách přijat první památkový zákon. V následujících letech byly vyhlášovány další památkové rezervace.¹⁸ Během 60. let se podařilo přistoupit k několika potřebným rekonstrukcím rezervačních měst, které se nestihly realizovat v původně stanoveném desetiletém časovém horizontu v 50. letech, jako byl Český Krumlov či Cheb (jehož rekonstrukce je z dnešního pohledu částečně diskutabilní). V Praze pokračovaly obnovovací práce v areálu Pražského hradu, Anežského kláštera či areálu Karolina a vedle toho proběhly také opravy mnohých významných kostelů.¹⁹ Díky práci Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO) pak docházelo k systematickému

¹⁵ HLOBIL 1985, 32.

¹⁶ HLOBIL 1985, 32.

¹⁷ HLOBIL 1985, 32.

¹⁸ KIBIC 2004, 234.

¹⁹ KIBIC / VOŠAHLÍK 2011, 95–117.

vysoce kvalitnímu výzkumu historických měst. Toto poznání zásadním způsobem napomohlo při jejich ochraně; historické části měst tak nyní byly vnímány mnohem komplexněji a v celé své šíři. Vlivem činnosti SÚRPMO byl zdůrazňován význam územního plánování při ochraně historických jader a jejich začlenění do městského celku.²⁰ Požadovalo se také, aby se historické části více přizpůsobovaly novým životním standardům.

Proti těmto snahám ale stálo do určité míry tehdejší plánování měst, které se řídilo podle modernistických zásad, jež v zásadě vycházely z principů Athénské charty sepsané na počátku 30. letech 20. století. Důraz byl kladen na funkční rozdělení sídelních celků a na snadnou dopravní obslužnost. Město tak bylo převážně chápáno jako prostor, jenž musí primárně naplňovat funkční potřeby obyvatelstva. Společnost byla ovlivněna technokratiem, jenž klade důraz primárně na exaktní technický rozvoj, který mnohdy vítězil nad hůře vyčíslitelnými kulturními hodnotami.

Tímto přístupem byla nejvíce zasažena města výrazně poničená za druhé světové války nebo města orientovaná na těžký průmysl a na těžbu, z nichž některá navíc byla postižena vysídlením německého obyvatelstva. Razantní přestavbou na úkor původní zástavby prošlo město Ústí nad Labem, v němž se spojily všechny tři zmíněné okolnosti.²¹ Necitlivé zásahy vůči historickým jádrům se realizovaly také například v Děčíně, Příbrami nebo Mladé Boleslavi.²² Extrémní případem tohoto uvažování je pak zbourání historického města Most z důvodu povrchové těžby uhlí, kvůli němuž zaniklo velmi cenné město s původně středověkou zástavbou.²³

Ani Praze se vize modernistického čistého a přehledného města nevyhnula. Plány na výraznou přestavbu však nebyly směřovány do samého historického centra nebo do jeho těsné blízkosti, ale na předměstí z 19. století. V rámci tohoto přístupu tak byla naplánovaná asanace Žižkova, probíhající od konce 70. let 20. století, jehož stavební fond se dlouhá léta neudržoval a nechával se prochátrávat bez jakýchkoliv řádných

²⁰ HLOBIL 1985, 39–42.

²¹ K urbanistickému vývoji Ústí nad Labem viz: BIEGEL 2014, 269–283.

²² KIBIC / VOŠAHLÍK 2011, 126–130.

²³ Téma bourání starého města Most a budování nového města je velmi komplexně zpracováno v knize Matěje Spurného. Viz SPURNÝ 2016.

oprav.²⁴ Na jeho místě vznikala panelová zástavba, která sice dodržovala platné technické a hygienické normy, ale kulturní a umělecké ztráty byly nenahraditelné.

S příchodem 80. let 20. století postupně docházelo k obratu. Začaly se objevovat myšlenky postmodernismu, jenž v kontrastu k modernistickému městu začal propagovat návrat k městům historickým. Důležitým zlomem byla stať teoretika Jiřího Ševčíka *Obraz města a čtvrti Vinohrad* z roku 1985 (vycházející z práce Josefa Pleskota a Jana Bendy *Vinohrady, obraz města 19. století* z roku 1982), v níž je v kontextu dobového bourání historických čtvrtí nově oceňován historický urbanismus. Také kniha od Iva Hlobila *Teorie městských památkových rezervací* znamenala významný krok k upozornění na problematiku ochrany hodnot původní cenné zástavby měst. S postupným politickým uvolňováním rostla také od poloviny 80. let kritika nedostatečné ochrany památek ze strany široké veřejnosti. Sítil například nesouhlas s asanací Žižkova či s četnými necitlivými projekty plánovanými na Malé Straně, o nichž je pojednáno v předkládané práci.

Také architektonická tvorba s postupem času opouštěla mohutné brutalistní formy a začala se vracet k tradičním tvarům, materiálům a menšímu měřítku. Rovněž rostl zájem o podobu veřejného prostoru, jak dokládá tematicky zaměřené číslo časopisu *Architektura ČSR* o městském parteru roku 1981.²⁵ O pět let později můžeme ve stejném časopise narazit na kritické články o nedostatečné prostupnosti Prahy pro chodce.²⁶

Pozornost odborníků i společnosti se zase začala přiklánět k tradičním městům i k historickým stavbám. Jistě k tomu také přispěl fakt, že v předchozích letech zanikla nemalá část památkového fondu, a člověk tak přímo před očima viděl, jak během několika málo let se proměňují města na úkor historických domů.²⁷ Hlavním problémem však bylo, že se po dlouhá desetiletí nechávaly chátrat mnohé památky po celé republice, aniž by se prováděly alespoň elementární opravy. Dodnes mají mnozí lidé v paměti obraz Prahy, ve které jsou někdy až řady domů s připevněnými

²⁴ Problematika asanace Žižkova je velmi dobře shrnuta v bakalářské práci Terezy Poláčkové. POLÁČKOVÁ 2015.

²⁵ *Architektura ČSR*, č. 6, 1981.

²⁶ *Architektura ČSR*, č. 2, 1986.

²⁷ K přestavbám historických jader měst viz: KURZ 2012.

konstrukcemi, které měly zachycovat případné odpadávající kusy omítky. Tento stav začínal být již neúnosný.

Za této situace přišel koncem roku 1989 pád totalitního režimu a konec vlády Komunistické strany Československa. S tím také nastal i konec centrálního plánování. Nově zavedený pluralitní demokratický systém vzbuzoval velké celospolečenské naděje na zavedení spravedlivého rozhodování. Nejinak tomu bylo v oboru památkové péče. Jak vzpomíná dlouholetý památkář Josef Štulc: „*Panovalo přesvědčení, že revoluce obnoví občanské svobody a zároveň se nám podaří vytvořit systém, který bude skutečně chránit památky.*“²⁸ Známé kauzy z Prahy z 90. let, jako byla například zástavba proluky Myslbek Na Příkopech, demolice Špačkova domu v Petrské ulici nebo výstavba obchodního domu Darex na Václavském náměstí, při níž byl kompletně zničen dům z 19. století na gotických základech, nám však již naznačují, že situace v památkové péči nebyla zcela ideální. Na následujících stranách bude nastíněno, z jakých důvodů se nepodařilo nastavit systém tak, aby zajistil komplexní ochranu nemovitého kulturního dědictví.

²⁸ Rozhovor s Josefem Štulcem, 7. 3. 2018.

4 Památková péče v Praze v 80. letech 20. století

Centrum Prahy platilo za místo, kde se dalo za pozdního socialismu běžně bydlet, pracovat a bylo-li co, tak i nakupovat. Fungoval zde relativně běžný městský život. V centru bydlela početná rozmanitá skupina obyvatelstva, včetně starousedlíků. Bylo samozřejmostí, že významné tiskárny, redakce novin či proslulá kina a divadla sídlila v blízkosti Václavského náměstí nebo v jiných centrálních částech Prahy. Módní domy mohly běžně sousedit s obyčejnou prodejnou potravin. Z dnešního pohledu je dobré si uvědomit, že tato směsice funkcí není zcela samozřejmá, a právě dnes při pohledu na centrum Prahy si o to více uvědomujeme, jak je pro město tato pestrost velmi důležitá, neboť napomáhá zajišťovat běžné fungování historického jádra.

Vzhled centra města se měnil jen minimálně. Prahu nepostihla žádná větší přestavba, jako se dělo v některých jiných městech ve 2. polovině 20. století. Válečné poničení sice zasáhlo několik nejvýznamnějších památek, jako např. Staroměstskou radnici či Emauzský klášter, obecně ale centrum Prahy nebylo zasaženo plošnými nálety. Škody se většinou týkaly jednotlivých samostatných domů či částí domovních bloků, které bylo možno doplnit novou budovou.

Nutno ovšem přiznat, že ani Prahu neminuly plány na rozsáhlou přestavbu, které z ní měly učinit velké reprezentativní socialistické město. Během krátké doby od února do října 1948 vznikl návrh směrného územního plánu, jenž zahrnoval tak velké zásahy, jako například vytvoření nového rozsáhlého shromažďovacího prostoru situovaného mezi dnešní náměstí Republiky a Památníkem na Vítkově.²⁹ Vedle toho navrhoval také demolice nejzchátralejších čtvrtí. Plán ale nebyl přijat, a tak na rozsáhlou proměnu Prahy nedošlo. Vývoj města se naopak ubíral spíše mírnějším krokem.

Razantnějším krokem, který již ale částečně formoval novodobou tvář Prahy, bylo budování metra od konce 60. let. Přestože se většina tras razila podpovrchovou těžbou, některé části bylo nutno budovat z povrchu, což si vynutilo demolice několika domů. Na místě takto vzniklé proluky byla postavena například budova Omnipol v Nekázance od architekta Zdeňka Kuny a kol. z let 1974-1979³⁰ či budova ČKD na Můstku od

²⁹ HRŮZA 1989, 328–330.

³⁰ VICHÉRKOVÁ 2015, 18; MLÉČKOVÁ 2015.

Aleny a Jana Šrámkových z přelomu 70. a 80. let.³¹ Současně výstavba metra znamenala pro město potvrzení historického centra, protože křížení tras bylo plánováno přímo v jeho středu. Situování jednotlivých stanic pak s sebou nově neslo i důrazňování jednotlivých částí města. Velkou negativní ránu bylo pro Prahu vybudování severojižní magistrály, plánované již od 30. let 20. století, která zcela necitlivě protřela město. Nutno však přiznat, že ani stavba magistrály si nevyžádala příliš mnoho demolic.

Naproti tomu například budova Teplotechy v Ječné ulici od Věry a Vladimíra Machoninových z přelomu 70 a 80. let vznikla v nezastavěné proluce³² a obdobně objekty Projektového ústavu Výstavby hlavního města Prahy od architekta Karla Pragera z konce 60. let byly postaveny z velké části na volné ploše, kde se dříve nacházel hřbitov Emauzského kláštera.³³ Také obchodní dům Máj od trojice autorů Johna Eislera, Miroslava Masáka a Martina Rajniše z let 1972-1975 vznikl na místě nezastavěném již od roku 1938.³⁴

Pochopitelně se vyskytovaly také případy, kdy novostavby vznikly na místě po demolovaných historických domech. V této souvislosti můžeme jmenovat obchodní dům Kotva, jemuž předcházelo bourání domů od Josefa Krannerera a Bohumila Hypšmana, část bloku se demolovala také kvůli novostavbě hotelu Intercontinental od architekta Karla Filsaka a dalších z přelomu 60. a 70. let. Také při výstavbě nové budovy Federálního shromáždění bylo nutno odstranit řadu činžovních domů při Vinohradské ulici, ovšem na druhou stranu situování této reprezentativní budovy pro Prahu současně znamenalo důležité stvrzení role centra města jako významné metropole.

Můžeme tak zopakovat, že v historickém centru neprobíhalo žádné velké demolování objektů.³⁵ Do tváře centra Prahy se poválečná architektura zapsala spíše jen ojedinělými

³¹ ŠVÁCHA 1985.

³² <http://pamatkovykatalog.cz?element=13994280&action=element&presenter=ElementsResults>, vyhledáno dne 17. 5. 2018; SMÉTÁK / PUČEROVÁ 2010.

³³ MLÉČKOVÁ 2011, 29; SEDLÁKOVÁ 2013, 94–103.

³⁴ ŠVÁCHA 2010, 130.

³⁵ Rozsáhlé a mnohdy zcela zbytečné demolice ale probíhaly v okrajových částech Prahy, v místech původních historických mimopražských vesnic. Např. historické jádro obce Čimice, která byla k Praze připojena již roku 1960, bylo na přelomu 70. a 80. let 20. století kompletně zdemolováno. Také v řadě československých měst probíhaly rozsáhlé a necitlivé přestavby historických jader. Viz např.: KOUKALOVÁ 2017, 232–249.

zásahy. Tomu také patrně dopomohlo nařízení z Ministerstva výstavby a techniky, které vydalo v 70. letech zákaz bourání bytových domů.³⁶

Důležitým krokem pak bylo vyhlášení Pražské památkové rezervace (PPR) v roce 1971 v neobvykle velkém rozsahu, zahrnující Staré Město, Malou Stranu, Hradčany a Nové Město.³⁷ Tento krok, o nějž usilovalo mnoho památkářů po celá léta včetně spolku Klubu Za starou Prahu, potvrdil význam a hodnoty historického jádra města a měla tím být také garantována všeobecná společenská shoda a snaha o uchování historické podoby Prahy.

Největším problémem tak paradoxně nebyly žádné náhlé události či monstrózní stavební akce, ale prostá absence řádné údržby domů. Nejednalo se o žádnou mimořádnou situaci ve srovnání s jinými městy v ČSR. Minimální investice do běžných oprav byl dlouhodobý problém, který s postupem času stále eskaloval. Již v roce 1968 vydali vědečtí pracovníci Ústavu teorie a dějin umění v Praze *Memorandum o současném stavu památkové péče v ČSSR*, v němž na tento problém upozorňují.³⁸ „*Situace památkového fondu je v některých kategoriích velmi nepříznivá, ba téměř katastrofální. Příčiny tohoto neutěšeného stavu tkví v nejrůznějších momentech, od oblasti ideové a vědecké až po sféru hospodářskou a organizační,*“ píše se v memorandu.

Situace se však v tomto směru nijak neměnila, a tak můžeme v tisku či v odborných časopisech opakovaně číst příspěvky, jež upozorňují na havarijní stav památkového fondu. V roce 1983 byla vykonána prověrka v oblasti státní památkové péče. Jeden z hlavních závěrů zněl, „*že stav v péči o kulturní památky není na uspokojivé úrovni. Problémy nevznikly najednou, ale narůstaly v dlouhém časovém období. Příčin byla řada, od nesprávného poměru uživatelů údržbě památek a jejího zanedbávání v době, kdy byly podmínky pro snadnou údržbu, přes nedostatek finančních prostředků...*“³⁹

Ještě ostřejší slova můžeme číst ve zprávě ze společné porady Štátního ústavu pamiatkovej starostlivosti a Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody (k jeho postavení viz další kapitola) z května 1986, v níž se píše, že „*oblast údržby oprav a*

³⁶ KIBIC / VOŠAHLÍK 2011, 244.

³⁷ Nové Město nebylo součástí rezervace vyhlášené roku 1950. KIBIC / VOŠAHLÍK 2011, 61.

³⁸ MEMORANDUM 1968, 321–347.

³⁹ VOHRADNÍK 1984, 257.

*obnovy stavebních památek není v ČSR ani v SSR zajištěna v potřebné kvantitativně míře (...) Zanedbávání údržby, které má chronický charakter, je hlavní příčinou úbytku památkového fondu...*⁴⁰ Tento závěr dokládá Analýza úbytku nemovitého památkového fondu vypracovaná roku 1985, z níž vyplývá, že „z celkového počtu více než 2500 případů upuštění od památkové ochrany od r. 1958 – počtu, jež má nebezpečně rostoucí tendenci – připadá plných 80 % na dlouhodobou předchozí zanedbanou údržbu a tím spojený havarijní stav projednávaných objektů.“⁴¹ [1-3] Tato alarmující situace vyústila v usnesení vlády ČSR č. 230/1985 o stavu městských památkových rezervací, v němž kritizuje žalostný stav vybraných historických měst.

Dalším obecným problémem v oblasti obnovy památek, jenž opět nebyl typický pouze pro Prahu, nýbrž i pro další města, a současně se projevoval obecně ve stavebnictví, byla nedostatečně široká nabídka ze strany stavebních firem, které nebyly schopny zajistit potřebné materiály.⁴² Stavební podniky byly od 50. let 20. století orientovány výhradně na panelovou výstavbu a obecně na typizovanou výrobu, čímž došlo k vytlačení výstavby z tradičních materiálů. Zcela upadalo také odvětví řemeslných prací, jako kovářství či truhlářství, jež jsou pro obnovu historických objektů naprosto klíčové. „Dlouhodobé zaměření pouze na novou, zprůmyslněnou výstavbu způsobilo, že stavební podniky soustředěné v resortu ministerstva stavebnictví jen velice obtížně sestavují kolektivy, které by se mohly bez problémů do soustředění modernizace obytných budov či objektů občanské vybavení začlenit,“⁴³ potvrzuje situaci článek z roku 1985 v časopise Architektura ČSR.

S tím také souviselo, že firmy neměly zájem provádět menší stavební úpravy, protože výnosnější pro ně logicky byly nákladné a komplexní rekonstrukce. V roce 1987 se v souvislosti s rekonstrukcí Jánského vršku otevřeně psalo následující: „Stavební podniky nemají zájem na drobných údržbách a opravách a dávají přednost ekonomicky výhodnějším rozsáhlým stavebním rekonstrukcím, které umožňují použití náročných technologií, přinášejícím nesrovnatelně vyšší finanční zisk.“⁴⁴

⁴⁰ PORADA 1987, 156.

⁴¹ Citováno dle: ŠTULC 1987, 129.

⁴² Viz např.: INTERVIEW s Václavem Girsou 1984, 2; ŠTULC 1984.

⁴³ KASALICKÝ 1985, 300.

⁴⁴ TRAPEK 1987, 4.

S vyhraněnou orientací pouze na nové materiály souvisel další negativní jev, který zhoršoval situaci památkové péče. Příliš silné postavení stavebních firem zapříčinilo upřednostňování využívání nových mnohdy nákladných materiálů. Pro tuto problematiku se vžilo označení „diktát dodavatele“⁴⁵ a jak plyne z výše citovaného konstatování o Jánském vršku, podniky často tlačily na využívání takových materiálů a prací, které byly ekonomicky výhodné pouze pro samotné firmy, a nikoliv pro památky.

Dnes k tomu Josef Štulc dodává: „*Během vlády komunistické strany se toho zničilo hrozně moc. Ne snad zlou vůlí, to ani ne, ale především tou neschopností režimu. Peníze se sice dávaly, ale na velké stavební akce, které ani nebyly potřeba, jako například sanace podzemí, které znehodnocovalo podzemí chodby a podobně.*“⁴⁶

Celá tato neblahá situace souvisela s bytovou krizí, jež byla v Československu již od druhé světové války. Nedostatek bytů měl být řešen rozsáhlou výstavbou panelových sídlišť, což představovalo nejrychlejší způsob řešení tohoto problému. Investovalo se tak pouze do této oblasti a na potřebnou údržbu stávajících objektů byl vyčleněn jen zlomek celkových financí. Řádnou údržbu měl vykonávat národní podnik Pražská stavební obnova, jež měl ve zřizovací listině uloženo vykonávat opravy, rekonstrukce bytového a domovního fondu, komplexní opravy fasád či „*služby obyvatelstvu (...) v oboru sklenářském, rámařském a kominickém a v dalších oborech podle kapacitních možností.*“⁴⁷ Z velké části ale prováděl především rozsáhlé opravy pouze fasád, jako byly opravy domů na Václavském náměstí, na tzv. Královské cestě či v Pařížské ulici.⁴⁸

S příchodem 80. let byla stále silnější snaha tuto situaci začít měnit k lepšímu. Jak upozornili Karel Kibic a Aleš Vošahlík, pětileté plány, dle nichž se měl řídit rozvoj československého státu, kladly od konce 70. let s postupem času stále větší důraz na obnovu památek kvůli neustále se zhoršujícímu stavu bytového fondu v historických městech.⁴⁹ Reálně se ale situace měnila jen velmi pomalu a za značných komplikací. Nejen že chyběly finance, ale ani stavební firmy nebyly na tuto změnu priorit připravené, takže se stanovované plány nedařilo naplňovat.

⁴⁵ ŠTULC 1987, 132.

⁴⁶ Rozhovor s Josefem Štulkem, 7. 3. 2018.

⁴⁷ BROUMOVSKÝ 1985, 7.

⁴⁸ BROUMOVSKÝ 1985.

⁴⁹ KIBIC / VOŠAHLÍK 2011, 244–245. Též HRŮŽA 1989, 336–337.

V září roku 1983 vydalo Federální ministerstvo pro technický a investiční rozvoj (FMTIR) výnos č. 10, který nově stanovoval výši investic, které mají jít také na opravu památek. Doslova se v něm píše, že se vztahuje na „*modernizaci bytů v bytovém fondu vybudovaném do roku 1955 včetně bytových nebo pro bytové účely uvažovaných nemovitých kulturních památek...*“⁵⁰ [4] Toto relativně nenápadné proměnění, resp. doplnění priorit bylo důležitým krokem, který měl po dlouhých létech chátrání památkového fondu pomoci započít s většími opravami. Cesta k opravám se postupně začala vytvářet.⁵¹

Stavební podniky na tuto změnu však nebyly připravené. V 80. letech proto začaly vycházet četné sborníky a metodiky, které měly dávat řádný návod, jak modernizaci naplánovat a jak má probíhat. Na frontispisu jednoho takového sborníku z roku 1983 se píše: „*Modernizace bytového fondu se dostává v této pětiletce do popředí zájmu národních výborů, investorů i projektových organizací. (...) V současné době působí značné potíže nedostatek vhodných příkladů a metodik, jak postupovat. Vydané předpisy FMTIR jen stanovují hlavní zásady. Tento sborník proto na postupech, které byly použity při řešení experimentálních lokalit ve výzkumných úkolech, vedených oběma vedoucími řešiteli, demonstruje použité metody.*“⁵²

Že se od poloviny 80. let tato situace skutečně může změnit, přiznávali také autoři propagandistické knihy *Rozvoj Prahy a její socialistická budoucnost*, kde se píše: „*Novým významným prvkem v řešení bydlení se stane rostoucí podíl komplexní obnovy města, jehož základní součástí je modernizace bytů a domů a celková regenerace historického jádra. Lépe se tak využije existující stavební a zvláště bytový fond, omezí se ubývání obyvatel z historického jádra...*“⁵³

4.1 Systém památkové péče

Již od počátku 50. let 20. století je v Čechách ve struktuře památkových orgánů zakotven dvojí stupeň kompetencí – tj. odborná a výkonná, jimiž disponují různé

⁵⁰ Výnos č. 10/1983 doplňoval výnos č. 6 ze dne 16. 5. 1980 o stanovení limitu nákladů na modernizaci bytového fondu, který výslovně uváděl, že se „*vztahuje na modernizaci bytů v bytovém fondu vybudovaném do roku 1955, kromě bytů umístěných v objektech kulturních památek.*“ Výnosy byly publikovány in: Zpravodaj / Federální ministerstvo pro technický a investiční rozvoj, 1980, 1983.

⁵¹ K tématu viz též: VODŇANSKÝ 1986, 1–3.

⁵² HORNIECKÝ / VOHRNA 1983.

⁵³ HORČÍK 1985, 194.

instituce. Roku 1951 bylo na základě nařízení vlády o reorganizaci státní památkové péče ustanoveno, že výkonnými složkami památkové péče jsou krajské úřady a ministerstvo kultury. Vzhledem ke specifickému postavení hlavního města Prahy, jež má v rozložení městské správy v zásadě postavení jako kraj a současně jako samostatné město, došlo zde ke zřízení Ústředního národního výboru hl. města Prahy namísto krajského výboru. Vedle toho fungoval současně od roku 1952 Státní památkový ústav, jehož úkolem bylo odborné posuzování stavebních projektů a další kvalifikovaná výpomoc krajským výborům při výkonu státní památkové péče.⁵⁴

Reorganizace z konce 50. let, jež se konala v souvislosti s prvním památkovým zákonem č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách, již nepřinesla příliš mnoho změn. Výkonné postavení bylo ponecháno krajským národním výborům, které však nově zřizovaly odborná krajská střediska státní památkové péče a ochrany přírody. V Praze byla opět mírně odlišná situace; od roku 1960 po vzoru krajských národních výborů fungoval **Národní výbor hlavního města Prahy (NVP)**, který zřizoval **Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody (PSSPPOP)** jakožto své odborné krajské středisko. Rozhodovací pravomoc zůstala NVP, resp. jeho odboru kultury. Nově byl zřízen **Státní ústav památkové péče a ochrany přírody (SÚPPPOP)**, podléhající přímo ministerstvu kultury. V letech 1978–1988 pak ještě fungovalo Ústředí státní památkové péče – ústřední ředitelství, které vytvářelo mezičlánek mezi ministerstvem kultury a SÚPPPOP. Zpravidla se ve stavebních záměrech ale příliš neangažovalo.⁵⁵ Ústředí bylo zrušeno k 1. 1. 1989 v souvislosti s přijetím zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči.⁵⁶

Klíčovou roli ve schvalovacím procesu měl pak **Útvar hlavního architekta (ÚHA)**, který vydával veškerá územní rozhodnutí. Vedle toho také zpracovával územní plán a vyjadřoval se ke stavebním záměrům. Vzhledem k jeho významnému postavení a s ohledem na vládnoucí totalitní režim byl útvar ale mnohdy nucen podporovat

⁵⁴ V 50. letech 20. století dále fungovala také Národní kulturní komise (existující v letech 1946–1953), která spravovala zestátněné hrady a zámky, dále fungoval Státní fotoměřický ústav (1919–1953). Sloučením těchto dvou institucí spolu se Státním památkovým ústavem vznikla roku 1953 Státní pozemková správa (1953–1958). KIBIC / VOŠAHLÍK 2011, 37–38.

⁵⁵ Ústředí mělo původně zastřešovat soubor podřízených ústavů (památkový ústav, projektový ústav, specializované stavební organizace, Státní restaurátorské ateliéry), tento záměr se však nepodařilo realizovat v plánovaném rozsahu. HLOBIL 2008, 63, 70.

⁵⁶ KIBIC / VOŠAHLÍK 2011, 310.

významné stavební akce, z nichž některé byly necitlivé vůči historickému městu, jak uvidíme v kapitolách k jednotlivým památkovým případům.

Dále v Praze fungoval **Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO)**, jenž od 50. let vytvářel pro historické objekty stavebně-historické průzkumy s detailní kapitolou o stavebním vývoji. Objednavatelem těchto tzv. pasportů byl Útvar hlavního architekta a Pražské středisko státní památkové péče.⁵⁷ Dále SÚRPMO připravoval podrobné blokové pasporty, zachycující stavební historii každého bloku domů v centru, podzemní pasporty a kromě toho zpracovával také stavební vývoj obcí na území Prahy. Všechny tyto práce představují obdivuhodně rozsáhlé kvalitní dílo, a i přesto, že se dnes postupně vyjevují limity těchto dokumentů, ve své době zcela zásadně napomohly k poznání stáří a hodnotě domů v centru města i mimo něj. Současně SÚRPMO fungovalo jako jediný specializovaný projekční ústav pro historické objekty, takže díky rozsáhlým nasbíraným informacím a především díky zkušeným a vysoce kvalifikovaným osobnostem památkové péče, jako byli Vilém Lorenc, Dobroslav Líbal či Miroslav Baše, dokázal ústav zpracovávat kvalitní projekty.⁵⁸

4.1.1 Legislativní rámec

Od roku 1958 platil **zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách**, jakožto první zákon k ochraně kulturního dědictví v Čechách. Zákon velmi volně definoval, na jaké objekty se vztahuje ochrana, neboť památkou měl být v zásadě jakýkoliv „*kulturní statek, který je dokladem historického vývoje společnosti, jejího umění, techniky, vědy a jiných oborů lidské práce a života,*“ bez ohledu na to, zda je tato památka evidována ve Státním seznamu nemovitých kulturních památek či nikoliv. Velmi dobrým krokem také bylo zakotvení památkových rezervací, ovšem v praxi se následně ukázalo, že nejsou-li historická jádra měst vyhlášena rezervací, ocitají se ve vážném ohrožení, neboť v některých případech nebyly památkové orgány vůbec účastny při projednávání přestavby měst.⁵⁹ Také, jak upozornil Ivo Hlobil, již na počátku 60. let můžeme zaznamenat výroky, které žádaly snížení počtu památkových rezervací, neboť jsou dle některých „*nadměrným břemenem při nezbytné modernizaci měst. V současné době se*

⁵⁷ KIBIC / VOŠAHLÍK 2011, 93.

⁵⁸ Nutno ale podotknout, že i SÚRPMO nebyl mnohdy ve svých projekt nejcitlivější k historickým objektům. K problematickým postupům viz: Girsá 2004, 500–504.

⁵⁹ KIBIC / VOŠAHLÍK 2011, 139.

(počet a rozsah památkových rezervací) *reviduje*.⁶⁰ Naštěstí se tak nedělo a naopak v následujících letech docházelo k dalšímu vyhlašování městských rezervací.

Zákon č. 22/1958 Sb. byl o téměř třicet let později nahrazen **zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči**, jenž po mnohých novelizacích platí dodnes. Přes četné ideologické zmínky se nejednalo o špatný zákon. Nově definoval statut památky a to tak, že památkou již měla být výhradně ta věc, kterou ministerstvo kultury za památku prohlásí svým rozhodnutím. Všechny památky musejí pak být evidovány v Ústředním seznamu kulturních památek (ÚSKP); co není evidováno v tomto seznamu, není památkou. Praxe ukázala, že ponechání rozhodování při prohlašování věcí za památku výhradně na ministerstvu kultury sice někdy může vytvářet konfliktní situace (např. viz níže případ zrušení prohlášení za památku nádraží Těšnov či domu čp. 783 na Novém Městě), obecně však tato změna pomohla sjednotit rozhodování. Na počátku 90. let však ostře kritizoval rozhodující postavení ministerstva Ivo Hlobil: „(...) *vůle ministerstva kultury v památkové péči (se) zdála být nezlomnou. Jen ono mohlo (může dosud) „prohlašovat věci za kulturní památky“, respektive rozhodovat o zrušení tohoto základního způsobu jejich ochrany. Byrokraticky přesně bylo stanoveno, že jen památky takto evidované jsou památkami požívající práva ochrany.*“⁶¹

Zákon ale pomohl jasněji vytyčit práva a povinnosti institucí a orgánů v organizační struktuře státní památkové péče, zřídil památkovou inspekci či stanovoval pokuty za nedodržování zákona.⁶² Především díky snahám Aleše Vošahlíka byla nově zavedena kategorie památkové zóny,⁶³ která tak umožnila chránit širší spektrum historických částí měst. Pro památkové zóny, stejně jako pro památkové rezervace, bylo možno vymezit ochranné pásmo, čímž byla zajištěna komplexnější ochrana hodnotných historických celků. (Dle předchozího zákona č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách bylo možné ochranné pásmo stanovit pouze u kulturních památek.)

⁶⁰ Citováno dle: HLOBIL 1985, 37.

⁶¹ HLOBIL 2008, 64.

⁶² KIBIC / VOŠAHLÍK 2011, 309–10.

⁶³ HLOBIL 2008, 65.

Roku 1971 bylo historické centrum Prahy **prohlášeno památkovou rezervací**.⁶⁴ [5] Vedle samotného ustanovení PPR současně toto nařízení vlády rámcově určuje také podmínky pro stavební činnost, jež mají být v souladu s hodnotami rezervace. Na úskalí tohoto kroku však již v době vyhlášení PPR upozornil Emanuel Hruška: „*Žel, vyhlášení rezervace je u nás formální akt bez jakýchkoliv právních nebo ekonomických důsledků pro obyvatele udržující památky nebo pro investory, kteří svými reanimačními zásahy přispívají k záchraně historicky cenného stavebního fondu. Přesto je to dokument snahy o kulturní přístup k otázkám přestavby centrální oblasti Prahy.*“⁶⁵ Postupně se však přistoupilo k přípravě komplexních územních koncepcí a plánů.

Roku 1975 byla v souladu s usnesením vlády č. 25 z 31. 1. 1973 vydána **Koncepce dalšího rozvoje státní památkové péče v hlavním městě Praze**,⁶⁶ která přes obecné proklamace o výjimečnosti historické Prahy a její architektury zaváděla tzv. kategorizaci památek. A i přesto, že při vzniku této kategorizace stanul respektovaný památkář z ministerstva kultury Pavel Korčák, jehož primárním úmyslem bylo finance nasměrovat na významnější objekty,⁶⁷ v praxi se tento postup ukázal jako velmi problematický. Jednotlivé kulturní památky byly na základě rozhodnutí speciálně zřízené kategorizační komise, v jejímž čele byl vždy člen KSČ, rozděleny do tří skupin. Jak uvádí Josef Štulc, bylo nepsaným pravidlem, že do vyšších kategorií se nemají zařazovat církevní památky a naopak preferovat se mají památky revolučního a dělnického hnutí.⁶⁸ Do první kategorie spadaly všechny národní kulturní památky, pražská památková rezervace a jiné výjimečné objekty.⁶⁹ Do druhé kategorie patřily „*další hodnotné památky, které tvoří nedílnou součást našeho národního kulturního bohatství*“ a konečně třetí kategorie, do které náležely památky představující „*širokou základnu kultury naší země.*“ Časem však toto dělení znamenalo značné zanedbávání památek třetí kategorie, která tak byla vnímána jako méně důležitá.⁷⁰ A nešlo jen o zanedbávání. Josef Štulc k tomu uvádí: „*Národní výbory se ani netajily tím, že třetí*

⁶⁴ Nařízení vlády ČSR č. 66/1971 o památkové rezervaci v hlavním městě. Památkové rezervace vyhlášené již na počátku 50. let 20. století bylo nutno znovu „přeprohlásit“ v souladu se zákonem č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách.

⁶⁵ HRUŠKA 1972, 16.

⁶⁶ KONCEPCE 1975, 32.

⁶⁷ Rozhovor s Josefem Štuncem, 7. 3. 2018.

⁶⁸ Rozhovor s Josefem Štuncem, 7. 3. 2018.

⁶⁹ KONCEPCE 1975, 32.

⁷⁰ KONCEPCE 1975, 33. Viz též: HLOBIL 1985, 61–64.

*kategorie je likvidační, že těch památek je moc a teď zde máme hodnotovou kategorizaci a víme, které můžeme zlikvidovat.*⁷¹ Navíc politická reprezentace dlouhodobě tlačila na redukci počtu památkově chráněných objektů, takže účelové snižování důležitosti památek třetí kategorie jim v tomto smyslu přišlo vhod.⁷²

Zásadním dokumentem pro rozvoj měst je vždy **územní plán**. Pro naše sledované období je potřeba zmínit plán z roku 1975, který byl vystřídán plánem z roku 1986. Přestože je to jeden z klíčových dokumentů pro výstavbu, nutno uvést, že tyto plány směřovaly svoji hlavní pozornost především na oblast mimo centrum Prahy a na příměstské plochy.

V letech 1978-1982 byla připravována **územní prognóza Pražské památkové rezervace**, jež je dodnes oceňována pro své mimořádně komplexní a důkladné zpracování. [6-7] Přípravou tohoto obsáhlého materiálu byl pověřen SÚRPMO v čele s Miroslavem Baše a ÚHA. Podílely se na něm ale také kolektivy z Československé akademie věd, Vysoké školy ekonomické, SÚPPOP a PSSPPOP. Prognóza vznikla v návaznosti na vyhlášení Pražské památkové rezervace s cílem popsat hodnoty tohoto celku. Zároveň měla také stanovit, jak by se rezervace měla stavebně vyvíjet do roku 2014.⁷³ V kontextu tristního technického stavu stavebního fondu docházelo částečně též k úbytku obyvatelstva žijícího v centru Prahy a bylo proto potřeba situaci řešit komplexně.⁷⁴ Přípravu dokumentu doprovázely pečlivé analytické rozborů jak umělecko-historické a památkové, tak také ekonomické či sociální.⁷⁵ Výstupem byly různě tematicky zaměřené mapové podklady. *Problémová mapa syntetická* vyznačovala území s nevhodným využitím vyžadující změnu, rozvojová území, oblasti s narušeným životním prostředím, stupně znečištění Vltavy a další. Byly v ní také vytipovány oblasti, v nichž se nacházely byty nejnižší kategorie, které vyžadovaly brzkou modernizaci, jako lokality Jánského vršku, Anenské, Petrské či Vojtěšské čtvrti. Vypracovaná prognóza pak také předpokládala, že pro tyto a další lokality budou vytvořeny plány v podrobnějším měřítku. To se nakonec podařilo jen pro Vojtěšskou čtvrt', Anenskou čtvrt', Újezd a Jánský vršek, které také získaly dokumentaci na úrovni územního plánu

⁷¹ Rozhovor s Josefem Štulcem, 7. 3. 2018.

⁷² Např. HLOBIL 1985, 37; SEDLÁKOVÁ 2006, 152–154; HLOBIL 2008, 64.

⁷³ Rozhovor s Janem Sedlákem, 4. 6. 2018.

⁷⁴ Rozhovor s Janem Sedlákem, 4. 6. 2018.

⁷⁵ Informace čerpány z: SEDLÁK 2009, 30–33.

zóny. S výjimkou Jánského vršku však tyto práce nebyly schváleny.⁷⁶ Přesto je však třeba zdůraznit, že „*soubor takto vzniklých lokalit se stal prvním krokem pro vymezení území budoucích regulačních plánů na území PPR.*“ Práce na jejich zpracování pokračovaly i po roce 1990.

Další z výstupů prognózy byly samostatné mapy prostorové kompozice, funkčního využití parteru, funkčního využití vyšších nadzemních podlaží a také mapy, ve kterých byl vyznačen předpokládaný rozsah oprav (např. rekonstrukce, modernizace, přestavba, údržba). Prognóza ovšem nikdy nebyla projednána a schválena, a tudíž se nestala závazným dokumentem.⁷⁷

Přesto však měla prognóza jeden závazný výstup.⁷⁸ Tím bylo vydání **vyhlášky č. 9/1985 o zásadách usměrňování rozvoje Pražské památkové rezervace**, kterou přijal NVP. Pro každý katastr v PPR popisovala vyhláška převažující charakter a stanovovala priority v jejich rozvoji. Například na Malé Straně se mělo „*udržet a zkvalitňovat bydlení zejména v okolí Karlova mostu, Mostecké ulice, Jánského vršku a Újezdu, historické paláce využívat pro kulturní zařízení, ústřední administrativu a zastupitelské úřady,*“ na Starém Městě se mělo „*udržet a rozvíjet bydlení*“ nebo na „*území podél Národní třídy, Na příkopě, Revoluční třídy, Václavského náměstí, ulic Jindřišské a Vodičkovy, před hlavním nádražím a Karlovo náměstí, tvořící hlavní prostory soudobého městského centra, rozvíjet jako smíšenou zónu bydlení, správy a obchodu, první dvě nadzemní a podzemní podlaží vyhradit převážně pro obchod, služby a kulturní zařízení.*“ Přestože se tento popis může zdát příliš všeobecný, je důležité, aby město mělo oficiálně stanovené a legislativně podchycené, jakým směrem se má rozvíjet. Navíc ve vyhlášce bylo zakotveno, že se mají „*postupně odstraňovat objekty, které svým nevhodným měřítkem, architektonickou úrovní nebo dispozicí nesplňují nároky kladené na stavby a zařízení v rezervaci*“ nebo že se na území PPR nemá dovolovat zvyšování hladiny zástavby. Z dnešního pohledu se tak jednalo o velmi dobře napsanou vyhlášku, která, pokud by byla dostatečně přísně dodržována, mohla výrazně pomoci v uchování historického centra Prahy.

⁷⁶ SEDLÁK 2009, 31.

⁷⁷ SEDLÁK 2009, 31. Srov. KIBIC / VOŠAHLÍK 2011, 245.

⁷⁸ SEDLÁK 2009, 31.

Všechny tyto zmiňované připravované územně plánovací dokumentace byly prvním pozitivním vyústěním dlouhodobého žalostného stavu bytového fondu. Vlivem politického uvolňování byl větší prostor pro kritickou reflexi, která pojmenovávala negativní trendy. Ta byla významným krokem pro vytvoření potřebných podmínek, jež umožňovaly realizovat opravy budov.

4.2 Kauzy

Následující výběr tří kauz dokresluje na konkrétních případech situace a postupy v oboru památkové péče v Praze. Záměr demolice nádraží Těšnov bylo silně sledovaným tématem od počátku 70. let 20. století. Přibližuje detailně, jak se vyvíjel názor na budoucnost této památky výjimečné kvality v době, kdy záměr zbourání vzbudil velkou vlnu snah o její zachování. Dalším prezentovaným tématem je regenerace Janského vršku na Malé Straně. Tato významná a složitá akce dobře ukazuje dlouhodobé systémové zanedbávání údržby památkového fondu a následnou snahu o řešení nastalé zoufalé situace. Současně jsou v menší míře zmíněny záměry na přestavbu několika historických domů na hotelová zařízení. Třetím případem je pak méně známé dění okolo hotelu Palace, historizující budovy z počátku 20. století, jejíž možné zbourání taktéž vyvolalo značný negativní ohlas, přestože se nejednalo o zapsanou kulturní památku a ani nešlo o zvlášť významný uměleckohistorický objekt.

4.2.1 Nádraží Těšnov⁷⁹

Demolice novorenesančního nádraží Těšnov na Florenci je jednou z nejznámějších památkových kauz, která se do povědomí zapsala i široké veřejnosti. Budova nádraží (čp. 562, Karlín, Praha 8) byla postavena v letech 1873–1875 podle návrhu vídeňského architekta českého původu Karla Schlimpa a představovala součást bývalé Severozápadní dráhy.⁸⁰ [8–10] Architektura nádraží byla na svoji dobu výjimečná. Neorenesanční podlouhlá budova nádraží měla ušlechtilou symetrickou kompozici. Střední honosná a bohatě dekorovaná část byla koncipována jako antický vítězný oblouk s předsazenými sloupy. Po stranách vybíhala nízká spojovací křídla, která byla

⁷⁹ Dokumenty uložené na NPÚ ÚOP PR jsou velmi kusé, základní spisový ani evidenční materiál se nepodařilo dohledat. Ve spisovně jsou uloženy pouze dokumenty datované až po demolici nádraží. Základní informace v této podkapitole jsou čerpány ze stavebního archivu Úřadu Městské části Praha 8, ani tato složka však není kompletní. Některé významné jinde nedochované dokumenty jsou však zachyceny ve velmi dobře zpracovaném televizním pořadu Lapidárium z 90. let, jenž je věnován okolnostem bourání nádraží Těšnov.

⁸⁰ VLČEK 2013, 699.

zakončena výraznými třípatrovými budovami. Nádraží přestalo svoji funkci plnit roku 1971.

Při projektování II. severojižní magistrály na konci 60. let nebylo nádraží, patrně kvůli dobovému přehlížení kvalit architektury 19. století a současně obecně kvůli nedocení technických památek, zapsáno na Státní seznam nemovitých kulturních památek. Zároveň tehdy ještě ani nebyla vyhlášena Pražská památková rezervace, takže v době příprav se na objekt nevztahovala žádná památková ochrana.⁸¹ Kolektiv autorů projektující magistrálu tak nádraží nevnímal jako překážku a navrhli v těchto místech její trasování. Již v září roku 1965 bylo vydáno územní rozhodnutí na demolici budovy.⁸²

Podle Miloše Pistoria, památkáře z Pražského střediska státní památkové péče, jehož svědectví je zachyceno v kvalitně zpracovaném televizním pořadu Lapidárium z 90. let, byl návrh na zapsání nádraží na Státní seznam nemovitých kulturních památek podán počátkem prosince roku 1970, tedy v návaznosti na zjištění, že magistrála zasáhne budovu nádraží pouze v části severního křídla a zbylou část je tak možno zachovat. V podaném návrhu na prohlášení se tak napřímo psalo: „*Koncepce severojižní magistrály ohrozila tuto budovu a při projednávání docílil se změny požadavku na demolici a trasa bude probíhat za budovou. Odbor územního plánování doporučuje Kulturní správě NVP využití budovy, a sice pro potřeby Městského muzea, s touto náplní Kulturní správa souhlasí.*“⁸³ Tento návrh, podaný PSSPPOP, o půl roku později podpořil také SÚPPOP. Kulturní komise NVP, jež zasedala až o rok později, se však usnesla, že se objekt nádraží nemá zapisovat do seznamu památek a „*že na jeho zachování vzhledem k vyššímu zájmu netrvá.*“⁸⁴ Odbor kultury NVP v návaznosti na toto doporučení rozhodl, že „*objekt se zatím po dobu výstavby přilehlé komunikace nebude do seznamu památek zapisovat přes jeho nespornou hodnotu,*“ protože by to zkomplikovalo demolici severního křídla budovy.⁸⁵ S demolicí tohoto křídla se pak

⁸¹ Hranice rezervace byly vytyčeny bez pozemku, kde leželo nádraží Těšnov. Podíváme-li se na přesnou linii, která v těchto místech od severu běží po západní hranici Wilsonovy, dále po ulici Těšnov a pak se kolmí na ulici Sokolovská, vypadá to, jakoby prostor s budovou nádraží nebyl do území rezervace, vyhlášené roku 1971, záměrně zahrnut.

⁸² FILM 1995. Zde zachyceno rozhodnutí o odstranění stavby.

⁸³ Film 1995.

⁸⁴ Film 1995.

⁸⁵ Informace o budově bývalého nádraží ČSD Praha Těšnov. Uloženo: Spisy 1985, nádraží Těšnov, Archiv KZSP.

započalo na konci roku 1972. Do vyklizeného objektu se dočasně nastěhoval podnik Doprastav Bratislava, který zde měl pracovní zázemí a současně zde zřídil skladiště stavebního materiálu. [11–12]

V květnu 1973 vedle SÚPPPOP urguje zápis torza nádraží mezi kulturní památky také ministerstvo kultury. Rovněž zástupce světové organizace ICOMOS Miklós Horler vyjadřuje zájem být nápomocen při záchraně budovy.⁸⁶ K zápisu do seznamu památek nakonec došlo až roku 1978, přičemž byla zařazena do nejvyšší I. kategorie památek.

Platný územní plán počítal s demolicí nádraží a na jejím místě měla být postavena tramvajová smyčka, trafostanice a parkoviště. Zástupci památkové rady PSSPPPOP se proto v červenci 1976 sešli s hlavním architektem Prahy Blahomírem Borovičkou. Ten sice nesouhlasil s ponecháním torza budovy, souhlasil však s jejím zachováním, pokud by se v nově vzniklé studii „*prokázalo její vhodné zapojení do nově vzniklé urbanistické situace, a bylo by pro ni vhodné využití.*“⁸⁷ Proto byla vypracována (z podnětu PSSPPPOP) roku 1977 studie Jiřího Štursy a Ivana Lejčara, která navrhovala pootočení nádraží do rovnoběžné polohy s trasou magistrály a již dříve zbourané severní křídlo navrhovala znovu postavit v jeho novorenesanční podobě.⁸⁸ Za tímto účelem se památkáři snažili spojit s národním podnikem Transfera, který v roce 1975 prováděl přesun kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mostě. Pootočení a dostavbu pak podpořila památková rada PSSPPPOP. Federální ministerstvo dopravy a Správa dopravy Ministerstva vnitra ČSR navíc potvrdily, že budova nádraží není v kolizi s trasou severojižní magistrály, čímž nepřímo vyjádřily zájem na jejím zachování.

O budoucnosti nádraží nebylo stále definitivně rozhodnuto. Hledalo se pro něj nové možné využití (viz dále), přitom se však stále nechávalo chátrat. Na začátku srpna roku 1983 došlo vlivem silného deštivého počasí ke zřícení třetiny stropu ve spojovací chodbě a v návaznosti na tento stav vyhlásil (na žádost tehdejšího správce VHMP-

⁸⁶ Informace o budově bývalého nádraží ČSD Praha Těšnov. Uloženo: Spisy 1985, nádraží Těšnov, Archiv KZSP.

⁸⁷ Informace o budově bývalého nádraží ČSD Praha Těšnov. Uloženo: Spisy 1985, nádraží Těšnov, Archiv KZSP.

⁸⁸ Nové křídlo mělo mít ocelovou konstrukci v kombinaci s cihelným zdivem. Z exteriéru mělo mít neorenesanční fasádu, v interiéru však byla moderně přiznána konstrukce s režným zdivem. Variantní řešení této studie počítalo s ponecháním nádraží v původní poloze a moderní dostavbou severního křídla. Zároveň měla vzniknout nová přístavba jihovýchodně při nádraží. Studie uložena: NPÚ ÚOP PR, dokumentační fondy, Karlín čp. 562, Studie využití bývalé odbavovací haly nádraží Těšnov, inv. č. 60/95, RV 3.

Výstavba inženýrských staveb) odbor výstavby Prahy 8 havarijní výměr.⁸⁹ Je však diskutabilní, zda byl tento krok oprávněný. V materiálu vypracovaném SÚRPMO se technický stav z roku 1983 popisuje následovně: „*Nosné zdivo a založení objektu jsou bez poruch; ocelová konstrukce střech nad drážní halou nevykazuje významnější poruchy.*“⁹⁰ O něco hůře na tom byly dřevěné trámové stropy v jižním vícepatrovém křídle, které již „*nevyhovují běžnému užitnému zatížení*“, a konstrukce krovů, které byly „*porušeny přibližně z 1/3*“. Přestože technický stav byl často v diskuzích využíván jako argument pro zbourání nádraží, ještě dva roky před demolicí byl jeho stav ve skutečnosti relativně dobrý.

Mezitím se uvažovalo, jaké nové využití by bylo vhodné pro budovu bývalého nádraží. Hojně diskutovanou možností bylo zřízení muzea železnic nebo předání budovy do správy Muzea hlavního města Prahy.⁹¹ [13–16] Miloš Pistorius však uvádí, že tyto plány zmařil jiný návrh, se kterým přišel tehdejší primátor Prahy Zdeněk Zuska. Tento primátor při své oficiální návštěvě západního Slovenska domluvil s tamními představiteli, že se do Prahy bude dovážet denně čerstvá zelenina z tohoto kraje a nádraží tak bude sloužit jako tržiště.⁹² Po nástupu nového pražského primátora Františka Štafy počátkem 80. let z tohoto nápadu sešlo.⁹³

Roku 1981 se na základě rozhodnutí primátora hlavního města Prahy a ministerstva školství začala prověřovat možnost rekonstrukce budovy na menzu a vysokoškolský klub Univerzity Karlovy.⁹⁴ V následujících dvou letech vypracovalo SÚRPMO také v tomto smyslu projekt, jehož součástí byla přístavba z pohledového betonu v kombinaci se sklem a měděným plechem na místě po zbouraném severním křídle.⁹⁵

⁸⁹ Čj. VHMP–VÚS 230/1024/Bch/83, ze dne 15. 8. 1983. Uloženo: ÚMČ P8 SA.

⁹⁰ Materiál SÚRPMO: Bývalé nádraží TĚŠNOV; odstranění objektu. Leden 1985 Uloženo: ÚMČ P8 SA.

⁹¹ Studii vypracovali za SÚRPMO architekt Petr Feyrer a architektka Vlasta Tlachová. Uloženo: NPÚ ÚOP PR, dokumentační fondy, Karlín čp. 562, Rekonstrukce nádraží Těšnov, inv. č. 4192, Z 51.

⁹² V dokumentačních fondech NPÚ ÚOP PR je k tomuto záměru uložena studie z ledna 1981, kterou za Projektový ústav výstavby hl. m. Prahy vypracovali Alena Šrámková a Ladislav Lábus. Dle jejich návrhu se mělo severní křídlo moderně dostavět a upravit na tržnici. V další fázi se dle jejich návrhu měla budova nádraží převést Muzeu hl. m. Prahy a přestavět pro jejich potřeby. Uloženo: NPÚ ÚOP PR, dokumentační fondy, Karlín čp. 562, Studie dvouetapového využití objektu bývalého nádraží Praha–Těšnov, inv. č. 2326 a, b 1–23, R 43.

⁹³ FILM 1995.

⁹⁴ Informace pro poradu vedoucích funkcionářů NVP, 6. 10. 1983. Uloženo: AHMP f. MHMP II., karton 103, č. porady 33.

⁹⁵ RAMPÍR 1983, 3. Studie je opět uložena v dokumentačních fondech NPÚ ÚOP PR, Karlín čp. 562, Rekonstrukce nádraží Praha Těšnov na menzu a klub Univerzity Karlovy, inv. č. 52/95/1–18, R 43.

Projekt vzápětí schválil odbor výstavby Prahy 8.⁹⁶ Následně však byla tato studie kritizována pro velký nárůst finančních nákladů. Z původně plánovaných 35 mil. Kčs vzrostla celková cena na 51,8 mil. Kčs. V materiálech NVP se psalo, že „*hlavním důvodem zvýšení byly neúměrně vysoké požadavky orgánů Státní památkové péče na zachování a restaurování značně poškozených malířských, plastických a umělecko-řemeslných prvků ve výši cca 20 mil. Kčs, a dále i podhodnocení nákladů ve zpracování objemové studii.*“⁹⁷ Po několika vyjednáváních byly konečné náklady sníženy na 45,6 mil. Kčs (z toho na restaurátorské práce bylo vyčleněno 8,16 mil. Kčs). I přesto však bylo problémem nalézt dostatečné finanční zdroje a zdá se, že právě z důvodu nedostatku financí se tento projekt začal komplikovat.⁹⁸

Ještě koncem roku 1983 počítá investor VHMP-Výstavba účelových staveb s tímto záměrem.⁹⁹ V květnu 1984 však přichází další změna. Projektové práce na přestavbu menzy se z rozhodnutí vedoucích NVP a po schválení Městského výboru KSČ zastavují a objekt nádraží má být dočasně poskytnut Archivu hl. města Prahy, který se má na Těšnov přemístit z Clam-Gallasova paláce a Trautsmannsdorfského palác do té doby, než bude vybudována nová budova archivu.¹⁰⁰ Přestavba na menzu by totiž byla příliš nákladná; úpravy pro potřeby archivu by si však vyžádaly investice ve výši pouze 5 mil. Kčs. Na schůzi Městského výboru KSČ bylo konstatováno, že pro potřeby studentského stravování bude stačit plánovaná menza na Alšově nábřeží. Současně MV KSČ v Praze odsouhlasil, že až bude v roce 1990 dokončena nová budova archivu, objekt nádraží bude zdemolován.¹⁰¹

Od jara do podzimu roku 1984 je dochováno poměrně málo dobových dokumentů, navíc některé z nich jsou poměrně nejasné. Od podzimu ale archiválie již mluví jednoznačně a závěry zní definitivně.

⁹⁶ Čj. 974/83/Js, ze dne 27. 4. 1983. Uloženo: ÚMČ P8 SA.

⁹⁷ Informace pro poradu vedoucích funkcionářů NVP, 6. 10. 1983. Uloženo: AHMP f. MHMP II., karton 103, č. porady 33.

⁹⁸ Informace pro poradu vedoucích funkcionářů NVP, 6. 10. 1983. Uloženo: AHMP f. MHMP II., karton 103, č. porady 33.

⁹⁹ Čj. VHMP-VÚS 931/556/83, ze dne 19. 12. 1983. Uloženo: ÚMČ P8 SA.

¹⁰⁰ Zpráva o dalším využití objektu bývalého nádraží Těšnov; Porada vedoucích funkcionářů NVP, 21. 5. 1984. Uloženo: AHMP f. MHMP II karton 107, č. porady 18.

¹⁰¹ Zpráva o dalším využití objektu bývalého nádraží Těšnov; Porada vedoucích funkcionářů NVP, 21. 5. 1984. Uloženo: AHMP f. MHMP II karton 107, č. porady 18.

Dne 5. 11. 1984 zasedal městský výbor KSČ, v jehož čele byl vedoucí tajemník Antonín Kapek.¹⁰² Tehdy bylo přijato definitivní rozhodnutí o demolici budovy.¹⁰³ Po jeho přijetí investor začal okamžitě konat kroky pro získání souhlasu k demolici od úřadů. Začátkem ledna 1985 zažádal o demoliční výměr a prostřednictvím odboru kultury NVP požádal ministerstvo kultury o upuštění od památkové ochrany.

V únoru roku 1985 se uskutečnilo jednání, jehož se účastnili zástupci NVP, odboru výstavby Prahy 8, VHMP-VÚS a dodavatel Pražský stavební podnik. Ze zápisu z jednání je patrné, že na demolici se velmi spěchalo, aby se prostor stihl upravit k výročí ukončení války v květnu 1985. Na jednání bylo dohodnuto, že i přesto, že zatím není známo rozhodnutí z ministerstva kultury ohledně sejmutí památkové ochrany, bude se dále postupovat v přípravných pracích na demolici. V zápise se sice dočteme, že rozhodnutí o odstranění stavby bude vydáno ihned po rozhodnutí z ministerstva, ale nedoporučuje se vyčkat nabytí právní moci, neboť všichni účastníci řízení vyjádřili souhlas s demolicí. Také se mělo okamžitě zajistit, aby se účastníci zřekli svých opravných prostředků. V závěru je připsáno: „(...) nám. primátora s. Horčík doporučil maximální koordinaci všech účastníků s cílem provedení odstřelu dne 16. 3. 1985.“¹⁰⁴

Ministerstvo rozhodlo o upuštění památkové ochrany 8. 3. 1985.¹⁰⁵ Dva dny před tím byly splněny podmínky stanovené pro odprohlášení (tj. vypracování měřické dokumentace, fotografické dokumentace a po dohodě s PSSPPOP demontovat vybrané architektonické a umělecké prvky). Jako odůvodnění pro své rozhodnutí ministerstvo

¹⁰² Antonín Kapek (1922–1990) byl český komunistický politik, v letech 1958–1989 členem Ústředního výboru KSČ, z toho v letech 1970–1988 přímo členem předsednictva ÚV KSČ. Po ukončení studií na Fakultě strojního inženýrství ČVUT pracoval v pražském koncernu ČKD, kde postupně zastával několik významných pozic. Od konce 60. let do března roku 1988 byl vedoucím tajemníkem městského výboru KSČ v Praze, kde měl primárně na starost oblast školství, vědy a kultury. V létě 1968 napsal Leonidu Brežněvovi osobní dopis, jenž je pokládán za jeden z tzv. „zvacích dopisů“, v němž v podstatě žádá o vnější zásah pro přerušování postupného uvolňování politického systému a jeho demokratizaci. Následně spolu s Aloisem Indrou, Drahomírem Kolderem, Václavem Bilakem a Oldřichem Švestkou podepsal další obdobný „zvací dopis“. Z vedoucích funkcí odešel na jaře 1988, kdy narůstaly rozpory ve vedení KSČ. Ze strany byl vyloučen v únoru 1990. O tři měsíce později spáchal sebevraždu. Čerpáno: CHURAN (kol.) 1998, 309–310.

¹⁰³ Čj. VHMP-VÚS 931/29/85 ze dne 8. 1. 1985. Uloženo: ÚMČ P8 SA.

¹⁰⁴ Zápis z jednání o zajištění postupu prací při demolici objektu bývalého nádraží Těšnov dne 19. února 1985. Uloženo: ÚMČ P8 SA.

¹⁰⁵ Během řízení si MK ČR vyžádalo stanoviska dotčených orgánů: SÚPPOP vyslovil nesouhlas se sejmutím ochrany, naopak kladně se vyjádřili PSSPPOP, ÚHA a OK NVP. Dopis náměstka ministra kultury, čj. 5033/85/VI/1 ze dne 21. 2. 1985. Uloženo: ÚMČ P8 SA.

napsalo: „Budova bývalého nádraží na Těšnově čp. 562 v Praze 8 je zapsána ve státním seznamu nemovitých kulturních památek a zařazena do I. kategorie. Z vyjádření vedení NVP vyplývá, že rekonstrukce objektu, podstatně ovlivněná dlouhodobou nedostatečnou údržbou, by si vyžádala 70 až 100 miliónů Kčs a jednání o efektivním využití budovy bylo bezvýsledné.“¹⁰⁶ K demolici nádraží už nic nechybělo, a tak 16. 3. 1985 bylo odstřeleno. [17]

Tím však celý příběh ještě zcela nekončil. Jistý Ing. Dalibor Pavel, k jehož osobě se zatím nepodařilo získat bližší informace, podal podnět k přezkoumání vydaného rozhodnutí o demolici. Odbor výstavby Prahy 8 jej totiž sepsal již 26. 2. 1985, tedy ještě před tím, než bylo vydané rozhodnutí z ministerstva kultury o zrušení památkové ochrany. Dalibor Pavel musel svůj podnět podat obratem po vydání rozhodnutí o demolici, neboť - dle nekompletně dochovaného spisového materiálu - Městská prokuratura v Praze si v souvislosti s jeho podnětem žádá po odboru výstavby Prahy 8 spisovou složku k budově nádraží již 28. 2. 1985.¹⁰⁷

Vzhledem k následujícímu dění je však patrné, že podaný podnět nic nezměnil. A i přesto, že Městská prokuratura tento podnět v listopadu 1985 odložila jako nedůvodný, konstatovala současně, že „v postupu odboru výstavby ONV v Praze 8 bylo však shledáno určité pochybení v tom, že o odstranění stavby bylo rozhodnuto dříve, než bylo rozhodnuto o upuštění od památkové ochrany podle § 13 zák. č. 22/1958 Sb. Tento nedostatek byl v krátké době zhojen kladným rozhodnutím Ministerstva kultury ČSR, takže jakékoli opatření prokuratury pouze z tohoto důvodu by bylo nadbytečné. Přesto připomínám, že napříště v podobných případech třeba dbát, aby k takovým pochybením nedošlo.“¹⁰⁸ Nutno podotknout, že odbor výstavby v prosinci na to reagoval odůvodněním, že rozhodnutí o demolici sice bylo sepsáno koncem února, ale podepsáno bylo až 8. 3. v odpoledních hodinách poté, co jim bylo doručeno rozhodnutí z MK ČSR a dokument od VHMP, jenž se jakožto jediný účastník řízení vzdává práva opravných prostředků proti tomuto rozhodnutí.¹⁰⁹ Ovšem vzhledem k dosti jednoznačnému výroku Městské prokuratury můžeme usuzovat, že vysvětlení ze strany odboru výstavby se nezakládalo na pravdě.

¹⁰⁶ Rozhodnutí Ministerstva kultury ČSR čj. 5661/85 ze dne 8. 3. 1985. Uloženo: ÚMČ P8 SA.

¹⁰⁷ Čj. 289/85 ze dne 28. 2. 1985. Uloženo: ÚMČ P8 SA.

¹⁰⁸ Čj. Kd 348/85 ze dne 25. 11. 1985. Uloženo: ÚMČ P8 SA.

¹⁰⁹ Čj. výst. 3163/85/Dá ze dne 12. 12. 1985. Uloženo: ÚMČ P8 SA.

Demolice nádraží Těšnov byla již v 80. letech vnímána jako zcela nesmyslná. Poté, co bylo zbouráno severní křídlo, které překáželo v trase magistrály, bylo jasné, že zbylé torzo již s ní nebude v kolizi. Mnoho zainteresovaných se dlouhodobě snažilo nalézt pro budovu nové využití. Obě vytipované instituce měly zájem o její spravování; Městské muzeum v polovině 70. let přišlo kvůli budované magistrále o objekt kavárenského pavilonu, takže nové prostory by jim přišly vhod. Kvůli možnému nastěhování železničního muzea se zase údajně na místě ponechávaly kusy kolejí. Zároveň se vypracovával projekt na pootočení a dostavění budovy. Ani další zvažované využití pro potřeby Univerzity Karlovy nenapomohlo záchraně, přestože se již schvaloval projekt pro účely menzy a studentského klubu. Objekt se však nechával chátrat a to se mu z části stalo osudným.

Na příkladu nádraží Těšnov vidíme, že systém úřadů někdy fungoval spíše formálně. Přestože mnohé instituce dlouhodobě usilovaly o záchranu nádraží, nakonec stačilo pouze jedno stranické rozhodnutí, aby byla porušena předchozí vyjádření požadující jeho zachování. A právě ono jediné poslední rozhodnutí zapříčinilo to, že úřady začaly jednat nezákonně, jak jsme mohli sledovat v jednání odboru výstavby na Praze 8, který vydal rozhodnutí o demolici ještě před tím, než ministerstvo kultury vydalo rozhodnutí o upuštění od památkové ochrany.

Klíčové postavení v celém případě se obecně přisuzuje dlouholetému členu ÚV KSČ Antonínu Kapkovi, jenž v době, kdy se o nádraží rozhodovalo, byl vedoucím tajemníkem městského výboru KSČ. Jak plyne ze spisového materiálu, ono poslední rozhodnutí padlo v listopadu 1984 na jednání právě tohoto stranického orgánu. Nepomohly více než 10 let vedené snahy za záchranu nádraží, které vycházely z nejrůznějších stran; proti demolici si postavil PSSPPOP, SÚPPPOP, Klub Za starou Prahu, v době řízení o zápis na seznam památek se na stranu prohlášení postavil i ministr kultury. Také dobový tisk byl nakloněn variantě, aby se pro nádraží našlo nové využití a nemuselo se tak bourat.¹¹⁰ Navíc vůbec nebylo sporu o kvalitách budovy. Takřka ve všech textech, jež se věnovaly budoucnosti nádraží, se vyzdvihovala jeho

¹¹⁰ Např. „*Za ukázkou, jak v Praze mohlo dojít k neuvážené likvidaci jednoho významného objektu, může posloužit právě čerstvý případ budov nádraží Praha–Těšnov,*“ in: HAMPEJS 1971. Nebo dále např. strohý závěr článku Těšnovské otazníky: „*Dokonce se stále ještě uvažuje o variantě zeleného parku, který by nádražní budovu v budoucnu nahradil. Byl by možná krásný, ale bez historie.*“ ŠTĚPÁNEK 1980, 1.

jedinečná architektura a výrok, že v době výstavby se jednalo o „*nejkrásnější železniční nádraží v Evropě*“, ¹¹¹ nemohl v 70. a 80. let minout snad žádného Pražana.

Dobové vyzdvihování uměleckých kvalit nádraží v kombinaci s jeho následnou demolicí volně připomíná totalitní propagandistickou rétoriku, jež doprovázela zbourání historického severočeského města Most. Most, který byl ve 2. polovině 20. století takřka kompletně zbourán kvůli těžbě uhlí, právem oceňovala tehdejší dobová rétorika jako jedno z nejlépe dochovaných měst se středověkým urbanismem a historickou zástavbou; těšnovské nádraží zase bylo *nejkrásnějším nádražím v Evropě*. V obou případech tak panovala všeobecná shoda na jejich kvalitách. Ani tato shoda však nezabránila plánovaným demolicím. ¹¹²

Na druhou stranu snahy o zachování nádraží Těšnov stály na počátku zájmu o technické památky. ¹¹³ Rozčarování z uskutečněné demolice vedlo k založení Sekce ochrany průmyslového dědictví při Národním technickém muzeu na přelomu let 1986 a 1987, jež si kladla za cíl věnovat více pozornosti právě této architektuře, která byla doposud silně přehlížena. Jak upozornil Benjamin Fragner, z technických památek byly ve 20. století nejvíce ohrožené právě ty stavby, které souvisely se železnicí. ¹¹⁴ Stanice mnohdy přestaly plnit svoji původní funkci a pro tak rozsáhlé prostory se těžko hledalo nové využití. V případě Prahy se však nabízelo mnoho možností na novou funkční náplň. Navíc dobré zkušenosti byly i v zahraničí. Ve stejné době, jako se v Praze řešila budoucnost těšnovského nádraží, se v Paříži přestavovalo nádraží Gare d'Orsay na muzeum francouzského umění 19. století. Ve Varšavě již od 30. let fungovalo v budově bývalého hlavního nádraží Muzeum železnice. V Praze v případě nádraží Těšnov však k záchraně nepomohlo již nic.

4.2.2 Malá Strana

Malá Strana již od počátku 20. století byla vnímána jako ta nejvzácnější část historické Prahy. Klub Za starou Prahu ji věnoval v prvních letech své existence zvláštní

¹¹¹ Např. RUTH 1975, 10.; VOPARIL 1979, 15; SAZIMA 2008, 4; 10 let od zbourání nejkrásnějšího nádraží, in: Architekt, č. 8, 1995, 7.

¹¹² V dnešní době se naopak ve sporných památkových kauzách zpravidla primárně relativizuje hodnota a kvalita předmětného objektu.

¹¹³ K historii ochrany průmyslových staveb viz: MATĚJ 2008, 514–519.

¹¹⁴ FRAGNER 2017, 3.

pozornost.¹¹⁵ Je třeba si uvědomit, že této oblasti se na přelomu 19. a 20. století zcela vyhnuly jakékoliv asanační plány, které na Starém Městě i na Novém Městě znamenaly bourání celých stavebních bloků. Malá Strana a Hradčany tak v tomto směru byly výjimkou. Mluví-li se veřejně o stavebních projektech na Malé Straně, jednalo se tak jen o jednotlivé záměry jako bylo zastavění průlomu U Klíčů,¹¹⁶ výstavba Státní galerie na Kampě nebo komunikace přes Petřín.¹¹⁷ I přesto se však Klub Za starou Prahu obával o budoucnost Malé Strany, a navrhl proto na přelomu 20. a 30. let zákon o ochraně Malé Strany a Hradčan, jenž by v zásadě z těchto území činil památkové rezervace.¹¹⁸ Návrh však nebyl nijak projednán a byl tak odložen.

Jak dokládaly poznatky z územní prognózy pražské památkové rezervace, malostranské domy byly ve 2. polovině 20. století jedny z nejzchátralejších celé Prahy. Zchátralost, jež však mnohdy může znamenat také velkou míru autenticity památky, nebyla pro mnohé tak velkou překážkou, aby se sem nepřestěhovali. Místní většinou silně vnímal jedinečnost této lokality a patřičně si toho vážily. Atmosféru zdejší čtvrti vhodně vystihuje citát architekta Jana Kasla: „*Vznášel se tu neuvěřitelný genius loci historického města, a zároveň to byla taková zvláštní izolovaná vesnice uvnitř velkoměstského centra. Všichni jsme se znali, po místních hospodách jsme vytvářeli idealistické plány na změny společnosti a taky jsme si doslova viděli do talíře.*“¹¹⁹

Malá Strana byla v době normalizace přitažlivá i díky fungování zdejšího Divadla v Nerudovce, které – ač oficiálně spadající pod Ústřední dům pionýrů a mládeže Julia Fučíka – napomohlo s příchodem ředitelky Jarmily Šeré ve vystavování mnoha významných umělců, kterým bylo do té doby znemožňováno veřejně prezentovat svá díla.¹²⁰ V roce 1981 se tak za patronace tohoto divadla konala proslulá výstava Sochy a objekty na malostranských dvorcích, při níž návštěvníci obcházeli vybrané domy s výtvarnými instalacemi.

¹¹⁵ Viz série článků ve věstníku Klubu Za starou Prahu v roce 1912 s názvem Za Krásu Malé Strany.

¹¹⁶ HANZLÍKOVÁ 2000, 112–116.

¹¹⁷ Obojí viz např.: BEČKOVÁ 2000, 64–67.

¹¹⁸ KREJČÍ 2000, 155–156.

¹¹⁹ KOMÁREK 2009, 33.

¹²⁰ PÉČOVÁ 2016, 43.

4.2.2.1 Regenerace Jánského vršku

Jánský vršek je velmi přitažlivé místo s malebným nepravidelným historickým urbanismem a velmi cennou po staletí utvářenou zástavbou. [18] Své označení získal po zdejší osadě nazývané Obora sv. Jana, jejíž pozůstatky jsou zde dodnes dochované. V lokalitě jsou zachovány také četné stopy po opevnění Malé Strany z nejrůznějších dob. Nachází se zde různorodá směsice objektů, od drobnějších domků přes honosnější měšťanské budovy až po velké reprezentativní paláce. Netradičně přímá ulice Břetislavova vznikla podle jednotného plánu císařského stavitele italského původu Ulrica Aostalli a zde stojící domy vznikly nově až na přelomu 16. a 17. století.¹²¹ [19] V té době se také na Jánském vršku usadili Italové, jak dodnes napovídá název Vlašské ulice.

Jak bylo popsáno v předchozí kapitole, celý obsáhlý památkový fond dlouhodobě trpěl tím, že se do něj po celá léta neinvestovalo, neprobíhala běžná držba a objekty tak značně chátraly. Díky postupné změně priorit, a i kvůli skutečně žalostnému stavu, se začaly vytvářet podmínky pro opravy historických domů a akce regenerace Jánského vršku měla posloužit jako jeden z prvních názorných příkladů. Generálním projektantem bylo určeno SÚRPMO (vedoucím kolektivu byl Miloš Reichert), hlavním investorem byl podnik Výstavba hlavního města Prahy – Výstavba účelových staveb. Akci regenerace Jánského vršku spolufinancovala také Správa služeb diplomatického sboru, která tím měla následně získat asi 10 % bytů z celkového počtu opravovaných bytů do svého vlastnictví.¹²² A jak se psalo v dobovém článku, „*pro všechny partnery jde o práci průkopnickou, protože proti dosavadním pracím na památkově vysoce hodnotných objektech nebo areálech jde o investiční činnost na větším území s různým stupněm stavebních zásahů. Zejména u dodavatelů pak půjde o rozšíření profesní skladby pracovníků a nové pracovní postupy i organizaci práce.*“¹²³

Jánský vršek představuje plochu o v rozsahu 5,2 ha a rekonstrukce se měla týkat všech 91 domů, které zde stojí, z toho 85 ryze obytných. Celkový technický stav byl na počátku 80. let popsán následovně: „*Stavební stav objektů není sice v průměru katastrofální, ale 3 nebo 4 objekty v Břetislavově ulici jsou již dnes vyprázdněné*

¹²¹ VLČEK 1999, 11–56.

¹²² KVAČKOVÁ 1987.

¹²³ SÁDEK 1985, 308.

vzhledem k desolátnímu stavu. Přibližně 60 % objektů potřebuje celkovou rekonstrukci většinou i se zásahy do hlavních stavebních konstrukcí. Zbývajících 40 % má špatnou techn. vybavenost, i když jejich stavební stav je vyhovující.¹²⁴ [20–23]

Roku 1980 zpracoval Útvar hlavního architekta *Návrh územních a hospodářských zásad pro územní plán zóny území Jánský vršek*.¹²⁵ V této detailní analýze se stanovují základní principy regenerace, vycházející ze stávající legislativy. Opakovaně se zde deklaruje, že je důležité zachovat obytnou funkci pro trvalé bydlení, která je díky jižní orientaci do zeleně pro tuto oblast ideální. Obzvláště pozitivně vyznívá část, kde se píše, že je třeba „zaměřit se na postupnou regeneraci území s minimální nutností vystěhování obyvatel mimo území a zajištění možností návratu pro ty, kteří si to přejí.“¹²⁶ Jak se z této analýzy dozvídáme, Jánský vršek byl také vybrán z toho důvodu, že zdejší nemovitosti byly převážně v majetku Obvodního podniku bytového hospodářství, takže nakládání s majetkem zde mohlo být snazší než v jiných částech, kde bylo více vlastníků s rozdílnějšími zájmy.¹²⁷ A není bez zajímavosti, že „důvodem pro urychlenou rehabilitaci je rovněž snaha zabránit postupující přeměně bytů na kanceláře, k níž dochází činností silnějších investorů, kteří jsou schopni stavebně narušené historické objekty dát do pořádku a přizpůsobit je pro svoje potřeby.“

Tento materiál svými předběžnými vyjádřeními podpořil jak SÚPPPOP, tak také PSSPPPOP, ale současně navrhovaly, aby se při rekonstrukcích více dbalo na individuální stav každého objektu zvlášť a aby generální rekonstrukce proběhly opravdu jen při havarijním stavu. Problematickou částí se stalo také možné zbudování suterénních či podzemních prostor pro parkování aut či vybudováním několika hotelů (např. čp. 303-306 Břetislavova ul., čp. 216, 240 a 249 v Nerudově ulici). Oproti tomu se však v objektech čp. 348 a 349 počítalo s vybudováním domu s pečovatelskou službou. V červnu 1980 byl *Návrh územních a hospodářských zásad* schválen NVP, a ÚHA tak měl zpracovat návrh územního plánu zóny Jánského vršku.

¹²⁴ Návrh územních a hospodářských zásad pro územní plán zóny území Jánský vršek, 1980. Uloženo: Jánský vršek, Spisovna NPÚ ÚOP PR, 9.

¹²⁵ Návrh územních a hospodářských zásad pro územní plán zóny území Jánský vršek, 1980. Uloženo: Jánský vršek, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

¹²⁶ Návrh územních a hospodářských zásad pro územní plán zóny území Jánský vršek, 1980. Uloženo: Jánský vršek, Spisovna NPÚ ÚOP PR, 21.

¹²⁷ Z 91 objektů bylo 80 domů v majetku státu, z toho 64 objektů v majetku OPBH. Dále 10 domů bylo v soukromém vlastnictví a 1 dům byl družstevní. Návrh územních a hospodářských zásad pro územní plán zóny území Jánský vršek, 1980, 9. Uloženo: Jánský vršek, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

Jednání a zpracovávání potřebné dokumentace patrně probíhalo nadále v blízké vazbě na SÚPPOP i PSSPPOP. Zlom nastal v listopadu 1984, kdy z ÚHA dorazilo na pražské středisko oznámení, že se zahajuje řízení o stavební uzávěře na celou oblast Jánského vršku, což současně obnášelo vyklizení všech objektů a vystěhování obyvatelstva. Navíc rapidně vzrostly předpokládané náklady, které znamenaly razantnější zásahy.¹²⁸ Situace se ale zklidnila poté, co na základě nesouhlasného stanoviska PSSPPOP vydal odbor kultury NVP doporučení na posunutí územního řízení do doby, kdy bude detailně vyjasněn další postup. V reakci na tento požadavek vypracoval v prosinci 1984 SÚRPMO studii komplexní regenerace, která počítala s rozdělením prací do 12 etap, z nichž každá etapa měla své vlastní časové určení. Tyto etapy se pak schvalovaly zvlášť a vedlo se k nim samostatné řízení. S vystěhováváním obyvatel a vyklizením domů se započalo na konci roku 1986.

O potřebě i o plánech na rekonstrukci Jánského vršku se vědělo už od počátku 80. let, nikdo tehdy ale nebyl schopen říct bližší informace – kdy akce začne, kdo ji bude financovat, kam se místní přestěhují apod. Rozruch ale vyvolalo sdělení hlavního projektanta architekta Rudolfa Schránila, který veřejně uvedl, že z celkového počtu 767 bytů se počítá do budoucna jen se 400 byty.¹²⁹ Postupem času se také ukázalo, že nebude možné do bytů vrátit původní obyvatele. Sice pro ně většinou byly zajištěny byty vyšší kategorie, než v jakých bydleli do té doby na Malé Straně, byty se však většinou nacházely v nově vystavěných sídlištích na okraji Prahy, kam se někteří odmítali vystěhovat. V denním tisku se také uvádělo, že starší lidé byli umisťováni do domova seniorů, přestože by mohli žít i nadále samostatně. Předseda ONV Praha 1 tuto změnu strategie regenerace vysvětloval tím, že původně se počítalo s omezenějším rozsahem rekonstrukce, která by umožnila návrat místních do bytů, kde do té doby bydleli. Až později se však ukázalo, že je nutné provést komplexní opravu inženýrských sítí a celé čtvrti a celkové statické a vodoizolační zajištění domů.¹³⁰

Dlouhotrvající nejistota spolu s nedostatkem informací vzbuzovala u místních silnou nevoli. Během 80. let se postupně formovala aktivní skupina obyvatelstva, která vyjadřovala nespokojenost s plánovaným vystěhováním a následnou rekonstrukcí

¹²⁸ Čj. 7645/84. Uloženo: Jánský vršek, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

¹²⁹ Podhradí na zakázku, in: Večerní Praha, neznámého data. Uloženo: Spisy 1985, Archiv KZSP.

¹³⁰ KVAČKOVÁ 1987.

objektů. Tyto skupinu tvořili například architekt, pozdější primátor Prahy, Jan Kasl, historik umění Mojmir Horyna, Miloslav Černík, Jan Urban, památkářka z PSSPPOP Helena Mesická, Ivana Čepková, Pavel Barák aj.¹³¹ V roce 1987 sepsali místní petici, kterou dle denního tisku podepsalo na 60 lidí. V ní se psalo následující: „*Tento záměr (regenerace Jánského vršku) vítáme, ale nelze začít než připomínkou, že modernizace bytového fondu je velice citlivou sociální otázkou a že sebedokonalejší urbanistické, architektonické a stavební řešení, které nepřihlíží k potřebám a možnostem lidí, žijících na tomto území, je v rozporu se základními principy naší společnosti.*“ Dále byl vznesen požadavek, aby bylo umožněno místním se do bytů po rekonstrukci vrátit.¹³²

Projektové práce se v té době začaly zadrhávat a zpomalovat. Před finálním projektem bylo nutno vypracovat stavebně-historické průzkumy, které by detailně odhalily rozsah historických konstrukcí, na něž bylo potřeba brát ohled při rekonstrukci. Dokumentace se tak pochopitelně musela přizpůsobit novým nálezům. Dalším významným faktorem bylo odmítání obyvatel se vystěhovat a opustit domy i obtížná domluva s jinými majiteli objektů, již se rekonstrukce měla také dotýkat. Tyto problémy se týkaly také domů čp. 303–306 v Břetislavově ulici, z nichž se měl stát hotel. Tuto přestavbu měly spolufinancovat Pražské restaurace, ale v roce 1988 tento podnik pro platební neschopnost od záměru ustoupil a investorem se o rok později stalo Jednotné zemědělské družstvo Rozhled z Kardašovy Řečice. Mezitím však stále neprobíhala žádná údržba, a tak se stav objektů i nadále zhoršoval. Navíc domy čp. 304 a 305 byly vystěhovány pro svůj havarijní stav už v 60. letech, takže tyto domy chátraly kvůli dlouhodobému neobydlení mnohem rychleji.

Zásadní zlom přinesl konec totalitního režimu. Jednotlivé domy se hned zkraje 90. let začaly v restitucích navracet původním majitelům, kteří však v naprosté většině neměli finance na dokončení započatých oprav. Výstavba účelových staveb odmítla již financovat alespoň základní zabezpečení, a tak se mnoho staveb ocitlo v kritickém stavu. Původně plánované ukončení celé akce k roku 1997 nebylo dodrženo a stavební práce na některých domech pokračovaly i po roce 2000. To však již probíhalo za zcela jiné situace a také podle pozměněných či zcela nových stavebních projektů. [24–25]

¹³¹ Rozhovor s Janem Kaslem, 8. 6. 2018.

¹³² KOHOUT / KUPTÍK 1987.

Na příkladu regenerace Jánského vršku můžeme názorně sledovat nakumulování typických problémů z oblasti ochrany památek 2. poloviny 20. století. Dlouhodobé zanedbávání řádné péče o objekty vyústilo v rozsáhlou a nákladnou stavební akci, která tehdy – ale mnohdy i dnes – představovala necitlivý zásah do historických objektů plných starých autentických konstrukcí i detailů. Běžný postup popisuje Václav Gírsa následovně: *„Objekty určené k rekonstrukci byly vždy nejdříve totálně vyklizeny a odstrojeny. (...) Na zahájení obnovy se čekalo nezřídka řadu let nebo i desetiletí. Opuštěné objekty mezitím ještě víc chátraly. Stavební práce pak probíhaly někdy i desítky let. (...) Míra zásahů a proměn byla při realizaci ještě násobena neustálým tlakem stavebních podniků i četnými politickými intervencemi.“*¹³³ Co tento problematický přístup de facto znamenal, shrnul časopis Architekt v roce 1985 následovně: *„Místo modernizace se preferuje demoliční přestavba, která je jen jinou, složitější formou výstavby nové, k níž lepší připravenost přece jen existuje.“*¹³⁴ [26–27]

Jan Kasl, jeden z tehdejších nejaktivnějších místních občanů Malé Strany, celou situaci dnes shrnuje: *„Hlavní problém byl v nedostatečné participaci. Vzniklo z toho nepochopení obyvatel vůči památkářům, stavebnímu úřadu a institucím, které to ale myslely v zásadě dobře. Kdyby se to připravovalo ve spolupráci s lidmi a kdyby nebyla tak velké nedůvěra v režim, situace by byla mnohem jednodušší a k žádnému konfliktu by nemuselo dojít. Domy by byly opravené, byly by staticky zajištěné. Ale stavební kvalita díla tehdy byla jaká byla...“*¹³⁵

Na rozdíl od předchozí kauzy demolice nádraží Těšnov, kdy konečné rozhodnutí padlo vlivem vysoce psotaveného politika, na případě regenerace Jánského vršku můžeme sledovat nefunkčnost úřadů, způsobenou pomalostí jejich rozhodování a nedostatečnou vzájemnou koordinací. Úřady navíc nekomunikovaly s veřejností a to ani s místními, kterých se to bytostně týkalo. Za postupného politického uvolňování rostla nespokojenost obyvatel, ke kterým se později přidali také někteří politici. Vlivem tlaku veřejnosti, ale také vlivem zpomalování plánovacích prací, se regenerace začala komplikovat. S příchodem převratu v roce 1989 tak byla celá akce ukončena. Názorně však ukazuje, jak by nejspíš postupovaly regenerace další pražských historických čtvrtí.

¹³³ GIRSA 2004, 502.

¹³⁴ KASALICÝ 1985, 300.

¹³⁵ Rozhovor s Janem Kaslem, 8. 6. 2018.

4.2.2.2 Další stavební aktivity na Malé Straně koncem 80. let

Koncem 80. let se na Malé Straně plánovalo ale vícero projektů. Tím nejagresivnějším byl záměr vybudovat přímo v centru Malé Strany rozsáhlý hotelový komplex, zvaný U Mosteckých věží, který měl zaujímat celý blok ohraničený ulicemi Mostecká, Lázeňská, Velkopřevorské náměstí a Čertovkou, z něhož měl vzniknout jeden hotelový areál nejvyšší kvality o kapacitě 200 lůžek (někdy se uvádí 300 lůžek¹³⁶) na úkor 105 bytů.¹³⁷ S tímto projektem přišla na jaře 1989 australská firma Pennant Properties a Železářny a strojířny Klementa Gottwalda Vítkovice a autory předložené studie byla britská architektonická kancelář. Předložená studie počítala s „*asanací některých objektů při Čertovce a s dostavbou v historizujícím stylu.*“¹³⁸ [28–29]

Na počátku dubna 1989 s tímto projektem předběžně vyslovil (i když s výhradami) souhlas ÚHA s odůvodněním, že „*jsou předmětné objekty při ulici Mostecké, částečně při Čertovce určeny převážně pro občanskou vybavenost a dočasnému bydlení. Z toho důvodu je možno s předloženým záměrem v zásadě souhlasit. Rehabilitace uvedené lokality, vzhledem k jejími zanedbanému stavu, je potřebná.*“¹³⁹ Současně útvar požadoval vypracování variantních projektů.

PSSPPOP ihned velmi rezolutně odmítá tento záměr a označuje jej za „ *zcela nepřijatelný a zcestný*“, k čemuž se následně připojuje i Klub Za starou Prahu (KZSP), jenž zasílá své neméně ostré stanovisko členu předsednictva ÚV KSČ Miroslavu Štěpánovi, ministru kultury Milanu Kymličkovu, primátoru hl. m. Prahy Zdeňku Horčíkovi, odboru kultury NVP a památkovým institucím. Na 17. 5. 1989 svolal KZSP tiskovou konferenci za účasti zástupců NVP, vedení ONV Praha 1, MV KSČ a OV KSČ Praha 1, kde informoval novináře o tomto projektu. Následující dny pak mnohá média přinesla zprávu varující před záměrem vybudovat rozsáhlý hotelový komplex

¹³⁶ Hotelový rozruch, in: Večerník Praha, 31. 5. 1989

¹³⁷ Spisový materiál k projektu hotelu U Mosteckých věží se podařilo dohledat pouze v archivu Klubu Za starou Prahu. Ve spisovně NPÚ ÚOP PR, ani ve spisovně IPR, jakožto pokračovatele bývalého ÚHA, žádné materiály nebyly nalezeny.

¹³⁸ Závěry za 4. Zasedání poradního sboru hlavního architekta hl. m. Prahy, zde dne 25. 5. 1989, Uloženo: Spisy 1989, Přílohy, Hotely, Archiv KZSP.

¹³⁹ Čj. 4791/89 ÚKS centrum, 4792/89 ÚKS centrum zde dne 3. 4. 1989. Uloženo: Spisy 1989, Přílohy, Hotely, Archiv KSZP.

v centru památkové rezervace a o navazujících problémech, uskutečnil-li by se takový projekt.¹⁴⁰ Protesty následně ještě zesílily.

Mezitím 25. 5. zasedl Poradní sbor hlavního architekta hl. města Prahy, kde byl prezentován jak projekt britských architektů, tak také návrh architekta Pavla Kupky ze SÚRPMO. Jak se píše v zápise ze zasedání, návrh SÚRPMO předpokládal, že „nejhodnotnější domy (by byly) rekonstruovány, u novějších by zůstal zachován vnější objem a vzhled; vnitřní dispozice u novějších domů by byly změněny.“¹⁴¹ Jako kompenzaci investor nabízel, že opraví fasády okolních domů na Kampě a zajistí výstavbu bytů pro zasažené obyvatele. Sbor však jednoznačně konstatoval, že „navrhovaný záměr agresivním způsobem zasahuje jednu z nejcennějších částí historického jádra Prahy (...) Realizace funkčního monobloku, byť se zachováním vnějšího vzhledu je z hlediska společenského vážným a z hlediska uměleckohistorického nepřijatelným přetvořením značné části Malé Strany...“¹⁴² Na stranu protestujících se částečně přidalo také ministerstvo kultury, když v odpovědi na stanovisko Klubu Za starou Prahu napsalo, že „sdílí Vaše (tj. Klubu Za starou Prahu) obavy v záležitosti záměru vybudování areálu na Malé Straně.“¹⁴³

Krátce po zasedání Poradního sboru hlavního architekta hl. města Prahy se však v rozhovoru náměstek primátora J. Klíma vyslovil, že plně stojí za realizací tohoto hotelového komplexu.¹⁴⁴ A jak později vzpomínal historik umění Mojmír Horyna: „Pozoruhodné bylo, že tento rozhovor poskytl dr. Klíma okamžitě poté, co se rozešel s poslanci ONV Praha I, kteří mu tlumočili nesouhlas svých voličů.“¹⁴⁵

To však nebyl jediný záměr vybudovat na Malé Straně hotel. Dalším projektem, který budil nevoli u místních, byl plán na výstavbu hotelu v areálu Hergetovy cihelny, jenž

¹⁴⁰ Např. Praha láká a žaluje, in: Lidová demokracie, 19. 5. 1989; I obchod má své meze, in: Svobodné slovo, 18. 5. 1989; Hotelový rozruch, in: Večerní Praha, 31. 5. 1989; Za starou Prahu, zpráva ČTK, 24. 5. 1989

¹⁴¹ Závěry za 4. Zasedání poradního sboru hlavního architekta hl. m. Prahy, zde dne 25. 5. 1989. Uloženo: Spisy 1989, Přílohy, Hotely, Archiv KSZP.

¹⁴² Závěry za 4. Zasedání poradního sboru hlavního architekta hl. m. Prahy, ze dne 25. 5. 1989. Uloženo: Spisy 1989, Přílohy, Hotely, Archiv KSZP.

¹⁴³ Dopis MK ČSR adresovaný KZSP, čj. k 363/89 ze dne 6. 7. 1989. Uloženo: Spisy 1989, Přílohy, Hotely, Archiv KZSP.

¹⁴⁴ HORYNA 1990, 5.

¹⁴⁵ HORYNA 1990, 5.

počítal s kapacitou 300 lůžek. Investorem měl být podnik Pražské restaurace.¹⁴⁶ Zpracovány byly dvě variantní studie, přičemž autory jedné studie byli za PÚ HMP Jan Línek a Vlado Milunić a autorem druhé studie byl za SÚRPMO architekt Vávra a kolektiv. Poradní sbor hlavního architekta hl. m. Prahy se sice nijak blíže nevyjádřil ke studiím, obecně ale záměr vybudovat z areálu nový hotel podpořil.¹⁴⁷ Vedle toho se v roce 1989 začal projednávat ještě projekt na přestavbu Sovových mlýnů pro hotelové účely.¹⁴⁸ [30]

Na 31. 5. svolali místní občané shromáždění na Kampě, aby veřejně vyjádřili svůj nesouhlas se záměry vybudování několika hotelů na Malé Straně. Na Obvodní národní výbor v Praze 1 zaslali anonymní oznámení o této plánované akci s výzvou, aby ONV akci spolu s poslanci zaštitil a současně aby veřejnost informoval „o odpovědnosti za rozhodnutí o této chystané přestavbě a skutečném stavu věci.“ Podepsáni „obyvatelé Malé Strany“.¹⁴⁹ [31]

S postupem času se o stavební záměry začali více zajímat poslanci ONV z Československé strany lidové, čímž aktivity místních získaly větší váhu.¹⁵⁰ Pod záštitou ONV se v září 1989 konalo na Žofíně veřejné setkání k tématu hotelů na Malé Straně. Ve zcela zaplněném sále, kde bylo téměř tisíc lidí,¹⁵¹ byl mezi místními také pozdější prezident Václav Havel.¹⁵² Jak ale později vzpomínal jeden z hlavních zástupců veřejnosti Mojmír Horyna, „na schůzi konané na Žofíně 25. září ... se sice funkcionáři pokoušeli sliby, demagogií a nepravdami získat přítomné pro předložený hotelový program, avšak bez zjevného ohlasu.“¹⁵³

Nesouhlas místních sílil natolik, že po setkání na Žofíně dospěli k závěru, že založí občanský spolek. Z tohoto podhoubí pak vzniklo Sdružení občanů a přátel Malé Strany a Hradčan. První ustavující schůze se shodou okolností konala 17. 11. 1989 v Baráčnické rychtě a jeho hlavními představiteli se stali tehdejší kritici stavebních

¹⁴⁶ Závěry z 5. zasedání poradního sboru hlavního architekta hl. m. Prahy, ze dne 13. 7. 1989. Uloženo: Spisy 1989, Přílohy, Hotely, Archiv KZSP.

¹⁴⁷ Závěry z 5. zasedání poradního sboru hlavního architekta hl. m. Prahy, ze dne 13. 7. 1989. Uloženo: Spisy 1989, Přílohy, Hotely, Archiv KZSP.

¹⁴⁸ Praha láká i žaluje, in: Lidová demokracie, 19. 5. 1989.

¹⁴⁹ Text uložen: Spisy 1989, Přílohy, Hotely, Archiv KZSP.

¹⁵⁰ INTERVIEW s Mojmírem Horynou 1990, 2.

¹⁵¹ HORYNA 1990, 5.

¹⁵² Rozhovor s Janem Kaslem, 8. 6. 2018.

¹⁵³ HORYNA 1990, 5.

záměrů Jan Kasl, Mojmír Horyna a další. Sdružení vzniklo jako „*iniciativa občanské sebeobrany proti záměru hotelizace a komercializace Malé Strany, kterou tehdy prosazoval NVP a MV KSČ, M. Štěpán a další. Tenhle záměr bezprostředně ohrožoval vůbec perspektivu normálního života na Malé Straně...*“,“ popisoval v roce 1990 Mojmír Horyna.¹⁵⁴ Všechny tyto stavební záměry nakonec nerealizovaly.

Jak regenerace Jánského vršku, tak také projekty na přestavbu malostranských historických domů dokládají v zásadě ten samý problém. Dlouhodobé chátrání objektů a takřka nulová péče zapříčinily jejich žalostný stav, který byl v 80. letech již zcela na hraně opravitelnosti. Tato situace znamenala snižování počtu bytových jednotek a s tím i související snižující se počet obyvatel. Jediná možnost jak této situaci zabránit bylo začít s okamžitými opravami. Instituce, kterým byl svěřen státní majetek, však neměly finanční kapacity na rekonstrukce tolika objektů. Jedním řešením tak bylo přikročit k rozsáhlé akci, při níž bude opraveno větší území. K tomuto řešení se od 80. let přistupovalo o něco častěji, ale stále se jednalo spíše o ojedinělé případy. Druhou možností bylo přizvat zahraniční investory, kteří opravu, nebo spíše přestavbu, financovali.

Zdá se, že pozvat zahraniční investory bylo koncem 80. let reálně více zvažovanou či připravovanou variantou. Jak později popisoval Mojmír Horyna, „*nešlo jen o Prahu. V červnu (1989) uveřejnila Večerní Praha (...) rozhovor s náměstkem Středočeského střediska státní památkové péče ing. K. Vyjídákem informující, že několik desítek památkových objektů v okolí Prahy bylo nabídnuto zahraničním zájemcům pro úpravy na hotely, jejichž špičkovou úroveň měla dokládat i obsluha v historických kostýmech a nabídka strašidel.*“¹⁵⁵

Ani jedna ze dvou variant oprav památek nepředstavovala z hlediska památkové péče citlivý přístup k historickým domům. Regenerace Jánského vršku se sice v polovině 80. let rozběhla, ale pokračovala jen velmi pomalu. Restituce v 90. letech pak tuto akci zcela zastavily a opravy probíhaly už jen individuálně, měli-li jejich majitelé k dispozici dostatek financí. „*Hotelizace Malé Strany*“, jak se tehdy hromadně nazývaly záměry

¹⁵⁴ INTERVIEW s Mojmírem Horynou 1990, 2.

¹⁵⁵ HORYNA 1990, 5.

nově vybudovat několik hotelů, se v 80. letech sice neuskutečnila, ale při pohledu dnes na Malou Stranu nemůžeme říct, že by samovolně neproběhla v letech následujících.

4.2.3 Hotel Palace

Kauza spjatá s Hotelem Palace na rohu Jindřišské ulice a Panské (čp. 897, Nové Město, Praha) patří sice dnes již spíše k zapomenutým epizodám, přesto ve své době vyvolala značný rozruch. Současně předznamenává charakter některých kauz typických pro 90. léta. Hotel Palace byl postaven v letech 1907-1909 podle projektu Georga Justische stavitelem Františkem Buldrou¹⁵⁶ a představuje uměřený historizující dům s vyváženou fasádou, členěnou mělkými arkýři a pokrytou štukovou výzdobou. [32–34]

Vše začalo počátkem roku 1987, kdy vyšel článek v Mladé Frontě s informací, že místo plánované rekonstrukce Hotelu Palace investor podnik Interhotel Praha zamýšlí jeho zbourání a vystavění nové budovy hotelu, který by měl být otevřen již v roce 1990.¹⁵⁷ Přestože šlo o velmi stručný text o pouhých deseti řádcích, vyvolal velký ohlas.¹⁵⁸

Během dubna vypracovala technická komise Klubu Za starou Prahu posudek,¹⁵⁹ v němž upozorňuje nejen na urbanistické a architektonické kvality hotelu a na vztahující se památkovou ochranu z hlediska rezervace, ale především dokazuje dobrý stavební stav budovy. Současně píše i o vyšších nárocích a možných nebezpečích spjatých se samotným bouráním. Tento text Klub zaslal více než 24 institucím a redakcím časopisů a novin. Z reakcí, které Klub obdržel, a současně i z četných novinových článků vyplývá, že postoje orgánů památkové péče a dalších úřadů byly jednotné v kritice demolice, v čele s názorem ministra kultury Milana Klusáka i primátora Prahy Františka Štafy.¹⁶⁰ Na konci května 1987 uveřejnila Mladá Fronta nesouhlasná stanoviska z řad odborné veřejnosti,¹⁶¹ mezi nimiž byli Radomíra Sedláková, Zdeněk Lukeš či Věra

¹⁵⁶ K architektuře, projektu a autorství viz: MUK 1987, 5.

¹⁵⁷ Palace opět jinak, podepsáno značkou pch, in: Mladá fronta, 29. 1. 1987.

¹⁵⁸ Informaci o demolici v následujících týdnech a měsících zveřejnila další média, viz např: LUKEŠ 1987a.

¹⁵⁹ Posouzení problematiky obnovy hotelu Palace v Praze. Uloženo: Spisy 1987, Hotel Palace, Archiv KZSP.

¹⁶⁰ Viz jednatelská zpráva Klubu za Starou Prahu za rok 1987. Nesouhlas s demolicí dále vyjádřila mj. také Československá společnost pro dějiny věd a techniky ČSAV, viz: : LUKEŠ 1987b, 3.

¹⁶¹ Text Klubu Za starou Prahu však zveřejněn nebyl; pouze byla uvedena poznámka, že Klub zaslal své nesouhlasné stanovisko k demolici.

Müllerová.¹⁶² Široká odborná veřejnost i zainteresované instituce byly v názoru jednotné.

Záměr demolice nebyl do té doby patrně vůbec konzultován s ÚHA, PSSPPOP ani Obvodním národním výborem v Praze 1.¹⁶³ Jednání, jež probíhala na PSSPPOP i na ÚHA během roku 1986, se týkala pouze rekonstrukce objektu. Ze spisového materiálu ale vyplývá, že ani předkládaný způsob rekonstrukce nebyl bezproblémový. Již v polovině roku 1986 píše PSSPPOP poměrně ostré vyjádření, v němž konstatuje, že ze strany projektanta nebyly dodrženy mnohé předem stanové body, jako např. zachování pláště, dispozice vybraných interiérů, dřevěné obložení, štuková výzdoba, mramor aj. a že navrhovaná dvoupodlažní nástavba je jak pro objekt, tak pro památkovou rezervaci zcela nevhodná.¹⁶⁴ Na konci roku 1986 ředitel Ivan Baťka pak investorovi sděluje, že s projektem bude PSSPPOP souhlasit, pokud „*nedojde k narušení charakteru prostředí ve vztahu k okolní zástavbě, změně siluety objektu, a přestavba nebude v rozporu s nařízením vlády č. 66/71 a vyhl. č. 9/85 Sb. NVP.*“¹⁶⁵ Vedle toho již od roku 1977 existovala studie od SÚRPMO, kterou však investor odmítal s tím, že nepočítá s přestavbou pro nejvyšší pětihvězdičkovou kategorii hotelu, a nechal proto vypracovat variantu novostavby a další vlastní variantu rekonstrukce stávající budovy.¹⁶⁶

Argumenty, jež z obou dvou stran zaznívaly, jsou stále tytéž, jako známe z dnešních diskuzí; projektant budovu vnímal jako památkově nechráněný a tudíž nehodnotný objekt, který lze razantně přestavět. Památkáři naopak oponovali, že jde o kvalitní příklad secesní architektury a vzhledem k jeho poloze v památkové rezervaci se na něj vztahuje ochrana dle nařízení vlády č. 66/71 o PPR a vyhláška č. 9/85 NVP o zásadách usměrňování rozvoje. Investor Interhotel Praha ovšem požadoval maximální lůžkovou kapacitu, jež nebyla slučitelná se stávajícím historickým objektem. Ředitel podniku Interhotel Praha JUDr. Vladimír Štětina v dopise adresovaný Klubu Za starou Prahu

¹⁶² Causa Palace, in: Mladá Fronta, 23. 5. 1987.

¹⁶³ Dopis Ivana Pšeničky ze dne 23. 4. 1987 adresový KZSP. Uloženo: Spisy 1987, Hotel Palace, Archiv KZSP.

¹⁶⁴ Čj. 4584/S6/PA/Pav zde dne 8. 7. 1986. Uloženo: spis čp. 897 Nové Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR. Znění tohoto stanoviska sepsala spolu s památkářkou Yvonne Jankovou také Věra Müllerová, pozdější ředitelka Pražského ústavu památkové péče.

¹⁶⁵ Dopis Ivana Baťky ze dne 12. 12. 1986 adresovaný podniku Interhotel Praha. Uloženo: spis čp. 897 Nové Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

¹⁶⁶ Dopis ministra kultury Milana Klusáka adresový KZSP ze dne 21. 5. 1987. Uloženo: Spisy 1987, Hotel Palace, Archiv KZSP.

otevřeně přiznává: „(Investor) *Nechce, ani si nemůže dovolit takovou obnovu hotelu Palace, která by nepřinesla požadované výsledky i v ekonomické oblasti.*“¹⁶⁷ Zcela klíčovou otázku si tak kladla redakce časopisu *Československý architekt*, jež se ptala, „*zda se pražský hotel Palace pro uspokojení tak náročných požadavků na luxusní hotelové bydlení vůbec hodí?*“¹⁶⁸

Zdá se, že investor od záměru zbourat Hotel Palace a postavit novostavbu ustoupil na značný nátlak, který tato zpráva vyvolala. V rozhovoru z května 1987 ředitel Vladimír Štětina pak upřesnil, že demolice byla pouze jednou ze zvažovaných variant.¹⁶⁹ Patrně především pro uklidnění situace, aby bylo demonstrováno, že se počítá se zachováním budovy, byla na již jaře 1987 zveřejněna studie architekta Ivo Nahálky z Vojenského projektového ústavu Praha, který svůj projekt představoval jako „*dům v domě*“, tedy že „*ze stávajícího objektu je zachován vnější obvod, včetně části střechy do ulice Jindřišská, Panská a ulice v cípu.*“¹⁷⁰ Tento projekt byl také následně za souhlasu památkářů (ovšem za opakovaného nesouhlasu Klubu Za starou Prahu) zrealizován.

[35–40]

Celý případ tak nedopadl zcela pozitivně. Silný nesouhlas s demolicí celého objektu vyslovovala jak veřejnost, tak orgány památkové péče, včetně odboru kultury NVP a ministerstva kultury. Nesouhlas vyjádřil také primátor Prahy František Štafa. Patrně díky všeobecnému pobouření investor záhy od tohoto záměru ustoupil. Následovalo však řešení, které pro Hotel Palace znamenalo takový zásah, který se svým rozsahem blížil samotné demolici. Z archivního materiálu vyplývá, že možnost požadovat respektování budovy jako historického a hodnotného celku po zvrácení demolice již v zásadě vůbec nebyla diskutována. Snahy Klubu Za starou Prahu tak zůstaly osamoceny. Původně ostrý tón, který zazníval ze strany PSSPPOP v polovině roku 1986 na adresu již tehdy připravované rekonstrukce, byl postupně potlačen do pozadí. Dnešní stav, kdy z objektu zůstala jen fasáda, se tak odehrál za souhlasu orgánů státní památkové péče. Tento názorový posun pražského střediska neunikl pozornosti Klubu Za starou Prahu. V dubnu roku 1988 píše řediteli Baťkovi, že Klub i nadále nesouhlasí

¹⁶⁷ Dopis Vladimíra Štětiny adresovaný KZSP ze dne 29. 4. 1987. Uloženo: Spisy 1987, Hotel Palace, Archiv KZSP.

¹⁶⁸ Hotel Palace stále „žhavý“ problém?, in: *Československý architekt*, č. 14, 1988, 3.

¹⁶⁹ Causa Palace, in: *Mladá Fronta*, 23. 5. 1987.

¹⁷⁰ Hotel Palace rekonstrukce, in: *Československý architekt*, č. 14, 1987, 3.

s projektem, jenž „*zcela jednoznačně směřuje nikoliv k rekonstrukci či modernizaci, ale k radiální soudobé výstavbě. Nic na tom nemění skutečnost, že se v návrhu zachovává uliční průčelí s obnovením původního stavu v přízemí a v prvním patře.*“¹⁷¹ Dále upozorňuje, že souhlasí-li pražské středisko s diskutovaným projektem, pak je „*v rozporu s jeho vlastními předchozími odbornými stanovisky.* V té době už ale bylo definitivně rozhodnuto, a tak toto poslední vyjádření Klubu již vyznělo do prázdna.

¹⁷¹ Čj. 1/19/4/88. Dopis KZSP adresovaný Ivanu Bařkovi ze dne 19. 4. 1988. Uloženo: Spisy 1988, Archiv KZSP.

5 Památková péče v Praze v 90. letech 20. století

Konec autoritativního režimu a postupné zavádění demokratického pluralitního režimu bylo doprovázeno revolučním étosem, který nemohl minout ani obor památkové péče. Všeobecně převládalo přesvědčení, že v novém demokratickém zřízení je možno nastavit systém ochrany památek takovým způsobem, aby se rozhodovalo profesionálně, transparentně a bez vnějších tlaků. Změna režimu současně mnohdy znamenala ukončení některých stavebních záměrů, jak jsme viděli na případu Malé Strany. Jiné projekty, jako například výstavba panelových sídlišť, ale pokračovaly nadále bez přerušení.

Přelomovou atmosféru doprovázela četná provolání různých zájmových skupin, k nimž se záhy přidali také památkáři. V oblasti kulturního dědictví byl patrně prvním veřejným prohlášením text *Paměť národa*, který byl zaměstnanci Archivu hlavního města Prahy schválen 27. 11. 1989.¹⁷² Následně během revolučních prosincových dnů pracovníci Státního ústavu památkové péče a ochrany připravovali prohlášení pro oblast ochrany památek. Dne 6. 12. vydali první *Prohlášení pracovníků oboru státní památkové péče SÚPPOP k hlavním směrům dalšího rozvoje oboru*, v němž je konstatován špatný stav památkového fondu, jehož příčinou je dle autorů prohlášení znění zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, nedostatečná odborná kvalifikace výkonných orgánů či nedostatečná suverénnost ministerstva kultury před politickými tlaky. V prohlášení se proto navrhuje novelizace památkového zákona, převedení rozhodovací pravomoci na odbornou složku památkové péče, ale například také „*uplatnění památkové péče jako nedílné složky ochrany a tvorby životního prostředí*.“¹⁷³

Tento text, jenž se v následujících dnech vyvíjel a modifikoval, vyústil v *Prohlášení Občanského fóra SÚPPOP - pracovníků památkové péče a prognostického týmu státní*

¹⁷² PROVOLÁNÍ 1990, 8.

¹⁷³ <http://mujweb.cz/denpote/denpote21a.htm>, vyhledáno 19. 4. 2018. Tato internetová stránka vznikla na přelomu let 2005 a 2006, kdy docházelo k náhlým a početným personálním změnám na NPÚ. Stránky spravoval především Martin Lazák, památkář z památkového ústavu, a jejich fungování mělo umožnit veřejně prezentovat názory pracovníků NPÚ, kteří nesouhlasili s těmito změnami. Na webových stránkách jsou prezentovány jak dokumenty týkající se uvedených změn v roce 2006, tak také citované dokumenty z roku 1990.

památkové péče,¹⁷⁴ které má podtitul *Jak dál v památkové péči*. Prohlášení obsahuje 22 požadavků pro zlepšení situace v památkové péči. Jako první požadavek je zakotvení ochrany kulturního dědictví do nové ústavy ČSSR. V dalších bodech se pak například, vedle požadavku na zrušení kategorizace památek, rozvádí požadavky z prvního prohlášení, jako je převedení výkonné složky památkové péče na odbornou složku nebo rychlá novelizace památkového zákona a současně také započetí prací na novém památkovém zákonu. Vedle toho vzniklo také *Provolání k ochraně kulturního dědictví*, které sepsali zástupci a zástupkyně katedry dějin umění a estetiky Filosofické fakulty Univerzity Karlovy a SÚRPMO, jenž obsahoval obdobné požadavky jako předešlé citované texty.¹⁷⁵

V březnu roku 1990 se konala na zámku Rožtůž schůze pracovníků odborných organizací působících v oboru památkové péče a prognostického týmu. Jak se píše v závěrečném prohlášení, toto „*zasedání uzavřelo první etapu tříbení názorů na konstituování oboru památkové péče v nových společenských a politických podmínkách*.“¹⁷⁶ Hlavním tématem opět bylo převedení rozhodovací pravomoci na odborné organizace státní památkové péče. Současně byl kladen důraz na to, aby se nerozprodávaly mobiliární fondy. Speciální pozornost byla věnována souboru památek hradů a zámků, pro něž měl vzniknout speciální útvar, jenž by zajišťoval jejich správu.

Realizovat tyto požadavky však bylo obtížné a věci se v průběhu následujících měsíců příliš neposunovaly. Koncem roku 1990 proto vznikla petice pracovníků odborných organizací památkové péče adresovaná ministru kultury Milanu Uhde, v níž požadovali „*navrhnout okamžitě změnu zákona č.20/1987 Sb.*“ a „*urychleně převést pravomoci na odborné složky státní památkové péče*.“¹⁷⁷ A přestože se směrem k těmto požadavkům v petici mluví o „*celooborovém konsensu*“, shodují se dnes někteří památkáři, že právě požadavek zřízení památkových úřadů z odborných organizací památkové péče byl jedním z velkých bodů, kvůli němuž se nedařilo přijmout nový památkový zákon (či jeho brzkou novelizaci), protože na nich nebyla dostatečná shoda.¹⁷⁸

¹⁷⁴ <http://mujweb.cz/denpote/denpote21b.htm>, vyhledáno 19. 4. 2018.

¹⁷⁵ PROVOLÁNÍ 1990, 8.

¹⁷⁶ <http://mujweb.cz/denpote/roztez.pdf>, vyhledáno 4. 6. 2018.

¹⁷⁷ <http://mujweb.cz/denpote/denpote214.htm>, vyhledáno 4. 6. 2018.

¹⁷⁸ Rozhovor s Josefem Štuncem dne 7. 3. 2018; Rozhovor s Vladislavem Razímem dne 18. 4. 2018.

Silný apel obsahovala Pražská rezoluce sepsaná v dubnu 1990 v Mnichově, již spolupodepsalo na dvanáct ředitelů výzkumných ústavů pro dějiny umění z různých evropských států. „*Dosud intaktní města střední a východní Evropy je třeba uchránit před takovými zásahy,*“ psalo se v rezoluci, „*kteřé ničí jejich identitu. Praha má díky svému historickému významu a jedinečnému památkovému fondu mezi těmito městy bezesporu výjimečné postavení. Jako magnet cizineckého ruchu a budoucí styčný bod obchodu mezi Východem a Západem je však současně velmi ohrožena. Niže podepsaní proto důrazně apelují na odpovědné politiky a příslušné úřady, aby dali přednost citlivé obnově, která zachrání dochovanou substanci města.*“¹⁷⁹

Nejen velká provolání, petice a výzvy se nesly v porevoluční atmosféře v oboru památkové péče. Díky přitažlivosti nově otevřené československé země, díky velké oblíbenosti prezidenta Václava Havla, ale také díky jedinečně dochovanému historickému jádru Prahy, jež se vlivem politických změn ocitlo na možném přelomu svého vývoje, se podařilo v Praze uspořádat několik významných odborných setkání se zahraničními osobnostmi z oblasti architektury a územního plánování. Cíl byl jasný; mělo se nashromáždit co nejvíce zkušeností z jiných zemí a inspirovat se tak, jakým směrem a jakým způsobem se má Praha dále ubírat.

Již v březnu roku 1991 se konala v Paláci kultury významná mezinárodní konference s názvem *Praha: urbanistická budoucnost československého hlavního města*, již uspořádal Ústav dějin umění ČSAV, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů a Sdružení pro evropské kulturní společenství. Hlavním cílem bylo podle spoluorganizátora Petra Kratochvíla „*přivést dohromady lidi, kteří se budoucností Prahy zabývají v různých často konfliktních pohledech (...) Aby se sešli ti, kteří se Prahou, ale i cizími městy zabývají jednak z umělecko-historického památkového aspektu, jednak ji vidí jako tvůrčí příležitost (...) a konečně aby tu byli ti, kteří zde spatřují místo, kde se investuje, kde se řeší funkční problémy, sociální dopady, legislativní normy.*“¹⁸⁰ V Praze tak vystoupili například Jacques Derrida, Francois Choay, Michel Parent. Tematická šíře konference byla velmi rozsáhlá.¹⁸¹ Jeden okruh příspěvků se týkal filosofie města, další se věnoval obecně problémům a budoucnosti

¹⁷⁹ PRAŽSKÁ REZOLUCE 1990, 5.

¹⁸⁰ INTERVIEW s Petrem Kratochvílem a Janem Sedlákem 1991, 1. Dále několik textů a závěrečných projektů je publikováno in: Architekt, č. 25–26, 1991,

¹⁸¹ Praha – Budoucnost historického města. Tour-d'Aigues 1992.

historického jádra Prahy, jiný pak urbanistické politice vybraných evropských zemí nebo novým architektonickým zásahům v historických částech měst. Neméně důležitá byla část věnovaná ekonomickým, politickým, sociálním a právním aspektům oprav historických měst.

V příspěvcích zahraničních odborníků zaznívalo, že je potřeba si stále uvědomovat jedinečnost Prahy, kterou mnozí místní berou už jako samozřejmost, jako něco stálého a neměnného, ale kvůli tomu si neuvědomují, jak velmi lehce a nenápadně o tuto jedinečnost Praha může přijít. „*Nechá-li se však Praha pohltit trhem, ztratí smysl z vlastní lákavosti, ze své existence,*“ shrnul Jan Sedlák četné debaty na konferenci.¹⁸² „*Bojovali jste s byrokracií, ale byrokracie není tak složitým nepřítelem jako peníze, ty jsou mnohem rafinovanějším nepřítelem,*“ pokračoval Sedlák v popisu mnohých rozhovorů se zahraničními odborníky. Proto jsou potřeba pravidla a regulativy, což však na počátku 90. let v Československu po čtyřiceti letech centrálního plánování bylo velmi nelibě posloucháno. Na konferenci však zaznívalo, že pro dobrý rozvoj města jsou právě pravidla tím nejdůležitějším. Regulativy spíše jen stanovují, co se nesmí dít, než že by stanovovaly, co se musí dělat. Jak ale tehdejší přemýšlení přiblížil Petr Kratochvíl, „*právě proto, že nemáme představy o tom, co je reálný kapitalismus – snažíme se dělat přesný opak toho, co byl reálný socialismus. A to samozřejmě není pravda – vyplývalo by z toho, že zatímco se v socialismu plánovalo, v kapitalismu vládne chaos.*“¹⁸³

Konference pak vyústila v sepsání *Deklarace o Praze*, která upozorňuje na možné nebezpečí, které hrozí Praze, nebude-li dostatečně systematicky chránit svůj památkový fond.¹⁸⁴ „*UNESCO i ICOMOS publikovaly četné dokumenty k ochraně historických měst. Přesto dochází k procesům rozpadu tradičních městských organismů, k jejich ohrožení vyvolanému ekonomickými tlaky, ale i masovou turistikou. Toto nebezpečí se týká i Prahy...*“ píše se v úvodní části deklarace, a navrhuje se dále 12 doporučení, jež by bylo dobré splnit pro přívětivý a citlivý rozvoj města, nejen z urbanistického a památkářského hlediska, ale také z pohledu sociologického. Podepsáno na 11 účastníků konference, z toho za českou stranu Miroslav Baše, Tomáš Vlček a Petr Kratochvíl.

¹⁸² INTERVIEW s Petrem Kratochvílem a Janem Sedlákem 1991, 6.

¹⁸³ INTERVIEW s Petrem Kratochvílem a Janem Sedlákem 1991, 6.

¹⁸⁴ DEKLARACE O PRAZE 1991, 6.

Krátce na to se konalo další velké mezinárodní setkání. Koncem června proběhl tzv. *Workshop Prague '91. Strategie urbánního vývoje*.¹⁸⁵ Pořadateli byly Magistrátní úřad hl. města Prahy, Útvar hlavního architekta hl. m. Prahy a Obec architektů. Záštitu nad touto akcí převzal prezident Václav Havel, který měl úvodní slovo, a při závěrečných vystoupení byl přítomen také primátor Prahy Jaroslav Kořán. Hlavní pořadatelskou osobností byl architekt a tehdejší poradce Václava Havla Miroslav Masák. Celkem osm architektonických týmů se během několika málo týdnů zamýšlelo, jak dál s urbanistickým vývojem Prahy a jaká má být role tohoto města. Výsledkem byly jejich návrhy, v nichž svůj hlavní zájem autorské kolektivy směřovaly především do oblasti holešovického meandru a lokality bývalého nádraží Bubny, případně do jiných málo využitých ploch v centru města. Výsledky tohoto workshopu však už byly pro některé místní osobnosti první poněkud trpkou zkušeností.¹⁸⁶ Věhlasná jména architektů jako byl Riccardo Boffil nebo Jean Nouvel ve svých návrzích vypracovaných v rámci Workshopu představili své velkolepé vize o Praze, které však se skutečným hlavním městem Československa měly málo společného. Byly v rozporu s historickým městem drobného měřítka a jeho únosnými kapacitami. A přestože se v rámci diskuzí nad návrhy objevovaly někdy i podnětné názory, toto setkání spíše nakonec ukázalo, že návrhy architektů, i když věhlasných jmen a četných zkušeností, mohou být pro rozvoj Prahy určitou hrozbou, nebudou-li dostatečně citliví k charakteru jednotlivých částí města.

Můžeme tak říct, že již záhy po listopadových událostech roku 1989 odborná obec usilovala o včasné podchycení stavebního boomu v historickém centru Prahy. Už tehdy bylo jasné, že Praha bude velmi brzy čelit silným komerčním tlakům, a tak byla snaha předejít bezkonceptnímu rozhodování. Bohužel i přes veškerá upozornění a mnohé dobře míněné činy se nahodilému rozhodování nepodařilo zabránit. Jak bude dále popsáno, docházelo spíše k oslabování systému a jeho rozvracení. Docházelo takřka k erozi systému.

5.1 Systém památkové péče

Jak již bylo řečeno v kapitole k systému památkové péče v 80. letech, dvojí rozdělení kompetencí existuje od počátku 50. let 20. století v obdobné formě do dnešní doby.

¹⁸⁵ DISKUZE NA ÚHA, 1991, 1, 6; SEDLÁK / SEDLÁK / PLICKA 1992, 12–13.

¹⁸⁶ Rozhovor s Martinem Krisem, 16. 4. 2018; BLAŽEK 1991, 13.

Národní výbor hl. města Prahy, jehož odbor kultury vydával do roku 1990 závazná vyjádření ke stavebním záměrům v oblasti památkové péče, byl roku 1990 přeměněn na Magistrátní úřad (v rámci odboru kultury měl sekci památkové péče, v jehož čele stál Jiří Musálek) a posléze na Magistrát hlavního města Prahy (MHMP). Na MHMP byl od roku 1992 ustanoven samostatný **odbor památkové péče**, vedený Pavlem Pirklem, později Jiřinou Knížkovou. K této personální změně a okolnostem, jež současně znamenaly i změnu ve vedení pražského památkového ústavu, se ještě vrátíme.

Krajská střediska státní památkové péče a ochrany přírody, jež do roku 1990 spadala pod krajské národní výbory, byla přeměněna na památkové ústavy, a vzhledem k tomu, že krajské národní výbory byly zrušeny, zřizovalo tyto ústavy nově přímo ministerstvo kultury a jejich ředitelé byli jmenováni ministrem. V Praze tomu ovšem bylo jinak. Pravomoci NVP přešly na Magistrátní úřad hl. m. Prahy, takže **Pražský ústav památkové péče (PÚPP)**,¹⁸⁷ v jehož čele roku 1992 stanula Věra Müllerová, jež předtím pracovala jako památkářka PSSPPOP, byl z rozhodnutí rady hl. města Prahy podřízen magistrátu.¹⁸⁸ Jejich ředitelé tak byli jmenováni přímo radou města, čímž vznikly obavy o jeho nezávislost.¹⁸⁹ Jednotlivé památkové ústavy včetně PÚPP pak metodicky vedl **Státní ústav památkové péče (SÚPP)**, jenž vznikl z dřívějšího SÚPPOP. Nově vzniklý SÚPP řídil Josef Štulc, jenž byl od 70. let památkářem ve SÚPPOP. Vidíme tak, že na památkových ústavech byla určitá personální kontinuita.

Vztahy mezi nově vzniklým odborem památkové péče na Magistrátním úřadě a mezi Pražským ústavem památkové péče se již v průběhu roku 1992, tedy krátce po zřízení OPP, začaly vyostřovat. Problémem bylo, že OPP opakovaně ve vydaných stanoviscích nerespektoval odborná vyjádření PÚPP nebo je vydával dříve, než je z PÚPP obdržel. Situace se pak vyostřila ve chvíli, kdy ředitelka PÚPP Věra Müllerová začala tento vzájemný konflikt mezi institucemi medializovat. V rozhovoru pro časopis *Architekt* uvedla: „*Naše vyjádření mnohdy nejsou respektována, jsou vydávána rozporná stanoviska bez konzultace s naším ústavem, bez náležitého odůvodnění a někdy v rozporu i se stanoviskem komise památkové péče. Množí se případy, kdy OPP vydá*

¹⁸⁷ Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody bylo roku 1990 nejprve formálně změněno na ústav. Následujícího roku byla kompetence ochrany přírody převedena na ministerstvo životního prostředí, takže název instituce změnil Pražský ústav památkové péče.

¹⁸⁸ INTERVIEW S Věrou Müllerovou 1992, 2.

¹⁸⁹ INTERVIEW S Věrou Müllerovou 1992, 2.

své závazné stanovisko, aniž by obdržel oficiální vyjádření PÚPP, což odporuje platným předpisům.“¹⁹⁰ A zcela bez obalu dodala, že „žadatelé se často netají tím, jsou s OPP předem domluveni a že vyjádření našeho ústavu se považuje za pouhou formalitu.“¹⁹¹ Jako konfliktní případy uvedla Müllerová dům čp. 118 zv. U Zlaté lodě na Malé Straně na rohu Letenské ulice a U Lužického semináře, dále dům U Červené Ličky čp. 480 na Staroměstském náměstí nebo dům U Borovanských čp. 713 v Dlouhé ulici aj. Na konci roku 1992 byla situace natolik vyhrocená, že odbor památkové péče přestal zasílat památkovému ústavu žádosti o jejich vyjádření.¹⁹² Nad to ještě běžel vyhrocený spor o Špačkův dům, ve kterém Müllerová také dosti využívala mediální prostor, aby upozornila na netransparentní postup OPP.

V březnu roku 1993 byla Věra Müllerová náhle odvolána z pozice ředitelky PÚPP, aniž by byla provedena jakákoliv analýza její činnosti.¹⁹³ Mezi odbornou veřejností panuje názor, že byla odvolána kvůli své snaze zachránit Špačkův dům.¹⁹⁴ Spíše však mohlo jít obecně o její hojné mediální vystupování a rozdmýchávání konfliktů.¹⁹⁵ Na její místo byl dosazen dosavadní ředitel OPP Magistrátního úřadu Pavel Pirkel, aniž by bylo na tuto pozici vypsáno výběrové řízení.¹⁹⁶ „Nový ředitel byl jmenován bez konkurzu, protože konkurz by práci úřadu zdržel,“ komentoval rozhodnutí městské rady tehdejší primátor Prahy Milan Kondr.¹⁹⁷

Obdobným způsobem, tedy bez otevřeného výběrového řízení, nastoupila do vedení OPP Jiřina Knížková. Současně rada města přijala usnesení, které nově nařizovalo, že stanoviska OPP již nebudou samostatným rozhodnutím, v němž se mají zohledňovat odborná vyjádření PÚPP, ale nově mají tato rozhodnutí odboru památkové péče převzít

¹⁹⁰ DVĚ OTÁZKY PRO VĚRU MÜLLEROVOU 1992, 2.

¹⁹¹ DVĚ OTÁZKY PRO VĚRU MÜLLEROVOU 1992, 2.

¹⁹² PAMÁTKOVÁ PÉČE 1993, 4.

¹⁹³ Po svém odvolání nastoupila Věra Müllerová do Kanceláře prezidenta republiky jako poradkyně ředitele Luboše Dobrovského. Ze společnosti, in: Architekt, č. 16–17, 1993, 2. Dnes se živí soukromou odbornou poradenskou činností. Za Starou Prahu. Věstník Klubu Za starou Prahu, 2012, č. 1, 22.

¹⁹⁴ Např.: Za Starou Prahu. Věstník Klubu Za starou Prahu, 2012, č. 1, 22.

¹⁹⁵ Veřejnou polemiku Müllerová nevedla jen s Pavlem Pirklem. Do sporu se také dostala například s památkářkou z MK ČR Dagmar Sedlákovou, když si Müllerová krátce po svém jmenování do funkce ředitelky PÚPP postěžovala, že PÚPP není zván na důležitá jednání konaná na MK ČR. Viz: INTERVIEW S VĚRU MÜLLEROVOU 1992, 2. SEDLÁKOVÁ 1992, 8.

¹⁹⁶ HORSKÝ 1993, 7.

¹⁹⁷ JEŽKOVÁ / POSPISZYL 1994, 32.

vyjádření památkového ústavu a právně jej tak pouze potvrdit. Tato změna ale nikdy nebyla realizována.¹⁹⁸

Obě tyto personální změny, jež byly činěny z podnětu rady, patrně konkrétně z podnětu náměstka primátora pro kulturu Jiřího Exnera,¹⁹⁹ sice měly za následek zmírnění napětí mezi OPP a PÚPP, ovšem za cenu, že konflikt byl přenesen pod střechu památkového ústavu. Ředitel Pírkli opakovaně přepisoval negativní vyjádření pracovníků PÚPP ve prospěch investorů, mnohdy aniž by to autoři těchto vyjádření věděli. Trefně tuto situaci popsal Josef Holeček: „*Nemyslím, že by dnes pražská památková péče měla důstojnou reprezentativní a vlivnou podobu. Bezkonceptnost jen zastírá liberalismem. Komunikace s architekty je nahrazována vlídnou benevolencí ředitele a – ne všichni, ale mnozí – jsou spokojeni.*“²⁰⁰ Rok po svém nástupu na PÚPP Pírkli otevřeně pronesl: „*Snažili jsme se, abychom dostali i část výkonné moci, ale díky dosavadnímu zákonu to není možné. Mezi PÚPP a magistrátem došlo alespoň k takové tiché dohodě, že jestliže vznikne nějaká kontroverzní situace, tak ji nebudeme řešit odvoláním na ministerstvo kultury, ale odborně a politicky si ji vyřešíme na půdě magistrátu...*“²⁰¹ Jinými slovy, v konfliktních případech se památkový ústav vzdává řádných prostředků jako je podání podnětu na MK ČR, které je nejvyšší instancí v památkové péči, ale raději bude ústav netransparentně jednat za zavřenými dveřmi na magistrátu, kde v konečném rozhodování budou věc řešit „*odborně a politicky*“.

Dlouhodobé spory uvnitř ústavu pak vyústily roku 1998 v propuštění osmi pracovníků PÚPP, kteří nejvíce kritizovali konfliktní případy.²⁰² Jejich odchod byl sice odůvodňován reorganizací ústavu, k níž došlo z rozhodnutí městské rady z toho důvodu, že stavební záměry mají projektanti výhradně komunikovat jen s odborem památkové péče MHMP, nikoliv s památkovým ústavem. Proto bylo na OPP „převzeno“ pět pracovních pozic z PÚPP, tři místa byla úplně zrušena. Pavel Pírkli se však reorganizace chopil tím způsobem, že zrušil oddělení koncepce a sloučil oddělení pro Pražskou památkovou rezervaci s oddělením pro území mimo PPR. Tajemník

¹⁹⁸ INTERVIEW s Jiřinou Knížkovou 1993, 2.

¹⁹⁹ HORSKÝ 1993, 7.

²⁰⁰ HOLEČEK 1993, 7.

²⁰¹ JEŽKOVÁ / POSPISZYL 1994, 31.

²⁰² Více k propuštění pracovníků a k reorganizaci COUFALOVÁ 1998, 28–33. Odtud jsou rovněž čerpány informace k tomuto tématu.

magistrátu oponoval, že reorganizace rozhodně neměla proběhnout tímto způsobem. Po vlně kritiky pak Pavel Pírk roku 1998 rezignoval na svou funkci ředitele PÚPP.

Zpět ale k systému památkové péče na počátku 90. let. Významnou roli měl stále **Útvar hlavního architekta**. Ten si zpočátku po roce 1989 udržel stejné postavení, jako měl dříve; vydával územní rozhodnutí ke stavebním záměrům a současně měl vypracovávat územně plánovací dokumentace. Ředitelem útvaru se na počátku 90. let stal Ivo Oberstein. Již záhy však byl celý ÚHA kritizován pro zkosnatělost, netransparentnost a neochotu vystupovat ve prospěch veřejného zájmu.²⁰³

V roce 1991 proběhla reorganizace ÚHA, kdy byla více oddělena složka územně správní od složky projekční.²⁰⁴ Jednou z kritik, která se na adresu ÚHA začala objevovat, byla jeho „dvojjediná“ pozice, kdy byl současně pořizovatelem i zpracovatelem územně plánovací dokumentace, resp. „trojjediná“ pozice vzhledem k tomu, že útvar byl ještě navíc posuzovatelem.²⁰⁵ Jednou z výtek bylo také nedostatečné informování veřejnosti o stavebních záměrech v Praze.²⁰⁶ Na útvaru byli stále zaměstnáni titíž lidé, kteří schvalovali necitlivé zásahy do města,²⁰⁷ jako např. severojižní magistrálu. Nejhlasitějším kritikem ÚHA se stal předseda výboru pro územní rozvoj města a člen Rady Zastupitelstva hlavního města Prahy Jan Kasl, jenž byl léta praktikujícím architektem a také jedním z hlavních kritiků stavebních záměrů na Malé Straně v 80. letech, takže dobře znal problémy územního plánování. Kasl kritizoval, že není doposud zpracovaný strategický plán města, který by ÚHA vytyčoval směr, jakým se má vývoj Prahy ubírat.²⁰⁸ Současně hlavní ideou Jana Kasla bylo, aby úřední rozhodovací pravomoc přešla na Magistrátní úřad, kde by nově vznikl odbor územního řízení.²⁰⁹ ÚHA by se tak stalo jen koncepčním pracovištěm, které by dohlíželo na soulad projektů s požadavky města.

K 28. únoru 1994 byl Radou Zastupitelstva hl. m. Prahy odvolán Ivo Oberstein z pozice ředitele ÚHA. Rada mu vytkla, že nedokázal vybudovat „*efektivně fungující orgán, který by byl schopen vypracovat koncepci územního rozvoje Prahy*“, a že útvar

²⁰³ Viz např. komentáře: WELZ 1992, 16; GEBERT 1992, 6.

²⁰⁴ PRAHA & ÚHA & BRATISLAVA 1991, 1, 6.

²⁰⁵ WELZ 1992, 16.

²⁰⁶ PRAHA & ÚHA & BRATISLAVA 1991, 6.

²⁰⁷ LUKEŠ 1990, 5. Rozhovor s Janem Kaslem 8. 6. 2018.

²⁰⁸ KASL 1993, 15.

²⁰⁹ INTERVIEW s Janem Kaslem, 1993, 2.

nedostatečně komunikoval s magistrátem.²¹⁰ Později Kasl dodal, že k dovolání došlo i z toho důvodu, že Oberstein odmítal oddělení výkonu státní správy a koncepčního pracoviště, dále že nebyl dodržován harmonogram zpracování územního plánu a že ÚHA podcenil pořizování územní plánovací dokumentace.²¹¹ Vedením útvaru byl dočasně pověřen jeho dosavadní první náměstek Karel Hejtmánek.

Útvar hlavního architekta se k 1. červenci 1994 proměnil v Útvar rozvoje města (ÚRM). Funkce hlavního architekta byla zrušena a ředitelem ÚRM jmenovala Rada Zastupitelstva hl. m. Prahy Karla Hejtmánka.²¹² Nově zřízený útvar byl zamýšlen jako „*koncepční servisní pracoviště pro samosprávu a občany Prahy, pro přípravu dokumentů o „rozvoji obce“*“,“²¹³ jak tehdy popsal Jan Kasl a dnes doplňuje: „*ÚRM měl být moderní plánovací instituce, která bude nabízet rozvoj, a ne rozvoji bránit. (...) Měl přinášet vize a nápady. Byla to snaha do Prahy přenést instituci obdobnou jako je v jiných evropských zemích – v Amsterdamu, Rotterdamu, v Londýně. ... (Na ÚHA) Nikdo nebyl schopný mluvit anglicky, nikdo nebyl schopen veřejně prezentovat projekty, nikdo nebyl schopný jet do ciziny a učit se tam něco nového...*“²¹⁴

Nově bylo zřízeno oddělení strategického plánování.²¹⁵ Současně byl ÚRM záměrně ustaven tak, aby neposuzoval architektonické ztvárnění nových stavebních projektů. K hodnocení architektonických kvalit projektů měla vzniknout poradní komise, která by se touto otázkou zabývala ve sporných případech. Hlavní změnou pak bylo, že na Magistrátu hl. m. Prahy byl nově zřízen odbor územního rozhodování, jenž převzal z ÚHA pravomoc vydávat územní rozhodnutí. Výhodou převedení této pravomoci z ÚRM na magistrátní odbor měla být především nezávislost jeho rozhodování na politické reprezentaci města. Připomeňme, že ÚHA i ÚRM byly rozpočtovými organizacemi města, přičemž ředitele útvaru jmenovala a odvolávala Rada Zastupitelstva hl. m. Prahy. Ve chvíli, kdy významná rozhodnutí vydává instituce podřízená městu, je větší pravděpodobnost, že jeho pracovníci budou politicky více ovlivnitelní, než když rozhodnutí budou vydávat zaměstnanci úřadu, vykonávající státní

²¹⁰ HLAVNÍ ARCHITEKT PRAHY ODVOLÁN 1994, 2.

²¹¹ Praha: Konec ÚHA, 1994, 1.

²¹² Karel Hejtmánek byl ředitelem ÚRM až do roku 2000, kdy jej vystřídala Světlana Kubíková. <http://www.iprpraha.cz/historie>, vyhledáno 4. 4. 2018.

²¹³ PRAHA: KONEC ÚHA 1994, 12.

²¹⁴ Rozhovor s Janem Kaslem, 8. 6. 2018.

²¹⁵ Rozhovor s Janem Kaslem, 8. 6. 2018.

pravomoc přenesenou na město. S postupem času se však ukázalo, že ani transformovaný ÚRM nefungoval podle očekávání.

Další významnou institucí byl **Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů**, který byl po roce 1990 odstátněn a následně privatizován. To bylo doprovázeno postupným odchodem zkušených odborných pracovníků do soukromé sféry nebo do jiných institucí či úřadů. Název ústavu byl mírně pozměněn a ze „státního“ se stal „specializovaný ústav“. SÚRPMO tak ztratilo svoje výlučné postavení podpořené odbornými kapacitami a dostalo se na roveň s ostatními architektonickými kanceláři. Můžeme konstatovat, že tato změna byla pro památkovou péči a příbuzné obory velkou ztrátou. Přestaly se vypracovávat jednotné stavebně-historické průzkumy a při tvorbě územně plánovací dokumentace ztratil Útvar hlavního architekta / Útvar rozvoje města rovnocenného kvalifikovaného partnera. Přestože se možná nejednalo o záměrné oslabení této odborné organizace, ale spíše jen došlo k nevyhnutelnému kroku v podobě privatizace původní státní instituce, tato proměna trefně dokresluje dění na počátku 90. let v oblasti územního rozvoje a památkové péče, kdy docházelo z různých důvodů k oslabování systému.

Památkovou péči v 90. letech doplňovaly také odborné poradní skupiny. Pro transparentnější rozhodování památkového ústavu byla v dubnu 1993 usnesením rady Zastupitelstva hlavního města Prahy nově ustavena **památková rada** Pražského ústavu památkové péče. Předsedou byl stanoven ředitel PÚPP Pavel Pírk, který současně jmenoval a odvolával její členy. Vzhledem k podřízenému vztahu PÚPP vůči městské radě však byl tento krok odbornou veřejností kritizován, neboť hrozilo, že stanoviska památkové rady nebudou nezávislá.²¹⁶ Složení této skupiny²¹⁷ a její četná vyjádření však svědčí spíše o opaku (viz vyjádření v kapitolách k jednotlivým kauzám).

V reakci na založení památkové rady na PÚPP byla ještě v červenci téhož roku ustanovena nezávislá odborná skupina **Pražské grémium**. Založení tohoto grémia předcházela tzv. památková komise, která vznikla spontánně po roce 1989 a měla být

²¹⁶ HORSKÝ 1993, 7.

²¹⁷ Památkovou radu tehdy tvořili: Miroslav Baše, Mojmír Horyna (katedra dějin umění FF UK), Pavel Jerie (SÚPP), Jiří Kotalík (AVU), Petr Kratochvíl (ÚDU ČSAV), Zdeněk Lang (Obec architektů), Dobroslav Líbal (KZSP), Jan Linha (ÚHA), Petr Malinský (Obec architektů), Jan Sedlák (SÚRPMO), Ladislav Špaček (PÚPP), Aleš Vošahlík (SÚPP), Petr Siegl (AVU), Ing. arch. Fanta (Výbor pro kultury a pam. ZHMP), Pavel Pírk (PÚPP).

poradním orgánem odboru kultury NVP. Přestože se komise scházela, nikdy nebyla oficiálně ustavena. V roce 1992 se o její řádné formální založení sice pokusila tehdejší ředitelka PÚPP Věra Müllerová a snažila se dohodnout její parametry s ředitelem OPP Pavlem Pirklem a náměstkem Jiřím Exnerem. Při společném vyjednávání však nenašly shodu. Pavel Pirkel pak komisi na přelomu let 1992 a 1993 přestal svolávat a komise se tak již nescházela.²¹⁸

Když pak byla založena památková rada PÚPP, část odborné veřejnosti iniciovala založení Pražského grémia, které mělo být „*nezávislým expertním sdružením, které poskytuje orgánům města (bud' z vlastní iniciativy, nebo na vyžádání) svá stanoviska k závažným problémům dané tematiky.*“²¹⁹ Grémium tak bylo samostatným seskupením, které fungovalo zcela nezávisle na správě i samosprávě města a na orgánech památkové péče. Členstvo bylo nominováno různými institucemi, jednotlivci však vystupovali sami za sebe. V listopadu roku 1992 mělo 23 členů a členek, k jejichž obměně docházelo pravidelně po dvou letech, kdy byla vylosována třetina členstva a nahrazena novou.²²⁰ Prvním předsedou byl zvolen Jiří T. Kotalík a místopředsednická místa obsadili Alena Šrámková, Petr Kratochvíl a Zdeněk Lukeš. Jednání byla veřejná a probíhala poslední středu v měsíci v sídle Obce architektů. O jednáních hojně referoval časopis Architekt. Obdobně jako památková rada, tak i Pražské grémium si poměrně záhy vydobylo respektovanou pozici. Ale jak přiznal jeden ze členů grémia, jejich stanoviska bylo potřeba zpravidla silně medializovat, aby měly nějakou váhu a nadřízené orgány byly nuceny se jich držet.²²¹

Od roku 1990 výrazně sílila pozice občanské společnosti, takže významnými hráči se staly mnohé **spolky**. V první řadě je to především Klub Za starou Prahu, který sice existoval nepřetržitě po celou dobu od svého založení v roce 1900, a jak jsme sledovali v minulé kapitole, i v 80. letech byl velmi činný a snažil se chránit cenné stavby. Přesto však byl během totalitního režimu nucen své aktivity omezovat a bylo nejisté, nebude-li jeho fungování zakázáno. Po roce 1990 rozšířil své aktivity a s příchodem nových členů

²¹⁸ LUKEŠ 1993a, 8. ONDRÁČKOVÁ 1993, 8.

²¹⁹ MÜLLEROVÁ / LUKEŠ 1993, 6.

²²⁰ Pražské grémium tvořili: Miroslav Brožovský, Kurt Gebauer, Ladislav Daniel, Mojmír Horyna, Mikuláš Hulec, Vladimír Karfík, Milan Knížák, Jiří T. Kotalík, Helena Königsmarková, Petr Krajčí, Petr Kratochvíl, Josef Kroutvor, Zdeněk Lukeš, Věra Müllerová, Milan Pavlík, Josef Pleskot, Václav Procházka, Jan Sedlák, Dagmar Sedláková, Helena Soukupová, Ladislav Šimek, Alena Šrámková.

²²¹ HORÁK 2014, 210–211.

a členek také nabral novou energii. V předešlé kapitole bylo také zmíněno Sdružení občanů a přátel Malé Strany a Hradčan, které vzniklo v reakci na četné stavební projekty na Malé Straně. Vzhledem k tomu, že ustavující schůze sdružení se shodou okolností konala 17. listopadu 1989, jeho činnost se projevila až po roce 1990.

Na počátku roku 1990 byla nově ustanovená Společnost Praha (název měl být zkratkou slov Památky, Rekonstrukce, Asanace, Historie Architektury), ve které se angažoval například Zdeněk Lukeš a Josef Holeček.²²² Tato Společnost se snažila zprvu chránit především historický detail ve veřejném prostoru, později svůj zájem přesunula na městské čtvrti, kterým hrozila asanace, ale i jiné památkové kauzy. Současně však vznikla jako určitá protiváha PSSPPOP (později PÚPP), protože dle názoru členů Společnosti památkáři nedostatečně chránili architekturu 20. století. Jak řekl Josef Holeček, „*Společnost Praha vznikla na podporu památkové péče a architektonické kreativity.*“²²³ V roce 1990 dále vznikla pod Ústavem dějin umění Akademie věd České republiky Uměleckohistorická společnost, která sdružuje historiky umění a studentstvo tohoto oboru.²²⁴ Také tento spolek již na počátku 90. let vyvíjel aktivity v oblasti památkové péče a snažil se mimo jiné chránit architektonické dědictví.

Významnou roli tehdy také plnil odborný časopis Architekt, jehož šéfredaktorem byl od počátku 90. let architekt Jiří Horský. Redakce časopisu dávala prostor při názorových střetech všem zúčastněným stranám, ale současně si mnohdy sama nechávala zpracovávat odborné vyjádření zpravidla legislativního rázu. Tento časopis tak tehdy byl důležitou platformou pro širokou odbornou veřejnost, kde se tříbil názor a mnohdy i posunovalo dění.

5.1.1 Legislativní rámec

Nyní se podívejme, jaké porevoluční změny nastaly v oblasti legislativy památkové péče.

Záhy po listopadu 1989 byla snaha napsat nový památkový zákon, jak již bylo zmíněno výše. Přestože **zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči** byl relativně nový, bylo většinově sdíleno, že pro nový systém, kdy hlavními vlastníky památek budou

²²² LUKEŠ 1991, 62–32; LUKEŠ 1990, 1, 5; INTERVIEW s Josefem Holečkem 1990, 2.

²²³ INTERVIEW S Josefem Holečkem 1990, 2.

²²⁴ http://www.artslexikon.cz/index.php?title=Um%C4%9Bleckohistorick%C3%A1_spole%C4%8Dnost_v_%C4%8Cesk%C3%BDch_zem%C3%ADch&oldid=22424, vyhledáno 13. 6. 2018.

soukromé osoby a nikoliv stát či jeho organizace, je potřeba napsat zcela nový zákon. Ředitel SÚPP Josef Štulec ustanovil pracovní komisi, v jejímž čele stanul Mojmír Horyna.²²⁵ Část památkářské obce požadovala, aby rozhodovací pravomoc přešla na památkové ústavy nebo se také prosazovala změna definice památky, tak jak byla zakotvena v zákonu č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách.²²⁶ Následně se však ukázalo, že nebude jednoduché se shodnout na této změně a na hlavních tezích nového zákona. Ministerstvo po čase již nemělo zájem o doporučení této skupiny a rozhodlo, že nový zákon připraví sami pracovníci ministerstva.²²⁷

Od roku 1985 platila **vyhláška NVP č. 9/1985 Sb. NVP o zásadách usměrňování rozvoje Pražské památkové rezervace**. Její platnost byla zrušena v roce 1997, ovšem jako upozornil Martin Horák,²²⁸ fakticky její platnost skončila již roku 1994,²²⁹ kdy Zastupitelstvo schválilo nový územní plán sídelního Útvaru hl. m. Prahy – stabilizovaná území²³⁰ (někdy nazývaný též Plán využití ploch, stabilizovaná území), který byl nadřazený této vyhlášce.²³¹ Nutnost zrušit platnost vyhlášky byla odůvodňována rozparem s Listinou práv a svobod, neboť omezovala práva vlastníků nakládat s majetkem.²³² Bohužel k jejímu zrušení došlo zcela bez náhrady za jakýkoliv jiný dokument upravující stavební aktivity v PPR.

Významným krokem bylo **zapsání Pražské památkové rezervace do seznamu světových kulturních a přírodních památek UNESCO** v roce 1992.²³³ Praha se tak dostala po bok unikátních památek z celého světa a zavázala se tak tím, že bude dbát na uchování historického rázu Prahy. Na druhou stranu je nutno přiznat, že se jedná spíše o symbolickou rovinu památkové péče, protože zařazení na tento seznam neznamená nějaký vyšší stupeň ochrany. Při projednávání nových stavebních projektů však bylo možno argumentovat tímto významným zápisem. Navíc na rozvoj statků světového dědictví dohlíží Mezinárodní výbor pro ochranu kulturního a přírodního dědictví a jeho

²²⁵ Rozhovor s Josefem Štulkem, 7. 3. 2018.

²²⁶ Rozhovor s Josefem Štulkem, 7. 3. 2018.

²²⁷ Rozhovor s Josefem Štulkem, 7. 3. 2018.

²²⁸ HORÁK 2014, 194.

²²⁹ Ještě v roce 1992 se však můžeme dočíst, že se tehdy připravovala její novelizace. Viz: SEDLÁK / HORSKÝ 1992, 13.

²³⁰ Usnesení ZHMP č. 37/1 ze dne 24. 2. 1994.

²³¹ Více ke zrušení vyhlášky: BIEGEL 1999.

²³² BIEGEL 1999.

²³³ Více např. VOŠAHLÍK 1992, 37–39. KUČOVÁ 2004, 7–11.

poradní orgán ICOMOS. Pro sledování vývoje zapsané památky se od roku 1998 provádí monitoring, tedy průběžné sledování stavebních aktivit a záměrů.²³⁴

Velkým tématem táhnoucím se celá 90. léta v oblasti územního plánování v Praze bylo pořízení nového **územního plánu** města. Jako základ pro jeho pořízení byly vypracovány a schváleny územní a hospodářské zásady, které stanovovaly rámcová pravidla připravovaného plánu.

Na konci roku 1991 vypracoval ÚHA prvotní materiál označovaný (podle etapy v časovém harmonogramu nového územního plánu) jako „1. čtení“, které mělo být dle autorského kolektivu *„souhrnem rozborů dosavadního plánu, problémů a daností v území.“*²³⁵ Mezi jednotlivými dílčími východisky bylo např. město pro lidi, jež vytyčoval rozvoj města v lidském měřítku, ekologické město, Praha jako významné ekonomické centrum mezi Východem a Západem a konečně též v zásadách o jedinečnosti Prahy byly požadavky: *„Zachovat neporušené historické jádro Prahy“, „Respektovat všechna důležitá panoramata Prahy“, „Chránit historické jádro Prahy nepřípustným komerčním využitím a podporovat v něm bydlení“* apod. Jednalo se však spíše jen o obecné teze, které, přestože s jejich zněním bychom plně souhlasili, neobsahovaly zatím konkrétnější kroky. Navíc někteří kritikové jako architekt Ivan Plicka či architekt a tehdejší pražský zastupitel Zdeněk Meisner upozorňovali, že pro vypracování tak významného dokumentu nedisponuje ÚHA kvalitní analýzou, jež by poskytovala potřebné údaje pro plánování rozvoje města. Ivan Plicka dále poukazoval na dílčí nesoulad mezi hlavními tezemi v textu a v mapové příloze.²³⁶

V roce 1992 dále vznikla **Urbanistická studie regenerace pražské památkové rezervace**.²³⁷ [41–42] Podle spoluautora Jana Sedláka byla studie přijata v zásadě dobře. Nesouhlas ale vyvolávalo řešení dopravy, a z tohoto důvodu ji Zastupitelstvo v roce 1993 odmítlo schválit.²³⁸ Namísto ní ÚHA zpracoval již zmíněný Plán využití ploch, jenž stanovoval stabilizovaná a nestabilizovaná území. Pro nestabilizovaná území měly být dále zpracovány podrobnější územně plánovací dokumentace, které měly

²³⁴ KUČOVÁ 2004, 10.

²³⁵ AKTUALITY AUÚP 1992, 2.

²³⁶ Diskuze k Prvnímu čtení byla zveřejněna v časopisu Architekt: Architekt, č. 9, 1992, 8; Architekt, č. 11, 1992, nepag.

²³⁷ SEDLÁK / HORSKÝ 1992, 13.

²³⁸ SEDLÁK 2009, 32.

přesněji stanovit zastavovací podmínky. V konečném důsledku však Plán využití ploch podporoval stavební činnost ve stabilizovaných územích, protože pro nestabilizovaná musel investor nechat vypracovat urbanistickou studii, kterou by následně musel schválit ÚHA.²³⁹ Plán stabilizovaných ploch pak byl schválen roku 1994 Zastupitelstvem hl. m. Prahy a částečně byl vnímán jako jiná forma územního plánu, na kterém se sice nadále pracovalo, ale stále nebyl přijat.²⁴⁰ Tato situace ale nebyla příliš přehledná a spíše jen rozvolňovala pravidla. To ostatně dokládá i komentář Jiřího Horského v souvislosti s výstavbou hotelu Four Seasons: „*Ovšem – dnešní územní plán! – klíčový dokument rozvoje Prahy (...) Platí i neplatí, mávne rukou nejeden architekt v hlavním městě.*“²⁴¹ První plnohodnotný porevoluční plán pak byl přijat až v roce 1999.

Po zapsání rezervace na seznam statků UNESCO však bylo dle stanovených závazků nutno územní dokumentaci dokončit a tak se opět rozjely práce na dopracování **urbanistické studie Pražské památkové rezervace**, kterou vypracoval kolektiv Miroslav Baše, Hana Beránková, Jan Linha a Jan Sedlák.²⁴² PPR byla rozdělena na tři typy zón: A – konzervační (např. celá Malá Strana a Hradčany, podstatná část Starého Města), B – stabilizované (např. oblast Těšnova, okolí Bartolomějské a Konviktské ul., většina Nového Města), C – transformační, tzn. citlivé (Masarykovo nádraží s jižní stranou ul. v Celnici, Výtoň, část Albertova, okolí Federálního shromáždění), při čemž v zóně C se předpokládá vypracování dalších podrobnějších podkladů. Z této studie pak měly vzejít zásady ochrany, které se měly stát hlavním podkladem pro závazné regulativy nového územního plánu. Jednání však opět skončilo nezdarem kvůli rozporům v požadovaných dopravních trasách.²⁴³

Jak již bylo zmíněno v kapitole věnující se památkové péči v 80. letech, díky pečlivému vypracování Územní prognózy PPR byly vytipovány určité lokality, jejichž brzká obnova byla stanovena jako prioritní. Současně tím vznikl seznam lokalit, pro které v budoucnu mohl být vypracován regulační plán. Tak došlo k vypracování plánu ochrany pro Anenskou čtvrť, jehož hlavním autorem byl architekt Jan Sedlák.²⁴⁴ Koncept plánu byl dokončen na konci roku 1994 a šlo o specifickou formu regulačního

²³⁹ HORÁK 2014, 203.

²⁴⁰ <http://www.iprpaha.cz/historie>, vyhledáno 23. 5. 2018.

²⁴¹ HORSKÝ 1995b, 12.

²⁴² Publikováno in: Architekt, č. 1. 1995, 5–7.

²⁴³ SEDLÁK 2009, 32.

²⁴⁴ Publikováno in: Architekt, č. 18, 1995, 1, 18–19.

plánu. Jeho platnost však byla nakonec schválena až v roce 2002 (vyhláška hl. m. Prahy č. 6/2002) a dodnes je to jediný územní plán zóny, jenž stanovuje podrobnější pravidla pro stavební činnost v Praze.

Od počátku 90. let tak můžeme sledovat postupné oslabování legislativních dokumentů v oblasti územního plánování. Vyhláška NVP č. 9/1985 o zásadách usměrňování rozvoje PPR byla zrušena bez náhrady, přestože se krátce po roce 1990 začalo pracovat na její novelizaci. Práce na urbanistické studii rezervace sice po většinu času pokračovaly, ale nikdy se ji nepodařilo schválit a učinit ji závazným dokumentem. Stejně tak územní plán se připravoval téměř jedno celé desetiletí, než byl přijat Zastupitelstvem hlavního města Prahy. Místo něj byl alespoň schválený plán stabilizovaných a nestabilizovaných území. Velkou kapitolou byl také nový památkový zákon, který se bouřlivě začal diskutovat již koncem roku 1989. Ten však po nejrůznějších sporech nebyl přijat do dnešních dní.

5.2 Kauzy

První dvě prezentované kauzy, tj. Špačkův dům a hotel Four Seasons, představují jedny z prvních porevolučních památkových sporů, v rámci nichž se vyjadřovala široká odborná veřejnost. Dokumentují situaci, jak se v Praze rozhodovalo na počátku 90. letech v oblasti památkové péče, tedy v době, kdy se postupně oslaboval systém a postavení památkových institucí, hájících historické město. Třetím vybraným případem je pak záměr demolice památkově chráněného domu na Václavském náměstí čp. 783, která nakonec nebyla realizována, ale nejednalo o nijak méně sledovanou kauzu. Navíc je v rámci tohoto záměru dobré sledovat změnu postojů některých aktérů.

5.2.1 Špačkův dům

Spor o tzv. Špačkův dům byl jedním z prvních porevolučních památkových kauz, která výrazně rezonovala v širší společnosti. Centrem sporu byl novobarokní čtyřpatrový dům čp. 1216 z roku 1901 při ulicích Klimentská a Samcova, k němuž byl z jedné strany přistavěn patrový objekt bývalých stájí. [43–45] Dům stál v bloku, který byl už v 60. letech 20. století přibližně z poloviny zbourán a od té doby nebyla tato sousední plocha zastavěna. Špačkův dům nebyl zapsán v Ústředním seznamu kulturních památek, takže se na něj vztahovala památková ochrana jen z titulu objektu v PPR.

Počátkem roku 1992 začala firma European Property Invest projednávat svůj záměr na demolici novobaročního domu čp. 1216 a výstavby nové převážně obchodně-administrativní budovy na jeho místě od architekta Otto Dvořáka. Novostavba na půdorysu písmene E byla navržena v rozsahu celého bloku až k Petřskému náměstí. Pražský ústav památkové péče skrze svoji ředitelku Věru Müllerovou od počátku deklaroval, že tento záměr nepodpoří. „*Všeobecné rozpaky*“²⁴⁵ projekt vyvolal také při projednávání na památkové komisi. Podle záznamu z jednání z února roku 1992 se k odmítavému postoji tehdy přikláněl také památkář z odboru památkové péče z Magistrátního úřadu Jiří Musálek, když ve shodě s Müllerovou na schůzce konstatoval, že „*problematika této zástavby není tak jednoznačná ...*“ a že se „*přiklání k názoru objekt zachovat do budoucna a doplnit jej o novou současnou hodnotnou moderní architekturu.*“²⁴⁶ Na to ovšem vzápětí reagoval jeho vedoucí ředitel OPP Pavel Pírk, který návrh označil za „*kvalitní řešení, které s pochopením zachová původní půdorysnou stopu gotické parcelace.*“ Při dalších jednáních pak oba zástupci OPP již shodně vystupovali za zbourání domu.

Na podzim roku 1992 tak vydal OPP i přes nesouhlas PÚPP kladné stanovisko k záměru demolice.²⁴⁷ Památkový ústav se však bránil a podal proto v prosinci na ministerstvo kultury podnět k přezkumu magistrátního stanoviska. Ministerstvo sice zrušilo rozhodnutí OPP pro formální nedostatky, magistrátní odbor vzápětí však o věci rozhodnul po formální stránce čistě, ale se stejným závěrem, tedy že je možné dům zbourat.²⁴⁸

Mezitím se kauza dostala skrze veřejná vyjádření ředitelky Müllerové do tisku a vyústila v polemiku s Pavlem Pírkem. Centrem diskuzí se stala kvalita novobaročního domu. Investor si na počátku projednávání nechal zpracovat umělecko-historické posouzení od respektovaného památkáře Jana Muka ze SÚRPMO, z jehož elaborátu byla později hojně citovaná především závěrečná věta, že dům čp. 1216 představuje „*příklad průměrné až podprůměrné dobové produkce.*“²⁴⁹ Polemika se

²⁴⁵ LUKEŠ 1993b.

²⁴⁶ Záznam z jednání, konaného dne 10. 2. 1992 na ÚHA. Uloženo: spis čp. 1216 Nové Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

²⁴⁷ Čj. OPP 2493/92 zde dne 14. 10. 1992. Uloženo: spis čp. 1216 Nové Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

²⁴⁸ ŠTĚTKA 1993, 13.

²⁴⁹ Umělecko-historické a urbanistické zhodnocení. Praha Nové Město, čp. 1216/II Klimentská ulice. Uloženo: Spisy 1993–1999, 1216/II Špačkův dům, Archiv KZSP.

také vedla o technickém stavu objektu, neboť investor opět dodal posudky, které poukazovaly na značnou zchátralost a narušené základy domu.

Klub Za starou Prahu vypracoval oponentní vyjádření. Na základě vlastní prohlídky vyvrátil tvrzení o špatném technickém stavu a konstatoval, že „*dům je v takovém stavu, že může být běžnou stavební rehabilitací navrácen svému účelu a že je možno jej velmi dobře zakomponovat do nově projektovaného komplexu.*“ Klub proto také vyjádřil nesouhlas s plánovanou demolicí a současně poukázal na to, že se vzhledem k nedávnému zařazení PPR na seznam světového kulturního dědictví UNESCO může jednat o nebezpečný precedent, kdy by se v centru historické Prahy mohly začít demolovat staré domy ve větším měřítku.

S obdobnou argumentací pracoval také SÚPP, který tak podpořil postoj Pražského ústavu památkové péče. Navíc SÚPP v březnu roku 1993 podal návrh na prohlášení za památku. Ministerstvo však návrh nepodpořilo vzhledem k tomu, že v době řízení o prohlášení již bylo vydáno povolení k odstranění stavby.²⁵⁰ Podíváme-li se však na přesná data vydaných dokumentů, jde o poměrně spekulativní případ. SÚPP podal návrh 5. 3. 1993, MK zahájilo řízení o prohlášení za památku dne 10. 3. 1993. Povolení k odstranění stavby bylo vydané dne 9. 3. 1993. Výrok ministerstva je tedy sice pravdivý, ale ve chvíli, kdy ministerstvo mohlo rychle a účinně konat v této velmi ostře sledované kauze, odmítlo nést odpovědnost a svalilo vinu na PÚPP s odůvodněním, že právě PÚPP již delší dobu upozorňoval na kvalitu a reprezentativnost domu a měl proto konat urychleněji.²⁵¹ V rozhodnutí sice stojí, že vzniklé situaci by se dalo zabránit včasným podáním návrhu, ale ve skutečnosti se spíše jedná o naprosté zřeknutí se odpovědnosti ze strany ministerstva. Jak dokazuje ruční přípis pracovníka či pracovnice z PÚPP na rozhodnutí o neprohlášení, nebyla podle neoficiálního sdělení z MK ČR pro prohlášení zkrátka dostatečná „*politická vůle*“.²⁵²

Další rovinou této kauzy byla diskuze o novostavbě, která měla vzniknout na místě historického Špačkova domu. Jak bylo zmíněno, architekt Otto Dvořák navrhl novostavbu na půdorysu písmene E v rozsahu celého bloku vymezeného ulicemi Samcova, Klimentská, Mlynářská a Petřským náměstím. [46–47] Výrazná korunní římsa

²⁵⁰ Čj. k 2 889/93 zde dne 15. 3. 1993. Uloženo: spis čp. 1216 Nové Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

²⁵¹ K této kritice nečinnosti PÚPP se přidal také Dobroslav Líbal. Viz LÍBAL 1994a, 2–3.

²⁵² Čj. k 2 889/93 zde dne 15. 3. 1993. Uloženo: spis čp. 1216 Nové Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

byla sice umístěna nad čtvrté patro tak, aby se novostavba údajně dobře začlenila do svého okolí, ovšem nad ní byla nasazena další čtyři patra až pět pater, která nijak nesouzněla se spodními patry a navíc značně převyšovala své okolní objekty. Směrem do Klimentské ulice byly do nároží situovány věžovité útvary, které mají evokovat původní neobarokní Špačkův dům. Kvůli celkovému převýšení novostavby jsou však tyto věže zvláště „zatlačeny“ do objemu budov, takže ztvárnění nároží působí velmi nepřesvědčivě. Fasáda je členěna rastrem jednoduchých linií, který dělí některé okenní osy a patra. Celá architektura objektu by se tak snad dala charakterizovat jako pokus o postmodernismus inspirovaný geometrickou modernou, jež byla aktuální v Praze kolem roku 1910. Ve výsledku ale novostavba působí velmi nepodařeně, protože objem stavby je vůči čtvrti značně převýšený. Navíc je rozdělen na zmíněné horizontální části, jež spolu nekorespondují, a fasáda je neúměrně historizující. Rostislav Švácha projekt nové budovy označil přímo za „*pseudoklasicizující monstrum*“.²⁵³

Podíváme-li se na spor o dům čp. 783 na Václavském náměstí, o němž je pojednáno v následující kapitole, je dobré si uvědomit, že vehemence, s jakou bojovala ředitelka PÚPP Věra Müllerová za zachování Špačkova domu, možná vůbec nebyla samozřejmá. V případě demolice historického domu na Václavském náměstí vystupovala Müllerová ve prospěch novostavby, kdežto v případě Špačkova domu ve prospěch zachování původního domu. Jak ostatně vysvítá i z textu Rostislava Šváchy, kvalita nového projektu mohla být pro Müllerovou určující bez ohledu na to, jaká památková ochrana se na objekt vztahuje.²⁵⁴

Opačný názor zastával hlavní architekt Ivo Oberstein. Ten v době, kdy se již stavěl projekt tzv. Praha City Center, jak investor nazval svůj záměr na místě zbouraného Špačkova domu – a současně v době, kdy byl Oberstein odvolán ze své funkce na ÚHA –, otevřeně přiznal: „*Odpovědnost a riziko za volnější užití našich zastavovacích podmínek беру на себе (...) в případě Петрské (novostavba na místě Špačkova domu – pozn. aut.). ... Podle mě se bude dům в Петрské ulici Пражанům libit безпротреднэ po*

²⁵³ ŠVÁCHA 1993, 4.

²⁵⁴ V případě Špačkova domu byla pouze ochrana z titulu objektu v PPR, dům na Václavském náměstí byl ale zpočátku chráněn jako zapsaná kulturní památka, takže bylo nutno rozhodnout o zrušení zápisu v ÚSKP.

*otevření. Praha je plná budov značně reminiscenčních, trochu art deco, trochu moderna...*²⁵⁵

Stavební povolení nakonec novostavba získala v červenci roku 1993, ještě téhož roku došlo k demolici původního domu a o tři roky později byla novostavba otevřena veřejnosti. Pozoruhodnou okolností je také fakt, že těsně před kolaudací investor požádal o změnu využití celkem čtyři bytů na kanceláře. Neboť jak můžeme číst na lakonickém přípisu na kolaudačním rozhodnutí uloženém na NPÚ ÚOP PR „*vyprojektuj, co se žádá, pak si postav, co chceš, oni ti to při kolaudaci povolí jako změnu stavby.*“²⁵⁶

Klíčovou otázkou je, proč došlo k povolení novostavby, když se široká veřejnost shodovala na jejích naprosto nedostatečných kvalitách. Zcela základním problémem zde bylo ze strany odboru památkové péče nerespektování názoru Pražského ústavu památkové péče, který od počátku deklaroval, že se záměrem nebude souhlasit. K odpovědnosti se také přihlásil hlavní architekt Ivo Oberstein. Nešťastnou okolností bylo také využití posudku od Jana Muka, který vypracoval svůj elaborát, aniž by možná dokázal přesně odhadnout, v jakém kontextu pak bude závěr posudku zneužit. V tomto směru nám tak kauza Špačkova domu také ukazuje postup, který investoři začnou později využívat mnohem častěji, tedy postup, kdy osloví respektovanou osobnost oboru, která vypracuje pro investorův záměr expertní vyjádření.²⁵⁷

5.2.2 Hotel Four Seasons

Alšovo nábřeží na Starém Městě v blízkosti Karlova mostu a s výhledem na Pražský hrad a Petřín je jedinečným místem v centru Prahy. Klasicistní dům čp. 83 z roku 1827 a sousední barokní dům čp. 85 již z roku 1737 jsou jedny z posledních objektů při nábřeží, které svým umístěním dokládají původní urbanismus před zastavěním lokality blokovou zástavbou a reprezentativními domy při nábřeží Vltavy, jež započala ve 2. polovině 19. století.²⁵⁸ [48–51] Právě toto místo spolu neorenesančním činžovním

²⁵⁵ HOVOŘÍME S IVO OBERSTEINEM, 1994, 4.

²⁵⁶ Kolaudační rozhodnutí čj. Výst: 5462/95–Šh–2/Praha City Center zde dne 11. 1. 1996. Uloženo: spis čp. 1216 Nové Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

²⁵⁷ Více k praxi zneužívání odborných posudků viz: Za Starou Prahu: Věstník Klubu Za starou Prahu. Památková péče v Praze jako učebnice klientelismu, 2012, č. 1

²⁵⁸ VLČEK 1996, 171–172.

domem čp. 1048 při Křížovnické ulici, za níž se směrem k Vltavě nacházela volná nezastavěná parcela, bylo vytipováno pro výstavbu hotelu na počátku 90. let.

Dům čp. 1048 spravovalo v 80. letech Federální ministerstvo elektrotechnického průmyslu. Podle územního plánu měla vzniknout v těchto místech menza Univerzity Karlovy a v roce 1987 skutečně již probíhala předběžná jednání nad návrhem architektů Zdeňka Hölzla a Jana Kerela.²⁵⁹ Zvažovalo se tehdy, zda PSSPPOP bude trvat na zachování domu čp. 1048 či nikoliv. V září 1989 se pražské středisko rozhodlo tento dům navrhnout na prohlášení za kulturní památku.

Předmětné parcely s objekty patřily na počátku 90. let městu Praze. Roku 1992²⁶⁰ se o ně ve výběrovém řízení na pronájem na 20 let ucházely dvě hotelové společnosti; Four Seasons a Ritz Carlton, z nichž byla vybrána nakonec firma Four Seasons. Veřejně se však běžně psalo, že tuto společnost vybrali zástupci města především proto, že neuspěla ve výběrovém řízení na parcelu Myslbek při ulici Na Příkopě a Ovocném trhu.²⁶¹ Jak netransparentní výběr pronajímatele, tak ale především samotný fakt, že město dalo plochu určenou pro vysokoškolskou menzu k dispozici soukromé firmě, která zde měla vybudovat hotel, navíc bez jakýchkoliv předem stanovených podmínek, byl velmi problematický.

Postupně se začala rozjíždět vyjednávání o budoucnosti místa. Při počátečních jednáních ÚHA požadoval, že bude-li na Alšově nábřeží postavena menza, pak budova hotelu je realizovatelná. ÚHA proto doporučoval, aby investor vytypoval místo, kde by se menza mohla postavit. Hotelová společnost si najala kanadského architekta Robina Clarka z architektonické kanceláře Giffels Architecture pro vypracování projektu hotelu o kapacitě 180 pokojů. Clark veřejně sdělil, že bude respektovat územní plán a do areálu zakomponuje i vysokoškolskou menzu. Její umístění navrhoval do podzemí, které mělo být osvětleno proskleným tvarem v podobě pyramidy, která měla být situována při Alšově nábřeží blíže k Mánesovu mostu.²⁶² [52] Ovšem již v květnu 1993 z plánů menza zcela vypadla a i když na jejím zbudování zpočátku skutečně ÚHA trval,

²⁵⁹ Zápis z konzultace konané dne 17. 4. 1987. Uloženo: spis čp. 85 a 1048, Four Seasons, Staré Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

²⁶⁰ Tehdy v objektu čp. 83 sídlila například redakce časopisu Reflex. Viz: BAJGAR 1992, 12.

²⁶¹ Např.: HORSKÝ 1995b, 12.

²⁶² KANADSKÁ SPOLEČNOST FOUR SEASONS... 1992, 2.

vzhledem k tomu, že v dalších záznamech se tento požadavek již neobjevuje, útvar z této podmínky nakonec zjevně ustoupil.

ÚHA stanovil bez konzultace s památkovými orgány zastavovací podmínky pro nový hotel. PÚPP s nimi však od počátku nesouhlasil; konkrétně se jednalo o stanovení výšek budov a rozsah možných zásahů do objektu čp. 1048, který byl již od roku 1990 navržen na prohlášení za památku.²⁶³ [53–54] Jednou z podmínek ÚHA bylo také snížení nábrežní zdi při Vltavě do takové úrovně, v jaké byl přibližně v době výstavby domů čp. 83 a 85.²⁶⁴ S tímto bodem však nesouhlasili památkáři z PÚPP. Architekti tohoto požadavku využili tím způsobem, že do snížené nábrežní zdi navrhly hotelové pokoje. Proti tomuto využití zdi však byl PÚPP i ÚHA. Architekt Clark se proto sešel s ředitelem PÚPP Pavlem Pirklem a památkářkou Dagmar Sedlákovou, při níž Pírkla patrně naznačil, že by ústav mohl souhlasit se snížením nábrežní zdi.²⁶⁵

V průběhu roku 1994 se již začalo mluvit o tom, že by na tak významné a pohledově velmi exponované místo měla být vypsána architektonická soutěž na podobu hotelu. Investor však chtěl soutěž zaměřit pouze na řešení fasády, aniž by mohly architektonické kolektivy měnit objemové či urbanistické řešení. Investor proto vedle architekta Clarka začal spolupracovat také se společností ProUrba s.r.o., za níž vystupoval V. Martínek. Tato firma vytvořila tzv. *závazný grafický podklad* pro soutěžící, kteří jej měli ve svých projektech dodržet. Ovšem jak tento samotný princip, tak také soutěžní podmínky byly v rozporu se zastavovacími podmínkami stanovenými ÚHA. [55] Navíc k účasti v soutěži mělo být osloveno pouze šest vybraných ateliérů.

V květnu 1994 tak PÚPP vydal poměrně ostré vyjádření, v němž říká: „*Nesouhlasíme proto s vypsáním soutěže na základě investorem předložených podmínek a podkladů, které nevytvářejí dostatečný prostor pro vznik kvalitního díla odpovídajícího*

²⁶³ Vyjádření PÚPP čj.5776/94 ze dne 17. 5. 1994. Uloženo: spis čp. 85 a 1048, Four Seasons, Staré Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

²⁶⁴ Čj. 9794/93–ÚSS/C–Ca ze dne 22. 7. 1993. Uloženo: spis čp. 85 a 1048, Four Seasons, Staré Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

²⁶⁵ Záznam z porady v Pražském ústavu památkové péče konané dne 8. prosince 1992, ze dne 11. 12. 1993. Uloženo: : spis čp. 85 a 1048, Four Seasons, Staré Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

exponovanosti a hodnotě zastavovaného prostoru v centru PPR.“²⁶⁶ Obdobně kritický názor zastával také ÚHA.²⁶⁷

Kritika plánované neregulární soutěže sílila. V diskuzi se nesouhlasně vyjádřilo také Pražské grémium, které negativně hodnotilo jak samotné zastavovací podmínky ÚHA, tak princip soutěže na pouhé „*nalezení architektonického vzhledu*“, a nikoliv tedy celého pojetí novostavby. Snížení nábrežní zdi grémium označilo za problematické.²⁶⁸ Obdobně se vyjádřila také Uměleckohistorická společnost.²⁶⁹

Projekt pro Hotel Four Seasons byl prvním bodem, který projednávala památková rada PÚPP po svém ustanovení.²⁷⁰ Ve svém závěru kladla důraz na zachování památkově chráněných domů čp. 83 a 85, dále aby výška novostavby nepřevyšovala sousedící dům zdravotní školy, ale současně památková rada připouštěla, že novostavba hotelu může mít excentricky umístěnou věž, tedy tak, jak ji předpokládal návrh společnosti Four Seasons. Při svém druhém zasedání již svůj názor formulovala o něco ostřeji.²⁷¹ Zdůraznila, že její připomínky z minulého zasedání stále nebyly zohledněny a konstatuje tak, že vnímá „*rozpor mezi možnostmi místa a navrhovanou předimenzovanou kapacitou hotelu.*“²⁷²

Po této vlně kritiky došlo k mírné změně soutěžních podmínek; po dohodě ředitele ÚRM (transformovaný z dřívějšího ÚHA) Karla Hejtmánka a členky Pražského grémia Aleny Šrámkové (nikoliv tedy se zástupci orgánů památkové péče) byla zrušena možnost umístit od nábrežní zdi hotelové prostory a dále měl být zmíněný závazný

²⁶⁶ Vyjádření PÚPP čj. 5776/94 ze dne 17. 5. 1994. Uloženo: spis čp. 85 a 1048, Four Seasons, Staré Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

²⁶⁷ Vyjádření ÚHA čj. 5878/94_ÚSS/C/Ca ze dne 12. 5. 1994. Uloženo: spis čp. 85 a 1048, Four Seasons, Staré Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

²⁶⁸ Stanovisko Pražského grémia k připravované soutěži na architektonické řešení... Uloženo: spis čp. 85 a 1048, Four Seasons, Staré Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

²⁶⁹ HORSKÝ 1994b, 18. Umělec Kurt Gebauer a architekt Emil Přikryl na protestní akci Uměleckohistorické společnosti v reakci na tuto kauzu dokonce doporučovali vyhlásit na území PPR stavení uzávěru a nepovolovat tak žádné významné stavební aktivity. ŠVÁCHA 2001, 13.

²⁷⁰ Zápis z I. zasedání památkové rady dne 27. 5. 1993. Zdigitalizované zápisy z jednání památkové rady od roku 1993 uloženy v dokumentačních fondech NPÚ ÚOP PR.

²⁷¹ Zápis z I. zasedání památkové rady dne 27. 5. 1993. Zdigitalizované zápisy z jednání památkové rady od roku 1993 uloženy v dokumentačních fondech NPÚ ÚOP PR.

²⁷² Zápis z I. zasedání památkové rady dne 27. 5. 1993. Zdigitalizované zápisy z jednání památkové rady od roku 1993 uloženy v dokumentačních fondech NPÚ ÚOP PR.

grafický podklad nově pouze informativním podkladem, který soutěžící nemusí dodržet. Problematické výškové regulační čáry však zůstaly nezměněny.²⁷³ [56]

Celé jednání také znejasňovalo běžící řízení o prohlášení za kulturní památku domu čp. 1048. V červenci 1994 se dotazoval přímo primátor Prahy Jan Koukal, zda-li je tato věc již ukončena.²⁷⁴ Překvapivě se ukázalo, že ministerstvo kultury sice řízení zahájilo již v roce 1990, ale údajně pár měsíců na to bylo na popud ÚHA pozastaveno.²⁷⁵ V listopadu 1994 ministerstvo nakonec dům prohlásilo za památku, ale předmětem ochrany bylo pouze uliční průčelí, vestibul a dobře dochované uměleckořemeslné prvky.²⁷⁶

Soutěž se pak konala na podzim roku 1994. Porota²⁷⁷ sice vybrala sedm projektů, které díky vhodnému základnímu hmotovému a urbanistickému řešení schválila do druhého kola, ale zároveň žádný z návrhů nebyl oceněn a nebyl tak doporučen k realizaci.²⁷⁸ [57–59] Jak se psalo v závěru poroty, *„hlavní příčinu takového výsledku vidí porota ve vlastním zadání soutěže, ve střetech mezi prostorovými možnostmi stavební parcely na jedné straně a požadavky stavebního programu, zastavovacích podmínek a podmínek památkové péče na druhé straně.“*²⁷⁹ Doporučila proto, aby se změnil stavební program i zastavovací podmínky. Výsledky soutěže tak potvrdily to, na co kritici upozorňovali již od počátku.

V den ukončení soutěže dne 21. 11. 1994 uspořádalo Pražské grémium odbornou konferenci, na níž se měl formulovat většinový názor širší odborné veřejnosti tak, aby byly shrnuty veškeré problematické body kauzy a aby bylo možno vyvodit nějaké ponaučení pro další kroky, ale i pro jiné budoucí projekty.²⁸⁰ Na závěr konference

²⁷³ HORSKÝ 1994a, 12.

²⁷⁴ Čj. 2917/94–prim ze dne 15. 7. 1994. Uloženo: spis čp. 85 a 1048, Four Seasons, Staré Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

²⁷⁵ Vyjádření PÚPP 10231/94 ze dne 25. 7. 1994. Uloženo: spis čp. 85 a 1048, Four Seasons, Staré Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

²⁷⁶ Čj. 13349/89 ze dne 11. 11. 1994. V digitální verzi dostupné přes památkový katalog <http://pamatkovykatalog.cz?legalState=123145&action=legalState&presenter=LegalStatesResults>, vyhledáno 27. 5. 2018.

²⁷⁷ Složení poroty bylo následující: M. Baše – předseda (FA ČVUT), Ch. Wallis – místopředseda (viceprezident Four Seasons), J. Kasl (pražský radní), V. Šebek (ÚRM), P. Pírk (PÚPP), J. Bočan (Obec architektů), A. Lang (Ibec architektů), F. Novotný (Obec architektů).

²⁷⁸ SOUTĚŽ NA HOTEL FOUR SEASONS V PRAZE 1995, 8–12.

²⁷⁹ SOUTĚŽ NA HOTEL FOUR SEASONS V PRAZE 1995, 12.

²⁸⁰ HORSKÝ 1994b, 18. Z vystoupení na konferenci pořádané Pražským grémiem 21. 11. 1994, in: Architekt, č. 3, 1995, 12

vydalo Pražské grémium prohlášení, v němž konstatovalo nevhodnost tohoto předimenzovaného projektu na tak citlivé a historicky výjimečné místo.

Na začátku roku 1995 poprvé zasedalo nově zvolené zastupitelstvo, vzešlé z podzimních voleb roku 1994. Prezident Václav Havel využil této příležitosti a veřejně zde vystoupil s projevem, ve kterém se přidal ke kritice zadání vypsané architektonické soutěže a upozornil, že toto schválené zadání až příliš vychází vstříc investorovi a jeho požadované kapacitě hotelu bez ohledu na charakter Alšova nábřeží. Navíc tento případ dal do souvislosti s dalšími tehdy projednávanými a současně odbornou veřejností kritizovanými projekty, jako byla zástavba proluky Myslbek, výstavba na místě zbořeného Špačkova domu či přestavba Slovanského domu na hotel. Svůj projev pak zakončil výrazným apelem: *„Žádám Vás proto snažně, abyste upřeli svou pozornost k dosavadní praxi při nakládání s pozemky města a vůbec při rozhodování o tom, komu a jak jsou povolovány stavby či stavební úpravy v historické části Prahy. Domnívám se, že jedním z prvořadých úkolů Vás jako zástupců všech obyvatel města (...) je zprůhlednit proces rozhodování o charakteru a profilu Prahy (...) a zasadit se o to, aby veřejnost (...) mohla průběžně sledovat, co se v Praze chystá, a případně to i ovlivňovat.“*²⁸¹

Rada města na počátku roku 1995 rozhodla o vypsání nové, tentokrát mezinárodní soutěže²⁸² a současně investor částečně ustoupil a souhlasil se snížením požadované kapacity o 10%. Ovšem hned zkraje vyjednávání o nových zastavovacích podmínkách začaly neshody mezi ÚRM a odbornou veřejností. Útvar rozvoje města totiž svůj návrh nových zastavovacích podmínek zasílal a konzultoval s investorem, aniž by měl závazné stanovisko památkové péče, na což velmi upozorňoval Jiří Horský v časopise Architekt.²⁸³ Nové zastavovací podmínky útvar sice projednával také s PÚPP (konkrétně ve složení Pavel Pírk, Dagmar Sedláková a Ladislav Špaček), ale jejich požadavky ohledně výškové regulace a částečně i rozmístění objektů nebyly ÚRM dodrženy.²⁸⁴ Památkový ústav tak v červnu 1995 vydal vyjádření k zastavovacím podmínkám, kde stanovil tři požadavky. Nejvýznamnější z nich bylo stanovení výšky hlavní novostavby, jejíž hřeben nemá překročit výšku římsy sousední zdravotní školy,

²⁸¹ FOUR SEASONS. STÁLE NEJASNO 1995, 7.

²⁸² HORSKÝ 1995a, 4.

²⁸³ HORSKÝ 1995b, 12.

²⁸⁴ HORSKÝ 1995a, 4.

a hlavní římsa novostavby hotelu by měla navazovat a římsu čp. 1048.²⁸⁵ Všechny tři požadavky pak převzal a úředně tak potvrdil také Odbor památkové péče MHPM.²⁸⁶

Ve stejnou dobu,²⁸⁷ tedy na jaře 1995, přišel investor s překvapující informací, že ještě v době, kdy nebylo jasné, zda-li bude vypsána další architektonická soutěž na hotel, zadal vypracování návrhů třem nejvýše odměněným kolektivům, „*jejichž návrhy vyhovovaly i z hlediska provozně dispozičních požadavků autora.*“²⁸⁸ Zveřejněn pak byl pouze jediný návrh, a to návrh opět Robina Clarka, architekta od počátku přímo najatého společností Four Seasons, jenž spolupracoval s čechoamerickým architektem Otto Dvořákem (též autor novostavby, jež vznikla na místě Špačkova domu). [60] V tom by sám o sobě nebyl problém. Ale jak prozradil zástupce investora, autoři všech tří nově vypracovaných a investorem zaplacených studií se plánovali zúčastnit připravované druhé anonymní (!) soutěže. A vzhledem k tomu, že investor, který měl mít několik zástupců v porotě, znal autory těchto studií, došlo by k narušení stejných podmínek těch, kteří se chtěli soutěže zúčastnit.²⁸⁹ Ostatní porotci však autory neznali. Časopis Architekt proto vyzýval investora, aby zveřejnil i ostatní návrhy a jejich autory tak, „*aby byly podkladem pro veřejnou kontrolu celou širokou odbornou i laickou obcí.*“²⁹⁰

Situace se začala velmi vyostřovat, problematické body přibývaly. Sítila kritika především k zastavovacím podmínkám. ÚRM sice opakoval, že dodržuje doporučení, které dala porota při první soutěži. Tato doporučení však nekorespondovala s názorem památkové péče.²⁹¹

Patrně již během července 1995, tedy ani ne měsíc po vydání závazného stanoviska k podmínkám soutěže, došlo k určitému zlomu. Ředitel PÚPP Pavel Pírk sdělil, že

²⁸⁵ Čj. 10588/95 ze dne 29. 6. 1995. Uloženo: spis čp. 85 a 1048, Four Seasons, Staré Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

²⁸⁶ Čj. OPP 3238/95 ze dne 30. 6. 1995. Uloženo: spis čp. 85 a 1048, Four Seasons, Staré Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

²⁸⁷ Jen na okraj uveďme, že v březnu 1995 byla poměrně překvapivě podána investorem firmou Four Seasons Investments žádost o zahájení řízení o umístění stavby, přestože to bylo v době, kdy se připravovala druhá architektonická soutěž. V červnu však Odbor územního rozhodování musel řízení zastavit, neboť nebyly dořešeny (blíže nespecifikované) nedostatky žádosti. Viz: Čj. 123666/95/OUR/C/Ca ze dne 27. 6. 1995. Uloženo: spis čp. 85 a 1048, Four Seasons, Staré Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

²⁸⁸ MAN 1995a, 8.

²⁸⁹ MAN 1995a, 8.

²⁹⁰ MAN 1995b, 10.

²⁹¹ HORSKÝ 1995b, 12.

podmínky stanové Útvarem rozvoje města jsou v souladu s názorem památkového ústavu.²⁹² Během následujících týdnů byly vypracovány další, v pořadí již třetí, regulační podmínky. Podle sdělení ředitele ÚRM Karla Hejtmánka bylo jejich znění „souhlasně projednáno s Odborem památkové péče magistrátu.“²⁹³ Na rozdíl od druhých podmínek, které byly hojně veřejně probírány, odmítal nyní ÚRM jejich znění zveřejnit před vyhlášením soutěže.

Začátkem roku 1996 pak k připravované soutěži přijalo stanovisko Pražské grémium. Grémium konstatovalo, že nové zastavovací podmínky nevychází důsledně ze závěrů minulé soutěže, a současně doporučovalo, aby soutěž byla dvoukolová a aby se vítězný projekt ověřil modelem na místě v měřítku 1 : 1.²⁹⁴

Situace se nijak neklidnila a tím, že ÚRM stále odmítal zveřejnit zastavovací podmínky, celá kauza dále eskalovala. Redakce časopisu *Architekt* požadovala jejich zveřejnění, což potvrdilo také stanovisko České komory architektů, jež označilo zveřejnění podmínek za legální.²⁹⁵ Václav Šebek, který veřejně vystupoval za ÚRM, dříve prohlásil, že doporučí-li komora architektů jejich zveřejnění, udělá to. Ovšem přestože komora takové stanovisko následně vydala, ÚRM začal couvat a odmítal nadále s různou argumentací podmínky dát veřejnosti.²⁹⁶

Soutěž pak byla vypsána koncem roku 1996. Porota²⁹⁷ přidělila 1. cenu návrhu od kolektivu Petr Brzobohatý, Martin Feistner, Radana Feistnerová, Jiří Hůrka, Eva Kolářková-Faranová, Vítězslava Rothbauerová z architektonického ateliéru Dům a město. [62] Druhé a třetí místo nebylo uděleno. 4. zvýšenou cenu získal návrh od Václava Aldy, Petra Dvořáka, Martina Němce a Jána Stempla. [63] Až tehdy se veřejnost také poprvé oficiálně dozvěděla závazné podmínky soutěže, v nichž stálo, že maximální výška novostavby má odpovídat výšce sousední budově zdravotní školy a nikoliv římse školy.²⁹⁸ [61] Tedy tak, jak to odborná veřejnost a dlouho také PÚPP

²⁹² HORSKÝ 1995b, 12.

²⁹³ UTAJENÁ REGULACE 1995, 2.

²⁹⁴ FOUR SEASONS. PRAŽSKÉ GRÉMIUM K SOUTĚŽI II. 1996, 4.

²⁹⁵ PLOS 1996, 6.

²⁹⁶ STÁLE STEJNÉ FOUR SEASONS 1996, 5.

²⁹⁷ Složení poroty: Miroslav Baše, Ch. Wallis, Otto Dvořák, J. Bürgermeister, Pavel Pírk, Václav Šbek, Alena Šrámková, František Novotný, Aleš Lang, Jan Kasl, V. Vrana. In: VÝSLEDKY. HOTEL FOUR SEASONS 1996, 3.

²⁹⁸ Podmínky soutěže a výsledky publikovány: FOUR SEASONS. NOVÁ VEŘEJNÁ SOUTĚŽ NA HOTEL 1997, 28–44.

(který však později změnil názor) opakovaně odmítaly. Rovněž vyšlo najevo, že studie vypracovaná Robinem Clarkem a Otto Dvořákem, o níž zástupce investora v roce 1995 sdělil, že se bude účastnit jako soutěžní návrh, byla nakonec využita jako „*volná součást soutěžních podmínek*.“ Jistě stojí za pozornost, že vítězný návrh ateliéru Dům a město je velmi podobný právě této studii. Jednoduchý kubický objem novostavby pokrývá hladká nepřilíš členěná fasáda, jež nezvykle využívá vertikálního spojení dvojic oken.

Z obavy, že výstavba hotelu nevratně poškodí vzhled nábřeží, navrhlo Pražské grémium do poroty druhé soutěže Michela Lincourta, jakožto člena předsednictva výboru pro ochranu kulturního a historického dědictví UNESCO. Lincourt však po vyhlášení výsledků sdělil, že vzhledem k tomu, že „*výška i uliční čáry stanovené městem byly soutěžícími dodrženy, stejně jako rytmus oken nebo výběr materiál*“²⁹⁹ nemá nic proti soutěži ani proti vybranému projektu. Dále však uvedl: „*Možná by se dala namítat dimenze ubytovacího programu v této lokalitě – ale vzhledem k tomu, že neznám detaily, nejsem – oficiálně – v takové roli, abych ji mohl kritizovat*.“

Stavět se začalo na počátku roku 1999,³⁰⁰ hotel byl pak otevřen o dva roky později. [64–67]

Celkové hodnocení je třeba rozdělit do dvou částí. Přestože objem novostavby byl terčem kritiky, z dnešního pohledu můžeme říci, že její jednoduchá architektura se dokázala vhodně a přirozeně včlenit do svého rozmanitého prostředí. Fasáda obložená pískovcovými deskami volně evokuje historické stavby. Zajímavým principem je vertikální spojení oken vždy dvou podlaží tak, že budova působí, jakoby měla jen tři patra namísto sedmi.

Mnohem hůře to však dopadlo s památkově chráněnými objekty. Klasicistní dům čp. 83 byl de facto zbourán, přestože byl chráněn jako nemovitá kulturní památka. Jeho stav během stavebních prací popsal v dubnu 1999 památkář Miloš Solař následovně: „*Zbývají (z čp. 83) v tuto chvíli už jenom obvodové zdi, a to ještě ne všechny, protože zadní průčelí nevydrželo vybourání všech vnitřních konstrukcí, a muselo být také strženo*.“³⁰¹ [68] Ne jinak to také dopadlo s historizujícím domem čp. 1048, ze kterého

²⁹⁹ UNESCO A FOUR SEASONS 1997, 6.

³⁰⁰ KLAPALOVÁ / ŠPRUNKOVÁ, 1999, 6.

³⁰¹ SOLAŘ 1999, 2.

„podle projektu (...) mají od přízemí výše zůstat pouze fasády, část vnitřních zdí a střechy nad nárožními kupolemi. Zbytek bude vybourán a nahrazen novými konstrukcemi.“³⁰² Terčem sporu se v době výstavby stala také historická přístavba k čp. 83, neboť byla zbourána i přes nesouhlas PÚPP.³⁰³ U barokního domu čp. 85 zase došlo k zastřešení dvora, čímž došlo k výraznému narušení autenticity památky.

Vývoj celé kauzy byl překotný, spory se táhly více než pět let v kuse a problematických bodů byla celá řada. Město dalo k dispozici lukrativní pozemek v centru Prahy bez garance, že bude mít dohled nad tím, co tam vznikne. Plán vybudovat menzu v těchto místech nebyl nijak nereálný, koncem 80. let se zde skutečně připravoval projekt a znovu připomeňme, že přetavba nádraží Těšnov na menzu nebyla realizována mimo jiné také z toho důvodu, že dle územního plánu měla být menza situována právě na Alšovo nábřeží. Problémem byla také nedostatečná komunikace ÚHA a ÚRM. Zastavovací podmínky útvar stanovil za konzultace s investorem hotelu a bez úzké spolupráce s památkovými orgány. Investor byl ale natolik silný, že ani podmínky ÚHA zcela nedodržel a kapacitně jej ve svých návrzích překračoval. Tlak veřejnosti i památkářů nakonec vyústil ve vypsání soutěže. Ta však v zásadě jen potvrdila nevhodnost, resp. naddimenzovanost záměru. Přistoupilo se k vypsání druhé soutěže. Její podmínky však byly velmi podobné jako v případě první soutěže. Rozdíl ale nastal v postoji památkářů. Při první soutěži byli ostře proti stanoveným podmínkám, v případě druhé soutěže byly podmínky – dle slov Pavla Pirkla – již se souhlasem památkářů. I přesto, že problematické výšky určující novostavbu nebyly změněny.

Hlavním problémem se tak dnes jeví především míra zásahů, které se realizovaly v památkově chráněných objektech čp. 83, 85 a 1048. Novostavba nakonec neznamenal poškození citlivého místa na Starém Města. Ovšem netransparentní jednání ÚHA, předimenzovanost stavebního záměru, změna postojů památkářů a podivné návrhy architektů Robina Clarka a Otty Dvořáka, jejichž role v pozadí dění byla patrně mnohem silnější, než dnes ukazují dostupné materiály, to vše trefně dokumentuje stav, jak se ve městě staví, chybí-li přesná pravidla regulující stavební činnost.

³⁰² SOLAŘ 1999, 2.

³⁰³ ČECHŤKÝ 2000, 28–29.

5.2.3 Václavské náměstí čp. 783

Jistým ekvivalentem pro kauzu Hotelu Palace z 80. let může být pro 90. léta kauza domu čp. 783 na Václavském náměstí. V obou případech jde svým rozsahem co do velikosti spíše o menší zásahy, které však ve své době vzbudily velký ohlas i u širší veřejnosti, ale dnes již nejsou tolik připomínány jako jiné větší stavební záměry z této doby. Dění okolo domu čp. 783 na Václavském náměstí, domu zv. U Bílého čápa či U Dvou čápů, je ale mnohem pestřejší, protože postoj k jeho budoucnosti nebyl zdaleka jednotný ani u odborné veřejnosti.

Dům čp. 783 na úzké středověké parcele byl původně vystavěn již ve 14. století jako jednopatrový objekt.³⁰⁴ Po roce 1605 byl navýšen o druhé patro a při další přestavbě na počátku 19. století bylo zřízeno třetí patro (to však bylo v roce 1932 sneseno) a dům byl rozšířen směrem do dvora. Do počátku 90. let 20. století si dům uchoval původní gotické sklepy i dispozice v přízemí. [69] Pozoruhodná je i kulturní historie objektu. V domě sídlilo nakladatelství Bursík a Kohout, které bylo po roce 1882 oficiálním nakladatelstvím Karlovy univerzity, a jejich knihkupectví, situované v domě při Václavském náměstí, bylo hlavním knihkupectvím České akademie věd a umění. Firma Bursík a Kohout tak vydala například Dějiny národu českého Františka Palackého, Slovanské starožitnosti Lubora Niederle či spisy Aloise Jiráska nebo Tomáše G. Masaryka. V nevelké stavbě na parcele u čp. 783 při Františkánské zahradě byl zřízen fotografický ateliér J. Fiedlera, což byl jeden z prvních fotografických ateliérů v Praze.

Dům byl od poloviny 70. let 20. století chráněn dle zákona 22/1958 Sb., o kulturních památkách.³⁰⁵ Na počátku 90. let byl v rámci restitucí navrácen potomkům majitelů, kteří dům vlastnili před rokem 1948. Se záměrem „*obohatit Václavské náměstí o stavbu reprezentující dnešní historickou dobu*“³⁰⁶ oslovili majitele architekta Jakuba Ciglera, který na jeho místo navrhl osmipodlažní novostavbu s celoprosklenou mírně vypouklou fasádou do Václavského náměstí. V 1.–3. podlaží měly být obchody a restaurace a ve 4.–8. podlaží administrativní prostory. [70–72]

³⁰⁴ Historie domu čerpána z: BAŤKOVÁ 1998, 445.

³⁰⁵ K zápisu do Ústředního seznamu nemovitých kulturních památek došlo roku 1975.

³⁰⁶ KUČERA 1992, 3.

Aby dům mohl být zbourán, požádali majitelé počátkem roku 1992 ministerstvo kultury o zrušení památkové ochrany. Ministerstvo stanovilo tři podmínky, za kterých vyhoví jejich žádosti; 1) vypracování zaměření stávajícího objektu a fotodokumentace, 2) řádné schválení novostavby, 3) do novostavby zakomponovat „hmotovou stopu objektu“, která by připomínala původní dům a dokládala tak historickou výškovou hladinu zástavby Václavského náměstí.³⁰⁷ Architekt Jakub Cigler proto do projektu přidal kamenný portál-rám, jenž předstupoval před novostavbu a byl do výšky 4. nadzemního podlaží.

[73]

Mezitím začala veřejná diskuze nad celým záměrem. Je možné na Václavském náměstí zbourat historický dům, pokud na jeho místě vznikne budova vyšší kvality? Kladně na tuto otázku odpovídal např. Rostislav Švácha, který se vyslovil, že „zbouráme-li průměrný klasicistní dům, který už byl jednou nahoře ubourán a nedokumentuje žádný „autentický“ stav, a nahradíme-li ho Ciglerovou neutrální vypouklou stěnou, naprosto nic tím neztratíme“ a pouze tím získáme potřebnou zkušenost s kvalitní novou architekturou v historickém prostředí, a veřejnost tak začne být o něco důvěřivější k současné architektuře.³⁰⁸ Poměrně překvapivě odpovídal kladně na onu klíčovou otázku také dlouholetý pracovník SÚRPMO Miroslav Baše, který označil celý záměr za „rozhodnutí dobré, znásilnění dnešní drobné stavby jejím přizpůsobením požadavkům rušného bulváru by nebylo správné.“³⁰⁹ Také Mojmír Horyna souhlasil, že předkládaný projekt novostavby splňuje kritéria na požadovanou vyšší kvalitu, než má stávající dům.³¹⁰

Novému projektu byla od počátku velmi nakloněná také tehdejší ředitelka PÚPP Věra Müllerová. Ještě před tím, než bylo řízení o zrušení ochrany ukončeno, ujišťovala Müllerová architekta Ciglera, že se dle jejího osobního (!) názoru jedná o mimořádně kvalitní návrh, který perfektně zapadá do svého prostředí.³¹¹ Müllerová se též zapojila do veřejné debaty, aby nový projekt podpořila.

³⁰⁷ Čj. MK ČR 5070/92 ze dne 21. 9. 1992. Uloženo: spis čp. 783 Nové Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

³⁰⁸ ŠVÁCHA 1992, 6.

³⁰⁹ BAŠE 1992, 6.

³¹⁰ Zápis z II. zasedání památkové rady konané dne 1. 7. 1993 na PÚPP. Uloženo v digitální podobě na NPÚ ÚOP PR.

³¹¹ Čj. PÚPP 1875/92/Ř ze dne 7. 4. 1992. Uloženo: spis čp. 783 Nové Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

Kritikem celého záměru byl spolek Klub Za starou Prahu. Ve veřejné polemice vyjádřil názor jeho dlouholetý člen Dobroslav Líbal, který vyzdvihoval dům jakožto cenný doklad původní zástavby z doby založení Nového Města pražského.³¹²

Památkový ústav po projednání v památkové komisi pak doporučil zrušit památkovou ochranu s odůvodněním, že „*historická a architektonická cena stávající nadzemní části budovy neopravňuje k důslednému zachování a nutně vysoce nákladné rehabilitaci. Dnešní stav není po mnoha razantních přestavbách autentický, ve stavební hmotě je nekvalitní, což způsobuje mj. i jeho dlouhotrvající havarijní stav. Dá se konstatovat, že celková hodnota objektu včetně současných proporcí není adekvátní historické epoše a mimořádnému významu dané lokality.*“³¹³

Opačného názoru však byla příslušná ministerská komise, která jednoznačně odmítla upuštění památkové ochrany.³¹⁴ Ministerstvo kultury se tohoto názoru vlastní komise však nedrželo a rozhodnutím ze dne 29. 12. 1992 (28. 12. 1992 byly splněny zmiňované tři podmínky stanovené ministerstvem) byla zrušena památková ochrana čp. 783. Zajímavou okolností je, že toto rozhodnutí bylo posledním krokem, který na ministerstvu učinila památkářka Dagmar Sedláková. Tato skutečnost navíc v kombinaci s datem těsně před koncem roku byla později odbornou obcí velmi kritizována.

Současně běželo řízení o povolení novostavby. Orgány památkové péče byly ve shodě a spolu s ÚHA vyslovily souhlas s navrženým projektem. Cesta k realizaci již byla volná.

Během roku 1993 ale odstoupila od záměru financovat nový projekt investorská firma a sami majitelé neměli dostatek financí na jeho realizaci.³¹⁵ V reakci na to podal Klub Za starou Prahu nový návrh na prohlášení za památku. V polovině roku 1993 také formuloval svůj názor Státní ústav památkové péče, který byl metodicky nadřazený PÚPP. SÚPP se jasně vyjádřil, že nelze historický dům v centru Prahy zbourat z ekonomických důvodů, neboť „*je naprosto rozhodující mít na zřeteli veřejný zájem,*

³¹² LÍBAL 1992, 6.

³¹³ Čj. PÚPP 2492/92/Ř ze dne 25. 3. 1992. Uloženo: spis čp. 783 Nové Město, Spisovna NPÚ ÚOP PR.

³¹⁴ LÍBAL 1994b, 21.

³¹⁵ Zápis z II. jednání památkové rady dne 1. 7. 1993 na PÚPP.

*kterým je důsledná a energická památková ochrana celého systému kulturních hodnot.*³¹⁶ K demolici domu tak nakonec nedošlo.

Ministerstvo nakonec z podnětu Klubu zahájilo řízení o prohlášení za památku, dodnes však nebylo rozhodnuto a panují nejasnosti ohledně památkové ochrany.³¹⁷

V případě záměru demolice tohoto domu na Václavském náměstí jsme tak mohli sledovat změnu postojů osobností, u kterých bychom to možná zcela nečekali. Architekt Miroslav Baše, hlavní autor skvěle zpracované územní prognózy PPR z 80. let, Mojmir Horyna, respektovaný historik umění, jenž v 80. letech ostře vystupoval proti necitlivé regeneraci Jánského vršku a výstavbě několika hotelů na Malé Straně, ale také například Věra Müllerová, tehdejší ředitelka PÚPP a jedna z velmi hlasitých osobností žádající zachování Špačkova domu, ti všichni vyslovovali ve veřejných diskuzích souhlas s demolicí domu na Václavském náměstí. Připomeňme, že se od 70. let jednalo o samostatnou památku zapsanou na Seznam nemovitých kulturních památek, a bylo tak potřeba zrušení jejího zápisu. Šlo o dům v naprostém centru památkové rezervace, o jejíž zápis na seznam světových památek tehdy Praha usilovala. Překvapivě také ministerstvo kultury bylo nápomocno při schvalování tohoto záměru, když vydalo rozhodnutí o zrušení památkové ochrany domu.

Nutno přiznat, že návrh novostavby od Jakuba Ciglera, v té době mladého architekta reprezentující nastupující generaci, nezatížené výstavbou problematických a neoblíbených staveb z předešlých desetiletí, představuje skutečně velmi elegantní uměřenou architekturu, která by patrně dokázala dobře zapadat do svého prostředí. I přesto však měly památkové instituce upřednostnit zájem na zachování památkově chráněného domu, neboť nelze zcela samovolně, byť i ve prospěch vyšší kvality, odsouhlasit jeho bourání. Demolice nemovitých památek, navíc na území památkové rezervace, by se ani za dnešních rozvolněných pravidel neměly povolovat. Jejich zájem na zachování je dostatečně vyjádřen platnou legislativou, jako je památkový zákon a

³¹⁶ Čj. SÚPP 2419/93 ze dne 22. 6. 1993

³¹⁷ Zajímavostí je, že OPP MHMP nejprve doporučil prohlášení objektu za památku. Po třech měsících ale zrušil toto vyjádření, neboť bylo v rozporu se souhlasným stanoviskem k novostavbě. Čj. OPP 3179/93 ze dne 14. 12. 1993 a OPP–3179/93–11 zde dne 18. 3. 1994. Digitální dokumenty jsou uloženy v MIS a dostupné přes:

<http://pamatkovykatalog.cz?legalState=153099&action=legalState&presenter=LegalStatesResults>,
vyhledáno 10. 4. 2018.

vyhláška o Pražské památkové rezervaci. V době projednávání této kauzy navíc platila též vyhláška z roku 1985 o zásadách usměrňování rozvoje PPR.

Čím byla dána změna postojů? Byla v tehdejší době tak velká touha po moderní architektuře, že ji i někteří památkáři chtěli dát prostor i na úkor chráněného domu? Dnes to můžeme ověřit jen stěží. Naštěstí se záměr demolice neuskutečnil. To, že se neuskutečnila, ovšem neznamena, že by nastavená pravidla opravdu fungovala. Případ nám spíše dokládá situaci obdobnou kauze hotelu Palace – investor od záměru ustoupil, buď vlivem veřejných protestů, nebo dal přednost jiné investiční příležitosti.

6 Závěr

Během sledovaného období jsme tak mohli vidět, že ochranu architektonického dědictví se nedařilo dostatečně zajišťovat ani v 80. letech, ani 90. letech. Tato problematika má přitom dvě roviny, které se vzájemně prolínají. První rovinou je obecně chátrání, jež je výsledkem záměrné či nezáměrné pasivity při údržbě objektů. Je-li stav objektů vlivem dlouhodobého chátrání již velmi špatný, pak se mnohdy objeví necitlivé stavební záměry či plány na demolici. Samy o sobě tyto záměry ještě nejsou až tak závažným problémem. Konflikt však nastává ve chvíli, kdy instituce netrvají důsledně na zachování památkově hodnotných staveb. Druhou rovinou je tedy nedůsledná regulace vlastnictví a nedostatečné hájení veřejného zájmu.

Nedostatečná průběžná údržba staveb byla způsobena změnou priorit; poválečnou bytovou krizí se stát snažil řešit rychlou výstavbou nových bytů, opomněl ale při tom investovat do stávajícího stavebního fondu. To mělo za následek vedle chátrání objektů také do určité míry postupné přestěhovávání obyvatelstva mimo centrum. Ze starých bytů pak vznikaly například kanceláře či hotely, našel-li se silnější investor, jenž byl ochotný financovat opravu domu. Zpočátku šlo o investory tuzemské, později v 80. letech, jak bylo popsáno v případě Malé Strany, šlo také o investory zahraniční.

Ústředním problémem byla výlučná orientace státní politiky na typizaci stavebního materiálu a výrobků, jenž byla zapříčiněna snahou o rychlou a snadnou výstavbu potřebných nových bytových jednotek. Tomu byl následně přizpůsoben průmysl, a přestože panovalo netržní prostředí, jednotlivé stavební podniky fungovaly v oblasti svých finančních aktivit velmi účelově, tedy tak, aby jejich výnosy byly co nejvyšší bez ohledu na zájmy památkové péče.

V 80. letech byl ale stavební fond v natolik špatném stavu, že bylo skutečně potřeba zájem obracet na rekonstrukci budov. Centrální plánování se postupně přizpůsobovalo tomuto požadavku, ale státní podniky nebyly připraveny na tuto změnu. Přípravy byly komplikované a zdlouhavé.

Špatný technický stav bývá často jednou z příčin, proč investor nakonec předloží záměr na demolici domu nebo na jeho razantní necitlivou přestavbu. Tento postup jsme mohli sledovat jak v případě nádraží Těšnov nebo hotelu Palace, tak také v případě Špačkova

domu. Nejinak je tomu v kauzách z dnešní doby. Přitom se však ukazuje, že argumentace špatným technickým stavem se často zneužívá především v situacích, kdy domy jsou vybydlené a po jistou dobu puštěné; to však ještě neznamená, že jsou skutečně ve stavu pouze ke zbourání.

V obou sledovaných obdobích byly firmy, kterým špatný technický stav historických domů vlastně vyhovoval. Zchátralé domy vnímaly jako ekonomicky výnosnou stavební parcelu v lukrativní lokalitě. V této souvislosti můžeme připomenout záměry na výstavbu hotelů na Malé Straně konce 80. let, v 90. letech takových případů bylo mnohem víc; za všechny můžeme opět uvést Špačkův dům.

Rozhodující potom je, jak se zachová státní aparát a má-li k dispozici dostatečnou právní oporu v platné legislativě. Viděli jsme, že do roku 1990 se postupně konstituovala soustava odborných institucí, které měly k dispozici dobře napsaný památkový zákon, vyhlášku z roku 1985 o zásadách usměrňování rozvoje Pražské památkové rezervace a do konce 80. let vznikla také podrobná územně plánovací dokumentace pro centrum Prahy. Zkostnatělost a pomalost úřadů a národních podniků však neumožňovala efektivní výkonnost správy nemovitého majetku, jak bylo demonstrováno na případě regenerace Janského vršku. Vlivem dominantního postavení komunistické strany také docházelo k čistě politickým rozhodnutím, jak bylo uvedeno v případě zbourání nádraží Těšnov.

Obecně však můžeme říct, že za normálních společenských okolností by výše popsany systém památkové péče mohl docela dobře fungovat. Relativně poklidná transformace úřadů těsně po roce 1989 proběhla za značné personální kontinuity. Do čela Státního ústavu památkové péče byl zvolen jeho dlouholetý a respektovaný památkář Josef Štulc. První ředitelkou Pražského ústavu památkové péče byla pracovnice tohoto ústavu Věra Müllerová. Žádné rozsáhlé výměny neprobíhaly ani na ÚHA nebo SÚRPMO. Díky této kontinuitě se dařilo předávat potřebné zkušenosti nastupující mladší generaci.

Ani širší společnost nestála proti památkářům tak, jak se to dnes může zdát. Josef Štulc vzpomíná, že památkáři v 70. a 80. letech neměli u obyvatel nejhorší pověst. Při dokumentování historických domů v Olomouci je obyvatelé jednotlivých objektů přijímali ve svých domovech poměrně vlídně a umožňovali jim pracovat v takovém rozsahu, jakém potřebovali. K tomu dále dodává: *„Drtivá většina památek byla ve*

*vlastnictví státu, takže byl-li zde konflikt mezi zájmy památkové péče a zájmy vlastníka, odehrával se tak v zásadě mimo soukromé osoby. Poté, co s příchodem 90. let začalo převažovat soukromé vlastnictví, spory se přirozeně přesunuly ve vztahu k jednotlivým majitelům.*³¹⁸ Odborná i většinová veřejnost nebyly tehdy tak rozklížené. Naopak se mohly těšit vzájemné důvěře po všeobecně známých kauzách, kdy památkáři i veřejnost zastávali shodný názor.

Všechny tyto vhodné předpoklady se pak mohly plně rozvinout za nového demokratického režimu. Je obdivuhodné, s jakou prozíravostí upozorňovali mnozí odborníci před ztrátou autenticity Prahy ve prospěch soukromých ekonomických zájmů. Přestože tyto snahy podpořil také tehdejší Václav Havel nebo první porevoluční ministr kultury Milan Lukeš,³¹⁹ nedokázalo se těchto poznatků využít a systém nastavit tak, aby nedošlo k přílišné komercializaci centra města.

Proč se tedy nepodařilo využít všech výše zmíněných předpokladů i po roce 1989?

Jako jeden z klíčových problémů můžeme označit rozhodnutí rady hl. města Prahy, že Pražský ústav památkové péče bude jako jediný památkový ústav zřizován přímo městem a nikoliv ministerstvem kultury. Samostatným kritickým momentem bylo jmenování Pavla Pirkla ředitelem odboru památkové péče, protože Pirkl byl nezdůvěryhodně nakloněn zájmům soukromých investorů, jejichž projekty byly v rozporu s památkovou péčí. Po dobu, kdy byla ve funkci ředitelky PÚPP Věra Müllerová, měl magistrátní památkový odbor alespoň názorového oponenta na rovnocenné úrovni. Po četném medializování památkových sporů mezi Müllerovou a Pirklem však byla Müllerová odvolána a na její místo jmenován Pavel Pirkl, který své postoje nijak nezměnil a dál ve sledovaných kauzách vycházel vstříc developerským zájmům. Vlivem jeho vstřícného chování tak došlo k částečné diskreditaci samotného památkového ústavu, neboť bylo zcela zřejmé, že tento ústav chrání památkové objekty jen v některých případech. Část zaměstnanců PÚPP se proti tomu stavu sice vzepřela, reakcí na jejich nesouhlas však bylo ukončení jejich pracovních poměrů na památkovém ústavu. Časopis Reflex shrnul

³¹⁸ Rozhovor s Josefem Štuncem, 7. 3. 2018.

³¹⁹ V únoru roku 1990 Milan Lukeš v rozhovoru sdělil, že je „*nutné zabránit nežádoucímu úniku památkových hodnot do zahraničí nebo jejich devastaci komerční činností. To neznámá, že by obchodně využity být nemohly – jenomže se to musí dít v každém jednotlivém případě citlivě a kulturně. Nehodláme měšťanské domy a šlechtická sídla šmahem proměňovat v restaurace a hotely, nehodláme budovat v jádru našich měst devizově cizinecká ghetta.*“ Velká přání i problémy. O naší kultuře s ministrem Milanem Lukešem. In: Svobodné slovo, 19. 2. 1990, 4.

situaci v roce 1998 krátce po rezignaci Pavla Pirkla následovně: „*Pražský památkový ústav se stále více podobá uschlé větvi na magistrátním stromu, který vinou svého ředitele už dávno ztratil vůli nést jiné plody než trpké. Ředitel sice rezignoval, ale výsledky jeho práce nás budou provázet dál.*“³²⁰

K rozměňování systému přispěla také proměna Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů v soukromou společnost, což bylo navíc doprovázeno odchodem mnoha odborníků starší i mladší generace. Nejen že tím de facto zanikl vysoce kvalifikovaný ústav s respektovanou pozicí, ale současně to znamenalo konec jednotně vypracovávaných stavebně-historických průzkumů, které díky volnosti zákona o státní památkové péči č. 20/1987 Sb. může dnes vypracovávat jakákoliv osoba bez ohledu na své zkušenosti a znalosti. V dnešní době v Praze tak přesně vidíme, kam tento stav vedl. Mnohé nekvalitně zpracované průzkumy dnes slouží zájmům soukromých společností a jejich naddimenzovaným stavebním záměrům, neboť zpracovatelé průzkumů na objednávku investorů napíší takové hodnocené dané stavby, aby to vyhovovalo právě jim. Jsme tak svědky situací, kdy tyto elaboráty jsou využívány jako protiváha odborných vyjádření památkového ústavu.

Problémem byl také nedostatečně efektivně fungující Útvar hlavního architekta. Přestože jeho transformace roku 1994 na Útvar rozvoje města byla vedena snahou o zlepšení jeho fungování, zmodernizování a o větší pružnost, nepodařil se tento záměr zcela naplnit. Vlivem neochoty politické reprezentace schvalovat nové územně plánovací dokumenty vzrostla na útvaru nedůvěra v efektivitu výsledků vlastní práce a tím pádem také neochota stav věcí měnit. Stejně jako tomu bylo v případě porevolučního SÚRPMO, také z ÚRM postupem času odcházeli schopní pracovníci, takže se z útvaru stávala neakceschopná instituce.

Spolu s tím docházelo také k oslabování legislativních a koncepčních dokumentů. Již koncem roku 1989 se vzhledem k novým společenským poměrům začalo mluvit o potřebě nového památkového zákona. Po několika letech fungování odborné pracovní skupiny však byla tato skupina z rozhodnutí ministerstva kultury rozpuštěna s tím, že nové znění vznikne pouze v rámci samotného ministerstva. Od počátku 90. let se také

³²⁰ COUFALOVÁ 1998, 28. Změna ve zřizování Pražského ústavu památkové péče nastala až roku 2000, kdy byl ústav převeden pod Ministerstvo kultury ČR spolu s ostatními památkovými ústavy.

připravoval nový územní plán pro Prahu, dlouhá léta ale neúspěšně. Bez náhrady byla zrušena vyhláška z roku 1985 o zásadách usměrňování rozvoje Pražské památkové rezervace.

Také je třeba si uvědomit dobovou atmosféru na počátku 90. let. Revoluční doba vždy s sebou nese překračování hranic a různé změny se dějí nad rámec kompetencí aktérů. Již ze samotné definice jedná revoluční doba mimo ústavní rámec. A když se celé dění odehrává jen na nejistých základech, pak další navazující změny nemohou být o mnoho pevnější. Docházelo k překotným změnám, které by mimo revoluční dobu, která trvala minimálně první polovinu 90. let, nikdo neschválil. To vše tak vedlo k nekoncepčnosti, nedotaženosti a nejistotám.

Do systému po roce 1989 přibyl nový silný hráč, kterým byl soukromý vlastník. Porevoluční doba nebyla nakloněna jakýmkoli regulacím a v atmosféře privatizací a navracení majetku nebyla vůle vlastnické právo příliš omezovat. Zcela se opomíjel fakt, že existují společenské nároky na soukromé vlastnictví a že při nakládání majetku je nutno zohledňovat veřejný zájem. V této souvislosti si můžeme položit otázku, zda-li vyhláška z roku 1985 o zásadách usměrňování rozvoje PPR byla v novém demokratickém právním řádu skutečně v rozporu s Listinou základních práv a svobod, jak se tehdy říkalo. Je totiž třeba uvědomit, v jaké době a za jaké rétoriky došlo k jejímu zrušení.

V předložené diplomové práci je nastíněno, jak se této nepřehledné situace začalo zneužívat. Jiný pohled na památkovou péči v kontextu vývoje samosprávy v 90. letech v Praze nabízí politolog Martin Horák, autor knihy *Úspěch i zklamání: demokracie a veřejná politika v Praze 1900–2000*. Horák na základě svého bádání a četných rozhovorů s aktéry zjistil, že během 90. let stále více zastupitelů hlavního města Prahy podnikalo v oblasti nemovitostí či ve stavebních firmách.³²¹ Politici tak měli čím dál větší zájem na rušení pravidel, upravující stavební činnost v památkové rezervaci. Vlivem neexistence zákona o střetu zájmů³²² se politici poměrně často zapojovali do jednání o nakládání pražských nemovitostí, takže mohli uplatňovat svůj vliv přímo.

³²¹ HORÁK 2014, 191, 198.

³²² HORÁK 2014, 195.

Nejen v 90. letech, popisovaných Horákem, ale v obou sledovaných obdobích nebyla ochrana památek dostatečně rezistentní před vnějšími zásahy. Ačkoliv památková obnova historických měst a objektů byla v systému plánované ekonomiky obtížně realizovatelná, ukazuje se při podrobném studiu jednotlivých kauz, že zásadní selhání památkové péče byla způsobena mechanismem vnějších zásahů. Ten jsme si zvykli nazývat klientelistickým systémem a je zřejmé, že vznikl bezpochyby dříve než 90. letech.

Závěrem se můžeme vrátit k úvodnímu citátu Jiřího Hruzy: *„Žádná společnost si nemůže dovolit nevyužívat, zanedbávat a v důsledku nedostatečné péče ztrácet rozsáhlé materiální hodnoty, které představují její hmotné životní prostředí.“* Základem je řádná péče, která je nejlepší a nejúčinnější ochranou architektury. Dobrý stav stavebního fondu spolu s odborným poznáním hodnot architektonického dědictví vytváří vhodné předpoklady pro jejich další zachování. Obě tyto složky v kritických případech zpravidla selžou. Selže-li pak také státní systém památkové péče, pak se musí ozvat širší veřejnost a snažit se o nápravu. Stojí to sice mnoho úsilí a výsledek je nejistý, ale právě díky konfrontaci názorů se mohou nalézt slabiny systému, což je nutný předpoklad pro změnu k lepšímu.

7 Seznam literatury a pramenů

10 let od zbourání nejkrásnějšího nádraží. In: Architekt, č. 8, 1995, 7

AKTUALITY AUÚP 1992 – Aktuality Asociace pro urbanismus a územní plánování, č. 12, 1991

BAJGAR 1992 – Radek BAJGAR: Hotel. In: Reflex, č. 37, 1992, 12

BAŠE 1992 – Miroslav BAŠE: Ad dům 783/24 pro Václavské náměstí. In: Architekt, č. 19–20, 1992, 6

BAŠE 1995 – Miroslav BAŠE: Asanace, rekonstrukce a regenerace historických jader. In: Miroslav BAŠE (et. al.): Česká architektura 1945–1995. Praha 1995

BAŠE 2009 – Miroslav BAŠE: Miroslav Baše: město – suburbie – venkov (kat. výst.). Praha 2009

BAŤKOVÁ 1998 – Růžena BAŤKOVÁ (ed.): Umělecké památky Prahy. Nové Město. Praha 1998

BEČKOVÁ 2000 – Kateřina BEČKOVÁ (ed.): Sto let Klubu Za starou Prahu 1900–2000, Praha 2000

BERÁNKOVÁ / HOŘEJŠÍ / SEDLÁK / SEDLÁK / HONEISER: Hana BERÁNKOVÁ / Alena HOŘEJŠÍ / Jan SEDLÁK / Martin SEDLÁK / Ladislav HONEISER: Pražská památková rezervace. Praha 2001

BIEGEL 1999 – Richard BIEGEL: Bestie nad Prahou. In: Respekt, č. 4, 1999

BIEGEL 2012 – Richard BIEGEL: Tak trochu smutná oslava. Gratulace k opomenutému výročí Pražské památkové rezervaci. In: Dějiny a současnost, č. 1, 2012, 30–33

BIEGEL 2014 – Richard BIEGEL: Ústí nad Labem: Rozporuplný osud gotického města, 269–283. In: Aleš MUDRA / Michaela OTTOVÁ (ed.): Trans montes. Podoby středověkého umění v severozápadních Čechách. Praha 2014

BLAŽEK 1991 – Bohuslav BLAŽEK: Praha na pitevním stole. In: Architekt, č. 25–26, 1991, 13

BROUMOVSKÝ 1985 – Tomáš BROUMOVSKÝ (et al.): Dvacet let práce pro hlavní město Prahu. Praha 1985

Causa Palace. In: Mladá Fronta, 23. 5. 1987

COUFALOVÁ 1998 – Martina COUFALOVÁ: Mám jednu ruku dlouhou. In: Reflex, č. 28, 1998, 28–33

ČECHTICKÝ 2000 – Tomáš ČECHTICKÝ: „Péče magistrátních památkářů“. In: Týden, č. 10, 28. 2. 2000, 28–29

DEKLARACE O PRAZE 1991 – Deklarace o Praze. In: Architekt, č. 11, 1991, 6

DISKUZE NA ÚHA 1991 – Diskuze na ÚHA. In: Architekt, č. 15, 1991, 1, 6

DVĚ OTÁZKY PRO VĚRU MÜLLEROVOU 1992 – Dvě otázky pro Věru Müllerovou. In: Architekt, č. 21, 1992, 2

Four seasons: Památkáři protestují proti podmínkám. In: Architekt, č. 16–17, 1994, 12

FOUR SEASONS. PRAŽSKÉ GRÉMIUM K SOUTĚŽI II. – Four Seasons. Pražské grémium k soutěži II. In: Architekt, č. 3, 1996, 4

FOUR SEASONS. STÁLE NEJASNO 1995 – Four Seasons. Stále nejasno. In: Food Service, č. 1–2, 1995, 7

FOUR SEASONS. NOVÁ VEŘEJNÁ SOUTĚŽ NA HOTEL – Four Seasons. Nová veřejná soutěž na hotel. In: Architekt, č. 1, 1997, 28–44.

FRAGNER 2017 – Benjamin FRAGNER: Všímat si mizejícího. In: PROPAMÁTKY, jaro 2017, 3–5

GEBERT 1992 – Jiří GEBERT: ÚHA holdingovým vlastníkem Prahy?. In: Architekt, č. 4, 1992, 6

GIRSA 2004 – Václav GISRSA: SÚRPMO – čest jeho památce?. In: Zprávy památkové péče, č. 6, 2004, 500–504

HAMPEJS 1971 – Václav HAMPEJS: Jak nádraží mělo na kahánku. In: Večerní Praha, 7. 1. 1971

Hanzlíková 2000 – Kateřina Hanzlíková: Průlom U Klíčů na Malé Straně, 112–116. In: BEČKOVÁ 2000

HEŘMAN 1991 – Petr HEŘMAN: Nejen o Královské cestě. In: Staletá Praha, 1991, 11–53

HOLEČEK 1993 – Josef HOLEČEK: Architekti prominou.... In: Architekt, č. 21, 1993, 7

HORČÍK 1985 – Zdeněk HORČÍK (ed.): Rozvoj Prahy a její socialistická budoucnost. Praha 1985

HORNIECKÝ / VOHRNA 1983 – Zdeněk HORNIECKÝ / Jiří VOHRNA: Vzorová řešení modernizace bytového fondu: sborník příkladů postupu přípravy a řešení modernizace, díl 1. Praha 1983

HOVOŘÍME S IVO OBERSTEINEM 1994 – Hovoříme s Ivo Obersteinem. In: Architekt, č. 10, 1994, 1, 4

HORÁK 2014 – Martin HORÁK: Úspěch i zklamání: Demokracie a veřejná politika v Praze 1990–2000. Praha 2014

HLAVNÍ ARCHITEKT PRAHY ODVOLÁN 1994 – Hlavní architekt Prahy odvolán. In: Architekt, č. 6, 1994, 2

HLOBIL 1985 – Ivo HLOBIL: Teorie městských památkových rezervací (1900–75). Praha 1985

HLOBIL 2008 – Ivo HLOBIL: Na základech konzervativní teorie české památkové péče. Praha 2008

HORSKÝ 1993 – Jiří HORSKÝ: Památková péče v Praze. In: Architekt, č. 20 1993, 7

HORSKÝ 1994a – Jiří HORSKÝ: ÚRM modifikuje zastavovací podmínky ÚHA. In: Architekt, č. 16–17, 1994, 12

HORSKÝ 1994b – Jiří HORSKÝ: Four Seasons. Věc veřejná. In: Architekt, č. 25– 26, 1994, 18

HORSKÝ 1995a – Jiří HORSKÝ: Four Seasons do druhého kola. Nové podmínky, stará polemika. In: Architekt, č. 10, 1995, 4

- HORSKÝ 1995b – Jiří HORSKÝ: Mrtvá sezóna aneb Stane se Alšovo nábřeží pro společnost Four Seasons noční můrou?. In: Architekt, č. 13, 1995, 12
- HORYNA 1990 – Mojmír HORYNA: Malá Strana 1989. In: Lidové noviny, 9. 1. 1990, 5
- Hotel Palace rekonstrukce. In: Československý architekt, č. 14, 1987, 3
- Hotel Palace stále „žhavý“ problém?. In: Československý architekt, č. 14, 1988, 3
- Hotelový rozruch. In: Večerník Praha, 31. 5. 1989
- HRUŠKA 1972 – Emanuel HRUŠKA: Urbanistické problémy historického jádra hlavního města Prahy. In: Zprávy Klubu Za starou Prahu, 1972, 14–15
- HRŮZA 1989 – Jiří HRŮZA: Město: Praha. Praha 1989
- HRŮZA 1996 – Jiří HRŮZA: Vývoj urbanismu II. Praha 1996
- CHURAŇ (kol.) 1998 – Milan CHURAŇ (kol.): Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století. I. díl A–M. Praha 1998
- I obchod má své meze. In: Svobodné slovo, 18. 5. 1989
- INTERVIEW s Václavem Girsou 1984 – Interview po drátě na téma všedního dne s Václavem Girsou. In: Československý architekt, č. 25, 1984, 2
- INTERVIEW s Mojmírem Horynou 1990 – Interview po drátě s Mojmírem Horynou. In: Architekt, č. 7, 1990, 2
- INTERVIEW s Josefem Holečkem 1990 – Interview po drátě s Josefem Holečkem. In: Architekt, č. 12, 1990, 2
- INTERVIEW s Janem Kaslem 1993 – Interview s Janem Kaslem. In: Architekt, č. 24, 1993, 2
- INTERVIEW s Jiřinou Knížkovou 1993 – Interview s Jiřinou Knížkovou. In: Architekt, č. 20, 1993, 2
- INTERVIEW s Věrou Müllerovou 1992 – Naše interview. Rozhovor s Věrou Müllerovou. In: Architekt, č. 6, 1992, 2

INTERVIEW s Petrem Kratochvílem a Janem Sedlákem 1991 – Interview s Petrem Kratochvílem a Janem Sedlákem. In: Architekt, č. 11, 1991, 1, 6

JEŽKOVÁ / POSPISZYL: Alena JEŽKOVÁ / Tomáš POSPISZYL: Pražský Potěmkin. In: Reflex, č. 26, 1994, 30–35

KANADSKÁ SPOLEČNOST FOUR SEASONS... 1992, 2 – Kanadská společnost Four Seasons.... In: Architekt, č. 23, 1992, 2

KASALICKÝ 1985 – Václav KASALICKÝ: Modernizace a přestavba. In: Architektura ČSR, č. 7, 300–301

KASL 1993 – Jan KASL: Na téma ÚHA. In: Architekt, č. 8, 1993, 15

KIBIC 2004 – Karel KIBIC: Třicet let úsilí o prohloubení památkové ochrany našich historických měst. Ke vzniku a rozvoji druhé formy památkové ochrany sídel. In: Zprávy památkové péče, č. 3, 2004, 232–243

KIBIC 2004 – Karel KIBIC: Ke vzniku a vývoji památkové ochrany historických sídel – městské památkové zóny. In: Zprávy památkové péče, č. 5, 2008, 355–364

KIBIC 2015 – Karel KIBIC: Významné období let 1989–2014 ve vývoji našich historických měst. In: Zprávy památkové péče, č. 1, 2015, 65–72

KIBIC / VOŠAHLÍK 2011: Karel KIBIC / Aleš VOŠAHLÍK: Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945–2010. Praha 2011

KLAPALOVÁ / ŠPRUNKOVÁ 1999: Martina Klapalová / Jana Šprunková: Výstavba hotelu Four Seasons na Alšově nábřeží již začala. In: Mladá fronta DNES, 14. 1. 1999, 6

KOHOUT / KUPTÍK 1987 – Jiří KOHOUT / Ivan KUPTÍK: Trpké stěhování. Poznatky z Jánského vršku. In: Haló sobota, 15. 8. 1987

KOMÁREK 2009 – Michal KOMÁREK: Malá Strana na nohou. In: Respekt, č. 38, 2009, 32–33

KONCEPCE 1975 – Koncepce dalšího rozvoje státní památkové péče v hlavním městě Praze. Praha 1975

- KOUKALOVÁ 2017 – Martina KOUKALOVÁ: Když staré ustupuje novému: asanace během normalizace. In: SKŘIVÁNKOVÁ / ŠVÁCHA / KOUKALOVÁ / NOVOTNÁ 2017
- KREJČÍ 2000 – Marek L. KREJČÍ: Malá Strana 1890–1950. In: BEČKOVÁ 2000
- KUČERA 1992 – Zdeněk KUČERA: Slovo stavebníka a majitele. In: Architekt, č. 16, 1992
- KUČOVÁ 2004 – Věra KUČOVÁ: Praha jako památková rezervace napsaná na Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. In: Zprávy památkové péče, č. 1, 2004, 7–11
- KURZ 2012 – Michal KURZ: Architektonické proměny center českých měst (bakalářská práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy). Praha 2012
- KURZ 2015 – Michal KURZ: Za novou Prahu! Tradice, vize a budování (obrazu) města po roce 1945 (diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy). Praha 2015
- KVAČKOVÁ 1987 – R. KVAČKOVÁ: O Jánském vršku. In: Svobodné slovo, 4. 7. 1987
- LÍBAL 1992 – Dobroslav LÍBAL: Ad dům 783/24 pro Václavské náměstí. In: Architekt, č. 19–20, 1992, 6
- LÍBAL 1994a – Dobroslav LÍBAL: Klub Za starou Prahu na sklonku dvacátého století. In: Zprávy Klubu Za starou Prahu, 1994, 2–4
- LÍBAL 1994b – Dobroslav LÍBAL: Zamyšlení nad Václavským náměstím. In: Zprávy Klubu Za starou Prahu, 1994, 20–21
- LUKEŠ 1987a – Zdeněk LUKEŠ: Hotel Palace ano nebo ne?. In: Československý architekt, č. 7, 1987, 2
- LUKEŠ 1987b – Zdeněk LUKEŠ: Poznámka k studii ing. arch. Ivo Nahálky. In: Československý architekt, č. 14, 1987, 3
- LUKEŠ 1990 – Zdeněk LUKEŠ: Rozhovor se Zdeňkem Lukešem. In: Architekt, č. 8, 1990, 1, 5
- LUKEŠ 1991 – Zdeněk LUKEŠ: Zpráva o „Praze“. In: Dějiny a současnost, č. 2, 1991, 62–63

LUKEŠ 1993a – Zdeněk LUKEŠ: Proč magistrát ignoruje svou památkovou komisi?. In: Architekt, č. 3, 1993, 8

LUKEŠ 1993b – Zdeněk LUKEŠ: Jak usmrtit dům. In: Lidové noviny, 13. 2. 1993

MAN 1995a – Jan MAN: Model made in Four Seasons. In: Architekt, č. 11, 1995, 8

MAN 1995b – Jan MAN: Alšovo nábřeží v Praze. K úskalím příprav soutěže na Hotel Four Seasons. In: Architekt, č. 12, 1995, 10

MATĚJ 2008 – Miloš MATĚJ: Péče o technické a průmyslové památky. In: Zprávy památkové péče, č. 6, 2008, 514–519

MEMORANDUM 1968 – Memorandum o současném stavu památkové péče. In: Umění XVI, 1968, 321–347.

MLÉČKOVÁ 2011 – Tereza MLÉČKOVÁ: Architekt Karel Prager a pražská architektura šedesátých let (bakalářská práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy). Praha 2011

MLÉČKOVÁ 2015 – Tereza MLÉČKOVÁ: Architekt Zdeněk Kuna : vybrané realizace a projekty šedesátých a sedmdesátých let (diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy). Praha 2015

MUK 1987 – Jan MUK: Ještě k hotelu Palace. In: Československý architekt, č. 24, 1987, 5

MÜLLEROVÁ / LUKEŠ 1993 – Věra MÜLLEROVÁ / Zdeněk LUKEŠ: Z Pražského grémia. In: Architekt, č. 24, 1993, s. 6

Návrh územních a hospodářských zásad pro územní plán zóny území Jánský vršek, 1980, nepublikovaný strojopis.

ONDRÁČKOVÁ 1993 – Jiřina ONDRÁČKOVÁ: Na téma památková komise MÚP. Kdy začne zasedat?. In: Architekt, č. 4, 1993, 8

Palace opět jinak, podepsáno značkou pche. In: Mladá fronta, 29. 1. 1987

PAMÁTKOVÁ PÉČE 1993 – Památková péče 1993: Na ostří nože. In: Architekt, č. 10–11, 1993, 4

PÉČOVÁ 2016 – Kristýna PÉČOVÁ: Socha, místo, vztah – Čechy v 80. letech 20. století (bakalářská práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy). Praha 2016

POLÁČKOVÁ 2015 – Tereza POLÁČKOVÁ: Urbanistický vývoj Žižkova ve druhé polovině 20. století (bakalářská práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy). Praha 2015

PLOS 1996 – Jiří PLOS: Stanovisko České komory architektů k veřejné povaze regulačních podmínek. In: Architekt, č. 8, 1996, 6

PORADA 1987 – Společná porada Štátneho ústavu pamiatkovej starostlivosti v Bratislavě a Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze. In: Památky a příroda, č. 3, 1987, 156–157

Praha – Budoucnost historického města. Tour-d'Aigues 1992

PRAHA: KONEC ÚHA 1994 – Praha: Konec ÚHA. Jan Kasl: Hlavní architekt nepochopil svou roli. Zřízení Útvar rozvoje města. In: Architekt, č. 14–15, 1994, 1, 12

PRAHA & ÚHA & BRATISLAVA 1991 – Praha & ÚHA & Bratislava. 11 otázek pro hlavní architekty Prahy a Bratislavy Ivo Obersteina a Petera Beňušku. In: Architekt, č. 20, 1991, 1, 6.

Praha láká a žaluje. In: Lidová demokracie, 19. 5. 1989

PRAŽSKÁ REZOLUCE 1990 – Pražská rezoluce, in: Architekt, č. 21, 1990, 5

PROVOLÁNÍ 1990 – Provolání k ochraně kulturního dědictví. In: Architekt, č. 1, 1990, 8

RAMPÍR 1983 – Petr RAMPÍR: Nádraží bez kolejí a lokomotiv. In: Lidová demokracie, 18. 3. 1983, 3

RUTH 1975 – Cyril RUTH: Bývalé nádraží. In: Lidová demokracie, 1. 2. 1979, 10

SÁDEK 1985 – Miloš SÁDEK: Regenerace Jánského vršku v Praze na Malé Straně. In: Architekt, č. 7, 1985, 306–308

SAZIMA 2008 – Tomáš SAZIMA: Nádraží na Těšnově směle konkurovalo Vídni. In: Pražský deník, 1. 11. 2008, 4

SEDLÁK 1995 – Jan SEDLÁK: Anenská. Plán ochrany. In: Architekt, č. 18, 1995, 1, 18–19

SEDLÁK 2009 – Jan SEDLÁK: „Rodokmen“ urbanistických prací pro území Pražské památkové rezervace, in: BAŠE 2009

SEDLÁK / HORSKÝ 1992 – Jan SEDLÁK / Jiří HORSKÝ: Projekt ochrany světového unikátu. In: Architekt, č. 19–20, 1992, 13

SEDLÁK / SEDLÁK / PLICKA 1992 – Jan SEDLÁK / Martin SEDLÁK / Ivan PLICKA: Cena Prahy. In: Architekt, č. 19–20, 1992, 12–13

SEDLÁKOVÁ 1992 – Dagmar SEDLÁKOVÁ: Poznámka k rozhovoru Architekta s ředitelkou Pražského ústavu památkové péče. In: Architekt, č. 10, 1992, 8

SEDLÁKOVÁ 2006 – Dagmar SEDLÁKOVÁ: Zpráva o významném úkolu památkové péče 21. století – o obnově identifikace kulturních památek České republiky. In: Zprávy památkové péče, č. 2, 2006, 152–154

SEDLÁKOVÁ 2013 – Radomíra SEDLÁKOVÁ: Karel Prager. Praha 2013

SKŘIVÁNKOVÁ / ŠVÁCHA / KOUKALOVÁ / NOVOTNÁ 2017: Lucie SKŘIVÁNKOVÁ / Rostislav ŠVÁCHA / Martina KOUKALOVÁ / Eva NOVOTNÁ (ed.): Paneláci 2. Historie sídlišť v českých zemích 1945–1989. Praha 2017

SMĚTÁK / PUČEROVÁ 2010 – Pavel SMĚTÁK / Klára PUČEROVÁ (ed.): 60'/70': Věra a Vladimír Machoninovi. Praha 2010

SOLAŘ 1999 – Miloš SOLAŘ: Tři historické domy na Alšově nábřeží ustoupily stavbě hotelu Four Seasons. In: Mladá Fronta DNES, 27. 4 1999, 2

SOUTĚŽ NA HOTEL FOUR SEASONS V PRAZE 1995 – Soutěž na hotel Four Seasons v Praze. In: Architekt, č. 3, 1995, 8–12

SPURNÝ 2016 – Matěj Spurný: Most do budoucnosti: laboratoř socialistické modernity na severu Čech. Praha 2016

STÁLE STEJNÉ FOUR SEASONS – Stále stejné Four Seasons. In: Architekt, č. 12, 1996, 5

- ŠEVČÍK 1985 – Jiří ŠEVČÍK: Obraz města a čtvrti Vinohrad (Příspěvek k urbanistickému a architektonickému vývoji). In: Documenta Pragensia 5/1, 1985, 60–75
- ŠTĚPÁNEK 1980 – Jindřich ŠTĚPÁNEK: Těšnovské otazníky. In: Mladá Fronta, 8. 10. 1980, 1
- ŠTĚTKA 1993 – Jan ŠTĚTKA: Bourat se bude, ale později. In: Český deník, 3. 2. 1993, 13
- ŠTULC 1984 – Josef ŠTULC: K oživování romantických koncepcí a puristických metod při sanaci a komplexní obnově stavebních památek. In: Památky a příroda, č. 3, 1984, 129–142
- ŠTULC 1987 – Josef ŠTULC: K současnému stavu metodologie údržby a obnovy stavebních památek. In: Památky a příroda, č. 3, 1987, 129–147
- ŠTULC 1999 – Josef ŠTULC: Fasádismus a identita měst. In: Zprávy památkové péče, č. 5, 1999, 149–153
- ŠVÁCHA 1985 – Rostislav ŠVÁCHA: Jan Šrámek – Alena Šrámková. In: Umění, č. 1 1985, 1–28
- ŠVÁCHA 1992 – Rostislav ŠVÁCHA: Ad dům 783/24 pro Václavské náměstí. In: Architekt, č. 19–20, 1992, 6
- ŠVÁCHA 1993 – Rostislav ŠVÁCHA: Dr. Müllerová a Klimentská. In: Architekt, č. 10–11, 1993, 4
- ŠVÁCHA 2001 – Rostislav ŠVÁCHA: Four Seasons. Kronika síly peněz. In: Literární noviny, č. 34, 22. 8. 2001, 13
- ŠVÁCHA 2010 – Rostislav ŠVÁCHA (ed.): Sial. Olomouc 2010
- ŠVÁCHA / PLATOVSKÁ 2007 – Rostislav ŠVÁCHA / Marie PLATOVSKÁ: Dějiny českého výtvarného umění VI/1, (1958–2000). Praha 2007
- TRAPEK 1987 – Jiří TRAPEK: Regenerace Jánského vršku. In: VTM, č. 18, 1987, 4–5
- UNESCO A FOUR SEASONS – UNESCO a FOUR SEASONS: Jsme spokojeni. In: Architekt, č. 1, 1997, 6

UTAJENÁ REGULACE 1995 – Utajená regulace. Four Seasons: Podmínky III. In: Architekt, č. 18, 1995, 2

Urbanistická studie Pražské památkové rezervace. In: Architekt, č. 1, 1995, 5–7

VESELÝ – Jan VESELÝ: Hotel Four Seasons na Alšově nábřeží. In: Za Starou Prahu: Věstník Klubu Za starou Prahu, č. 1–2, 2000, 4–5

VICHERKOVÁ 2015 – Veronik VICHERKOVÁ: Omnipol. Nad budoucností významné památky druhé poloviny dvacátého století visí otazník. In: Za Starou Prahu: Věstník Klubu Za starou Prahu, č. 2, 2015, 18–21

VLČEK 1996 – Pavel VLČEK (ed.): Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov. Praha 1996

VLČEK 1999 – Pavel VLČEK (ed.): Umělecké památky Prahy. Malá Strana. Praha 1999

VLČEK 2012 – Pavel VLČEK (ed.): Umělecké památky Prahy. Velká Praha A–L. Praha 2012

VODŇANSKÝ 1986 – Pavel VODŇANSKÝ: Modernizace kulturních památek s bytovým využitím. In: Památky a příroda, č. 1, 1986, 1–3

VOPAŘIL – J. VOPAŘIL: Kde bylo nejkrásnější nádraží v Evropě. In: Naše rodina, č. 9, 1979, 15

VOHRADNÍK 1984 – Josef VOHRADNÍK: Některé poznatky Výboru lidové kontroly ČSR z prověrky v oblasti státní památkové péče. In: Památky a příroda, č. 5, 1984, 254–261

VOŠAHLÍK 1992 – Aleš VOŠAHLÍK: Návrh kulturních památek České republiky k zápisu do Seznamu světového dědictví UNESCO. In: Zprávy památkové péče, č. 3, 1992, 37–39

VÝSLEDKY. HOTEL FOUR SEASONS 1996 – Výsledky. Hotel Four Seasons. In: Architekt, č. 24–25, 1996, 3

WELZ 1992 – Tomáš WELZ: ÚHA se brání v Telegrafu. In: Architekt, č. 17–18, 1992, 16

Za starou Prahu, zpráva ČTK, 24. 5. 1989

Za Starou Prahu: Věstník Klubu Za starou Prahu, č. 3, 2005

Za Starou Prahu: Věstník Klubu Za starou Prahu. Památková péče v Praze jako učebnice klientelismu, 2012, č. 1

Ze společnosti. In: Architekt, č. 16–17, 1993, 2

Závěry a doporučení účastníků celostátního odborového semináře ke komplexní obnově památkových areálů a celků, konaného ve dnech 16.–17. září 1986 a 27.–28. května 1987. In. Památky a příroda, č. 7, 1987, 385 – 386

ZEILER 1989 – Hans ZEILER: Hotel Palace Prag. Wien 1989

Zpravodaj / Federální ministerstvo pro technický a investiční rozvoj, 1980, 1983

Prameny:

AHMP f. MHMP II – Archiv hlavního města Prahy, fond Magistrát hlavního města Prahy II, karton 103 a karton 107

Archiv KZSP – Archiv Klubu Za starou Prahu: spisové složky z let 1973, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1991, 1992. Nové Město 1992-1999 (čp. 783, čp. 1216). Staré Město 1992-1999 (Four Seasons)

ÚMČ P8 SA – Úřad městské části Praha 8 – stavební archiv: složka D čp. 562 Karlín

Národní památkový ústav, územní odborní pracoviště v Praze:

- spisové složky:

- Jánský vršek
- Karlín 562 nádraží Těšnov
- Nové Město 1216
- Nové Město čp. 783
- Nové Město čp. 897
- Staré Město čp. 85, 1048, Four Seasons

- dokumentační fondy a fotografická sbírka:

- Karlín čp. 562 nádraží Těšnov
- Nové Město čp. 1216
- Nové Město čp. 783
- Nové Město čp. 897
- Staré Město čp. 85, 1048, Four Seasons

Internetové zdroje:

<http://www.iprpraha.cz/historie>, vyhledáno 4. 4. 2018

<https://www.npu.cz/historie-npu>, vyhledáno 10. 3. 2018

<http://mujweb.cz/denpote/index.htm>, vyhledáno 19. 4. 2018

[http://pamatkovykatalog.cz?element=13994280&action=element&presenter=Elements Results](http://pamatkovykatalog.cz?element=13994280&action=element&presenter=ElementsResults) vyhledáno 17. 5. 2018

Http://www.artslexikon.cz/index.php?title=Um%C4%9Bleckohistorick%C3%A1_spole%C4%8Dnost_v_%C4%8Cesk%C3%BDch_zem%C3%ADch&oldid=22424,
vyhledáno 13. 6. 2018

FILM 1995 – Lapidárium. Příběh nádraží. Připravili J. Knitlová, V. Blažek.1995

Rozhovor s Josefem Štulcem dne 7. 3. 2018

Rozhovor s Ladislavem Špačkem dne 21. 3. 2018

Rozhovor s Martinem Krisem dne 16. 4. 2018

Rozhovor s Vladislavem Razímem dne 18. 4. 2018

Rozhovor s Janem Sedlákem dne 4. 6. 2018

Rozhovor s Janem Kaslem dne 8. 6. 2018

8 Seznam obrázků

1. Praha, Tržiště 372/ 1, pohled od jihu, 1972. Foto: Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Malá Strana čp. 372, inv. č. 30 543
2. Praha, Hroznová 491/4, pohled od západu, 1963. Foto: Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Malá Strana čp. 491, inv. č. 2 346
3. Praha, pohled do ulice Řásnovka, pohled od jihozápadu, nedat. Foto: Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Staré Město Řásnovka, inv. č. 1 454
4. Výnos Federálního ministerstva pro technický a investiční rozvoj č. 10/1983. Reprodukce z: Zpravodaj / Federální ministerstvo pro technický a investiční rozvoj, 1983
5. Nařízení vlády České socialistické republiky č. 66/1971 Sb., o památkové rezervaci v hlavním městě Praze
6. Územní prognóza Pražské památkové rezervace, syntetický návrhový výkres. Archiv Martina Kriseho
7. Územní prognóza Pražské památkové rezervace, I. etapa regenerace (1980–1995). Archiv Martina Kriseho
8. Praha, nádraží Těšnov čp. 562, pohled od jihozápadu, 1905. Foto: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Praha-T%C4%9B%C5%A1nov_\(n%C3%A1dra%C5%BE%C3%AD\)#/media/File:Těšnovske_nadrazi.png](https://cs.wikipedia.org/wiki/Praha-T%C4%9B%C5%A1nov_(n%C3%A1dra%C5%BE%C3%AD)#/media/File:Těšnovske_nadrazi.png) vyhledáno 2. 7. 2018
9. Praha, nádraží Těšnov čp. 562, pohled od severozápadu, 1970. Foto: Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Karlín čp. 562, inv. č. 14 612
10. Praha, nádraží Těšnov čp. 562, pohled od severovýchodu na zadní průčelí, 1970. Foto: Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Karlín čp. 562, inv. č. 14 651
11. Praha, nádraží Těšnov čp. 562, pohled od západu, po ubourání severního křídla, nedat. Foto: Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Karlín čp. 562, inv. č. 14 612, autor SÚRPMO
12. Praha, nádraží Těšnov čp. 562, pohled od severozápadu, po ubourání severního křídla, nedat. Foto: Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Karlín čp. 562, inv. č. 14 612, autor SÚRPMO
13. SÚRPMO-Petr Feyrer, Kateřina Tlachová, rekonstrukce nádraží Těšnov, 1980, varianta I. Foto: Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Karlín čp. 562, Z 51 inv. č. 4192, autor SÚRPMO
14. SÚRPMO-Petr Feyrer, Kateřina Tlachová, rekonstrukce nádraží Těšnov, 1980, varianta II. Foto: Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Karlín čp. 562, Z 51 inv. č. 4192, autor SÚRPMO
15. SÚRPMO-Petr Feyrer, Kateřina Tlachová, rekonstrukce nádraží Těšnov, 1980, varianta I. Foto: Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Karlín čp. 562, Z 51 inv. č. 4192, autor SÚRPMO

16. SÚRPMO-Petr Feyrer, Kateřina Tlachová, rekonstrukce nádraží Těšnov, 1980, varianta II. Foto: Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Karlín čp. 562, Z 51 inv. č. 4192, autor SÚRPMO
17. Praha, dnešní stav lokality Těšnov, pohled od jihozápadu, 2018. Foto: autorka
18. Praha, pohled ulicí Jánský vršek, pohled od jihovýchodu, 2018. Foto: autorka
19. Praha, pohled ulicí Břetislavova, pohled od východu, 2018. Foto: autorka
20. Praha, Jánský vršek 324/11, pohled od jihu, nedat. Foto: Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Malá Strana čp. 324, inv. č. 1 425
21. Praha, Jánský vršek 324/11, interiér, 1968 Foto: Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Malá Strana čp. 324, inv. č. 10 631
22. Praha, Břetislavova 303/1, pohled od východu, 1977. Foto: Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Malá Strana čp. 303, inv. č. 39 436
23. Praha, Břetislavova 303/1, pohled od východu, 1980. Foto: Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Malá Strana čp. 303, inv. č. 40 348
24. Praha, pohled ulicí Tržiště, pohled od východu, 2018. Foto: autorka
25. Praha, Jánský vršek 324/11(vlevo), pohled od jihu, 2018. Foto: autorka
26. Praha, U Lužického semináře 85/2, pohled od jihovýchodu, 1966. Foto: Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Malá Strana U Lužického semináře, inv. č. 7 497
27. Praha, Seminářská 175/2. 176/4, 1747/6, pohled od jihu. Reprodukce z: ŠTULC 1984, 136
28. Praha, Mostecká 55/3, pohled od západu, 1966. Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Malá Strana čp. 55, inv. č. 5 313
29. Praha, Velkopřevorské nám. 489/6, pohled od severu, 1986. Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, MS 489, inv. č. 49 440
30. Praha, U Sovových mlýnů 503/2 a 527, pohled od jihovýchodu, 1970. Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Malá Strana čp. 503, 527, inv. č. 14 300
31. Oznámení o veřejném shromáždění obyvatel Malé Strany dne 31. 5. 1989. Foto: archiv KZSP, Spisy 1989, Hotely Malá Strana
32. Praha, Hotel Palace, Jindřišská 897/13, pohled od východu, historické foto. Foto: <https://www.palacehotel.cz/cz/history-cz/>, vyhledáno 18. 6. 2018
33. Praha, Hotel Palace, Jindřišská 897/13, pohled na fasádu do Jindřišské a do Panské ulice, 1907. Reprodukce z: ZEILER 1989, 10
34. Praha, Hotel Palace, Jindřišská 897/13, pohled na fasádu do Panské ulice, 1908. Reprodukce z: ZEILER 1989, 9
35. Praha, Hotel Palace, Jindřišská 897/13, půdorys mezaninu, 1935. Reprodukce z: ZEILER 1989, 5
36. Praha, Hotel Palace, Jindřišská 897/13, půdorys mezaninu, 1988-1989. Reprodukce z: ZEILER 1989, 15
37. Praha, Hotel Palace, Jindřišská 897/13, pohled od severozápadu na vybourané konstrukce, asi 1989. Reprodukce z: ZEILER 1989, 21

38. Praha, Hotel Palace, Jindřišská 897/13, pohled od severozápadu na vybourané konstrukce, asi 1989. Reprodukce z: ZEILER 1989, 24
39. Praha, Hotel Palace, Jindřišská 897/13, pohled od východu, 2018. Foto: autorka
40. Praha, Hotel Palace, Jindřišská 897/13, pohled od jihovýchodu, 2018. Foto: autorka
41. Urbanistická studie Pražské památkové rezervace, koncept 1991, problémová mapa. Archiv Martina Kriseho
42. Urbanistická studie Pražské památkové rezervace, koncept 1991, urbanistická hodnota území. Archiv Martina Kriseho
43. Praha, Klimentská 1216/46, pohled od severozápadu, 1993. Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Nové Město čp. 1216, inv. č. 54 762
44. Praha, Klimentská 1216/46, pohled od západu, asi 1993. Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Nové Město čp. 1216, inv. č. 54 748
45. Praha, Klimentská 1216/46, pohled od jihu na částečně nezastavěný blok a na zadní trakty čp. 1216, 90. léta 20. století. Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Nové Město čp. 1216, inv. č. -
46. Praha, Klimentská 1216/46, pohled od severozápadu, 2018. Foto: autorka
47. Praha, Klimentská 1216/46, pohled od východu z Petrské ulice, 2018. Foto: autorka
48. Praha, Alšovo nábřeží 83/4, pohled od západu, nedat. Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Staré Město čp. 83, inv. č. 54 428
49. Praha, Alšovo nábřeží 83/4, pohled od východu na zadní fasádu, nedat. Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Staré Město čp. 83, inv. č. 54 427
50. Praha, Alšovo nábřeží 85/2, pohled od severozápadu, 1989. Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Staré Město čp. 85, inv. č. 54 090
51. Praha, Alšovo nábřeží 85/2, pohled od jihozápadu, 1989. Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Staré Město čp. 85, inv. č. 54 088
52. Praha, Alšovo nábřeží, jeden z prvních návrhů na hotel, 1992, Giffels Architecture Reprodukce z: BAJGAR 1992
53. – 54. Praha, Alšovo nábřeží, zastavovací podmínky stanovené ÚHA. Reprodukce z: Architekt, 1994, č. 16–17, 12
55. Praha, Alšovo nábřeží, objemová studie, Giffels Architecture. Reprodukce z: Architekt, 1994, č. 1–2, 15
56. Praha, Alšovo nábřeží, zastavovací podmínky pro I. architektonickou soutěž. Reprodukce z: Architekt, 1995, č. 3, 8
57. Praha, Alšovo nábřeží, odměněný soutěžní návrh Arnošta Navrtátily, Petra Páva a Václava Frydeckého. Reprodukce z: Architekt, 1995, č. 3, 11
58. Praha, Alšovo nábřeží, odměněný soutěžní návrh Zdeňka Hölzla a Jana Kerela. Reprodukce z: Architekt, 1995, č. 3, 11
59. Praha, Alšovo nábřeží, odměněný soutěžní návrh Jana Kupky. Reprodukce z: Architekt, 1995, č. 3, 11

60. Praha, Alšovo nábřeží, model, Giffels Architecture, 1995. Foto: archiv KZSP, Staré Město 1992-99, složka Four Seasons
61. Praha, Alšovo nábřeží, zastavovací podmínky pro II. architektonickou soutěž. Reprodukce z: Architekt, 1997, č. 1–2, 29
62. Praha, Alšovo nábřeží, vítězný návrh kolektivu Petr Brzobohatý, Martin Feistner, Radana Feistnerová, Jiří Hůrka, Eva Kolářková-Faranová, Vítězslava Rothbauerová. Reprodukce z: Architekt, 1997, č. 1–2, 30
63. Praha, Alšovo nábřeží, 4. zvýšená cena - ateliér A. D. N. S. architekti Václav Alda, Petr Dvořák, Martin Němec a Jána Stempl. Reprodukce z: Architekt, 1997, č. 1–2, 34
64. Praha, Alšovo nábřeží, celkový pohled od západu, počátek 90. let 20. století. Reprodukce z: Architekt, 1997, č. 1–2, 29
65. Praha, Alšovo nábřeží, celkový pohled od západu, 2018. Foto: autorka
66. Praha, Alšovo nábřeží, celkový pohled od západu, 2018. Foto: autorka
67. Praha, Alšovo nábřeží, Křížovnická 1048/3, pohled od východu, 2018. Foto: autorka
68. Praha, Alšovo nábřeží 83/4 a 58/2, pohled na vybourané konstrukce, 1999. Reprodukce z: ŠTULC 1999, č. 5, 152
69. Praha, Václavské náměstí 783/24, pohled od východu, 1988. Dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, Nové Město čp. 783, inv. č. 52 928
70. Jakub Cigler, návrh novostavby na místě domu Václavské náměstí 783/24. Reprodukce z: Architekt, 1992, č. 16, 3
71. Jakub Cigler, návrh novostavby na místě domu Václavské náměstí 783/24, axonometrie. Reprodukce z: Architekt, 1992, č. 16, 3
72. Jakub Cigler, návrh novostavby na místě domu Václavské náměstí 783/24, řez. Reprodukce z: Architekt, 1992, č. 16, 3
73. Jakub Cigler, návrh novostavby na místě domu Václavské náměstí 783/24 s přidaným rámem. Foto: archiv KZSP, Nové Město 1992-99, složka Václavské náměstí 783/II
74. Praha, Václavské náměstí 783/24, pohled od východu, 2018 Foto: autorka

9 Seznam zkratek

ČSAV	Československá akademie věd
FMTIR	Federální ministerstvo pro technický a investiční rozvoj
KSC	Komunistická strana Československa
KZSP	Klub Za starou Prahu
MHMP	Magistrát hlavního města Prahy
MK ČR	Ministerstvo kultury České republiky
MK ČSR	Ministerstvo kultury České socialistické republiky
NPÚ ÚOP PR	Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Praze
NVP	Národní výbor hlavního města Prahy
ONV	Okresní národní výbor
OPP	Odbor památkové péče
PPR	Pražská památková rezervace
PSSPPOP	Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody
PÚPP	Pražský ústav památkové péče
SÚPP	Státní ústav památkové péče
SÚPPOP	Státní ústav památkové péče a ochrany přírody
SÚRPMO	Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů
ÚHA	Útvar hlavního architekta
ÚRM	Útvar rozvoje města
ÚSKP	Ústřední seznam kulturních památek
ÚV KSC	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ZHMP	Zastupitelstvo hlavního města Prahy